

Τ.Ε.Ι ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Σ.Δ.Ο

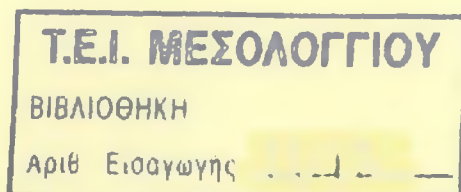
ΤΜΗΜΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ & ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ : "Η δράση των διανοομένων στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος, κατά την περίοδο του μεσοπολέμου στην Ελλάδα"

Εισηγητής : Κυριάκος Χαραλάμπους

Συντάξας : Παπαδοπούλου Δέσποινα ΑΜ 3920
Γιανγιωτοπούλου Μαρία ΑΜ 4021

Ιούνιος 1998

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αντικείμενο αυτής της εργασίας είναι η ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος στην Ελλάδα, κατά την περίοδο του μεσοπολέμου.

Οι θεωρητικοί ισχυρίζονται ότι δεν είναι καθόλου εύκολο, όσο και αν το προσπαθήσει κανείς, να καλύψει συνοπτικά μ' έναν ορισμό όλες τις πτυχές του συνεταιρισμού.

Ο Κλήμης σε σχέση μ' αυτό αναφέρει τ' ακόλουθα, "ο Συνεταιρισμός δεν είναι ένα αντικείμενο που μπορούμε να το περιγράψουμε εύκολα, αλλά είναι μια σχέση ανάμεσα στους ανθρώπους, σχέση που την δημιούργησαν και την εφαρμόζουν οι άνθρωποι σε διάφορες χώρες, μέσα σε διάφορες συνθήκες ανάλογα με τις ανάγκες τους για να αντιμετωπίζουν, διάφορες δυσκολίες τους στη ζωή και να οργανωθούν και να ζήσουν καλύτερα. Τελικώς η σημασία του συνεταιρισμού στις συνθήκες του καπιταλισμού και ιδιαίτερα στις σημερινές είναι μεγάλη και πολύπλευρη.

Πιο συγκεκριμένα ο συνεταιρισμός βοηθάει στην καλύτερευση της οικονομικής κατάτασης των εργαζομένων. Τους βοηθάει να προμηθεύονται σε φθηνότερες τιμές τα είδη που έχουν ανάγκη για τη συντήρησή τους και για την παραγωγική τους απασχόληση. Να παίρνουν δάνεια με καλύτερους όρους. Να συγκεντρώνουν και διαθέτουν από κοινού μέσα παραγωγής για την ανάπτυξη της παραγωγικής τους δραστηριότητας κλπ.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια, καθένα από τα κεφάλαια περιλαμβάνει τις δικές του παραγράφους μέσα από τις οποίες θα γίνει η ανάλυση της μελέτης μας.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια κατατοπιστική προσέγγιση όσον αφορά την δράση των συνεταιρισμών στην περίοδο του μεσοπολέμου στην Ελλάδα. Πιο

συγκεκριμένα για την οικονομική- επαγγελματική και πολιτική δράση του συνεταιριστικού κινήματος.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναλύει τη στάση του κράτους ύστερα από την ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος (περίοδος μεσοπολέμου).

Το τρίτο κεφάλαιο με τις πέντε παραγράφους του, αναφέρεται στις προϋποθέσεις ανάδυσης και εξέλιξης του συνεταιριστικού κινήματος στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα θ' αναφερθούμε στις συνθήκες ανάδυσης του συνεταιριστικού κινήματος, στην ανοδική πορεία στον Αλμυρό και εξέλιξη άλλων συνεταιρισμών όπως και στους πρωτοπόρους της περιοχής Αλμυρού.

Τέλος το τέταρτο κεφάλαιο και το τελευταίο αναλύει στις δέκα βασικότερες παραγράφους του, τη ζωή, το έργο και τη συμβολή των διανοουμένων στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος στην περίοδο του μεσοπολέμου στην Ελλάδα. Ειδικότερα ανασκόπηση και προοπτικές από τον Αλ. Παπαναστασίου, από τον καθηγητή Αλ. Σβώλο, Αριστ. Κλήμη, Παμπούκα, Τζωρτζάκη, Στρογγύλη, Μπαλτάτζη, Θεοφανίδη, κ.α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΙ

**Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ
ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

1.1. Η οικονομική δράση των συνεταιρισμών και των συνεταιριστικών οργανώσεων κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου”.

Το συνεταιριστικό κίνημα της Ελλάδος, παράλληλα με την αριθμητική αύξηση των συνεταιρισμών και των μελών της, παρουσιάζει μια ανάλογη ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας. Όταν μιλάμε για ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας εννοούμε τόσο την πραγματοποίηση των οικονομικών στόχων των μελών των συνεταιρισμών εννοώντας την απόκτηση υλικών αγαθών και υπηρεσιών, όσο και την συμβολή τους στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας μας γενικά για την οποία θα μιλήσουμε πιο αναλυτικά και την οποία θα αναπτύξουμε παρακάτω.

Η κύρια δράση των συνεταιρισμών είναι η πιστωτική. Από τό 1923 και μετά όμως, η μαζικότερη συμμετοχή των αγροτών στους συνεταιρισμούς σε συνδυασμό με τη δημιουργία των δευτεροβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων των περιφερειακών Ενώσεων Συνεταιρισμών, οι συνεταιρισμοί παράλληλα με την πιστωτική τους δράση, επεκτείνουν τη δράση τους και σε άλλους τομείς όπως προμηθευτικούς, παραγωγικούς, πωλήσεις κτλ. η οποία μέχρι τότε ήταν περιορισμένη. Π.χ. η Ένωση Συν/μων Κορίνθου είχε κάνει συνεταιριστικές αποθήκες στις οποίες συγκέντρωναν τη σταφίδα των συνεταίρων και διενεργούσαν την από κοινού πώλησή της. Στην Κέρκυρα είχαν δημιουργηθεί 9 μηχανοκίνητα συνεταιριστικά ελαιουργεία. Επίσης η Ένωση Συνεταιρισμών Κέρκυρας διενεργεί την από κοινού πώληση του λαδιού των συνεταίρων.

Ο “Συνεταιρισμός Πωλήσεως Οπώρων Λεχωνίων-Καραμπασιού ΣΠΟΛΚ”¹ παρουσιάζει αξιόλογη βιομηχανική δράση δημιουργώντας τό 1923 εργοστάσιο για τη βιομηχανική επεξεργασία και μετατροπή των φρούτων δεύτερης ποιότητας σε μαρμελάδα.

¹ Παρμενίων Αβδελίδης “Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα” Αθήνα 1975 σελ. 64

Η λειτουργία του εργοστασίου αυτού άρχισε στις αρχές του 1924 και τα προϊόντα του εργοστασίου αυτού άρχισαν να εξάγονται και στο εξωτερικό.

Η πλούσια παραγωγή ψαριών που υπάρχει ακόμα και σήμερα στην Ηπειρωτική πρωτεύουσα οφείλεται στη δράση που ανέπτυξε ο Αλιευτικός Συνεταιρισμός Ιωαννίνων το 1923 όταν μετέφερε από την Ιταλία γόνο ψαριών του είδους "κυπρίνων" για τον εμπλουτισμό της λίμνης "Παμβώτις".

Αυτή του η δράση αποτελούσε και αποτελεί μια σοβαρή βάση διατροφής του Ηπειρωτικού λαού, καθώς στην περίοδο της Κατοχής η λίμνη αυτή με την πλούσια παραγωγή ψαριών πρόσφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες για την αντιμετώπιση του τεράστιου επισιτιστικού προβλήματος του λαού της Ηπείρου.

Σημαντική και αξιόλογη είναι και η δράση των συν/κων οργανώσεων οι οποίες και αυτές με τη σειρά τους βοήθησαν μέχρι ένα βαθμό στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας μας.

Αξιοσημείωτη είναι η δράση της Ομοσπονδίας Συνεταιρισμών Μακεδονίας, ιδιαίτερα κατά την περίοδο 1925-1928. Για την αξιόλογη αυτή δράση της Ομοσπονδίας αυτής ο Ευριπ. Τζουμέρτης, προκειμένου να την διευκρινίσει όσο το δυνατόν καλύτερα αναφέρει σχετικά "Ίδρυση Γεωργικών Συνεταιρισμών σε κάθε χωριό" (εννοώντας στις περιφέρειες Θεσσαλονίκης, Λαγκαδά, Βεροίας, Γιαννιτσών, Χαλκιδικής και Κατερίνης). Αγώνες για την καλύτερη και επωφελέστερη αποκατάσταση των γεωργών-προσφύγων, για τις απαλλοτριώσεις των υπολειπόμενων τσιφλικιών, για το ενοικιοστάσιο βοσκών και τη δασμολογική προστασία των προϊόντων. Εξαγορά και διανομή αγροκτημάτων μεταξύ των ακτημόνων, διάδοση της χρήσης των χημικών λιπασμάτων και των γεωργικών μηχανημάτων στην καλλιέργεια και τη συγκομιδή, χρησιμοποίηση νέων ποικίλων σπόρων, διάδοση νέων σπόρων κτηνοτροφικών προϊόντων και ιδιαίτερη πρόνοια για την προστασία της λαχανοπαραγωγής. Οργάνωση της από κοινού συγκέντρωσης

των παραγωγικών προϊόντων και της από κοινού προμήθειας ειδών χρησίμων στη γεωργία κλπ.....".²

Δεν πρέπει επίσης νά παραλείψουμε και την αξιόλογη δράση της Ένωσης Συνεταιρισμών Δράμας η οποία αγόραζε είδη διατροφής, για όλα τα μέλη της, σπάγγο για τις ανάγκες των καπνοπαραγωγών και άλλων ειδών χρησίμων για την άσκηση του αγροτικού νοικοκυριού των μελών της απευθείας από τις πηγές της παραγωγής τους. Δηλαδή προμηθεύονταν μεγάλες ποσότητες λαδιού από την Ένωση Συνεταιρισμών Μυτιλήνης την οποία βοήθησε μ'αυτόν τον τρόπο ν'αντιμετωπίσει την επίθεση εναντίον της από τους μεγάλους ελαιοεμπόρους.

Επίσης αγόραζε ελιές από την Ένωση Βόλου, μέλι Θάσου από την Ένωση Καβάλας καί άλλα χρήσιμα είδη διατροφής προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες των μελών της.³

Το ίδιο έργο ακολουθούν και άλλες συνεταιριστικές Ενώσεις και πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί, δηλαδή προμηθευτικές εργασίες γεωργικών και οικιακών ειδών για τήν κάλυψη των βασικών αναγκών των μελών τους. Η αξία των προμηθειών αυτών ξεπέρασε τα 200.000.000 δραχμές ⁴. Επίσης η αξία των πωληθέντων από κοινού προϊόντων ανήλθε στα 375.000.000 δρχ. μέχρι το έτος 1936.

Επίσης αρκετές συν/κές οργανώσεις δημιουργούν αλευρόμυλους και αγοράζουν και εκμεταλλεύονται γεωργικά μηχανήματα. Επίσης δημιουργούν ελαιουργεία, τυροκομεία, οινοποιεία κτλ. Στην περίοδο 1929-1939 τα συνεταιριστικά ελαιουργεία αυξήθηκαν από 47 σε 132, οι αλευρόμυλοι από 11 σε 20, τα τυροκομεία από 10 σε 19 και επίσης δημιουργήθηκαν και 11 συνεταιριστικά αποστειρωτήρια σύκων, 4 εκκοκιστήρια βαμβακιού καί άλλα. Ακόμη άλλοι συνεταιρισμοί επεκτείνουν

² "Η φωνή των Συναιτερισμών" τεύχος 8 του 1948 (σελ. 270-271).

³ Π. Αβδελιδής "Το αγροτικό συν/κό κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1975, σελ. 65

⁴ Ν. Γιαλά "Το έργον και η δράσις της ΑΤΕ" Αθήνα 1954, σελ. 58

τις εργασίες τους και στην αγορά αγροκτημάτων και στην καλλιέργειά τους και αρκετοί καπνοπαραγωγικοί συνεταιρισμοί επεξεργάζονταν τα καπνά των μελών τους και τα παρασκεύαζαν για απευθείας εξαγωγή.

Όλ'αυτά τα στοιχεία μαρτυρούν ότι η οικονομική δράση των συνεταιρισμών και των συνεταιριστικών οργανώσεων είναι σημαντική στην περίοδο του Μεσοπολέμου, αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι έτσι. Είναι μάλλον περιορισμένη, διότι μπορεί οι διανοούμενοι να συνέβαλαν αρκετά στην ανάπτυξη του εσωτερικού κινήματος αλλά οι συνεταιρισμοί στην περίοδο αυτή συναντούν και έχουν να αντιμετωπίσουν πολλά εμπόδια από διάφορες κατευθύνσεις, όπως το εμπορικό κεφάλαιο που θίγεται από τη δράση των συν/μών και πολεμάει με όλα τα μέσα ενάντια στην ανάπτυξη της οικονομικής δράσης των συνεταιρισμών. Η Εθνική Τράπεζα εμποδίζει την πλατύτερη οικονομική δράση των συνεταιρισμών και την περιορίζει μόνο στην πιστωτική επειδή θέλει να τους χρησιμοποιεί μόνο σαν πρακτορείο της για το δανεισμό των αγροτών. Το κράτος επίσης βάζει σοβαρούς φραγμούς στην δράση των συνεταιρισμών και η κατάσταση επιδεινώθηκε μετά την φασιστική κυβέρνηση του Μεταξά⁵.

Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Αλ. Μυλωνά , πρώην τότε Υπουργού Γεωργίας, ο οποίος σε κείμενο που δημοσίευσε στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής" το 1926, αναφέρει τις δυσκολίες ίδρυσης και λειτουργίας των καταναλωτικών συνεταιρισμών και επισημαίνει ότι: "... Δεν κατεβλήθη δυστυχώς η δέουσα προσπάθεια από το Υπουργείο Εθνικής οικονομίας δια την ίδρυση συνεταιρισμών καταναλώσεως, οι οποίοι παρουσιάζουν βέβαια πολλές δυσχέρειες, αλλά είναι μάλλον αναγκαίοι δια την ανακούφισιν του εργατικού και του αστικού εν γένει πληθυσμού..."⁶.

⁵ Π. Αβδελιδής "Το αγροτικό συν/κο κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1975, σελ. 68

⁶ Δημ. Κοσμόπουλος "Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα" Εκδόσεις KONSUM 1991, σελ. 69

Επίσης όσον αφορά αυτή την περιορισμένη κίνηση και συνεπώς οικονομική δράση των συνεταιρισμών ο Θ. Τζωρτζάκης που υπήρξε και διευθυντής του περιοδικού “Ο Συνεταιριστής” έγραφε τα εξής: “...οι συνεταιρισμοί προμηθείας χονδρικής ειδών διατροφής, ιματισμού κλπ. και λιανικής πωλήσεως αυτών εις τους συνεταιίρους προς εξασφάλισιν χαμηλής τιμής και καλής ποιότητας, δεν εμφανίζουν ουδεμίαν αξιόλογον κίνησιν. Ίσως κατ’αριθμόν δεν υστερούν καί τόσον οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί αλλά υστερούν ολοσχερώς από απόψεως αποδόσεως. Οι υπάρχοντες, ιδρυθέντες κατά το πλείστον κατά την εποχήν του παγκοσμίου πολέμου, σπότε υφίσταντο μέγισται δυσκολίαι δια την εξεύρεσιν τροφίμων, οι δε τιμές αυτών ήταν πολύ υψηλές, ελειτούργησαν καθ’όλων αυτήν την δύσκολον περίοδον, χρησιμοποιούμενοι υπό των συνεταιίρων δια την ασφαλεστέραν, επαρκεστέραν και ευθηνότεραν προμήθειαν ειδών τινών χορηγουμένων υπό των υπηρεσιών επισιτισμού του Κράτους. Όταν όμως έλειψεν η ανάγκη της δημιουργίας των, εγκατελείφθησαν υπό των συνεταιίρων και περιέπεσαν εις αδράνειαν. Ελάχιστοι δε είναι οι λειτουργούντες σήμερον συνεταιρισμοί...”. Στη συνέχεια επίσης αναφέρεται στη σχεδόν ολοσχερή έλλειψη Ενώσεων συνεταιρισμών καθώς και την έλλειψη στοιχείων σχετικά με τους αστικούς συνεταιρισμούς “...εφόσον δεν επιχειρείται η συγκέντρωση τούτων συστηματικώς”.⁷

Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει κι ένα άλλο κείμενο του Θ. Τζωρτζάκη που δημοσιεύτηκε το 1935 στο οποίο αναφερόμενος στους αστικούς συνεταιρισμούς, επισήμανε ότι:

“ ... οι αστικοί συνεταιρισμοί μένουν πάντα χωρίς ευρυτέραν σημασίαν. Από τον μεγάλο αριθμό των 2.600 περίπου αστικών συνεταιρισμών ελάχιστοι είναι άξιοι

⁷ Θεόδωρος Τζωρτζάκης: “Οι συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα” Πάτρα 1932, σελ. 294-295

λόγου και αυτοί χωρίς να ασκούν επιρροήν εις τους όρους της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των πτωχών τάξεων των πόλεων”⁸.

Από την βιβλιογραφία της εποχής ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει γενικά αλλά και ειδικά για τους αστικούς συνεταιρισμούς, ένα βιβλίο που έγραψε το 1937 ο Ανδρέας Νικολάου ο οποίος ανάμεσα σε άλλα υποστηρίζει ότι: οι αστικοί συνεταιρισμοί υπολείπονται αισθητά από την Ελλάδα, σε σχέση με τον αριθμό που ανέρχονται οι αγροτικοί. Και υποστηρίζει ότι θα έπρεπε να αναμένουμε εντονότερη τη συνεταιριστική κίνηση στα αστικά κέντρα όπου η μόρφωση των κατοίκων είναι μεγαλύτερη και τα οικονομικά μέσα αφθονότερα. Παρ’όλους αυτούς όμως τους ευνοϊκούς όρους, και με μία ανάλογη κίνηση συνεταιριστική στα αστικά κέντρα και κάθε προσπάθεια ιδεολόγων καταστρέφεται μπροστά την ψυχρή και αφυχολόγητη αδιαφορία των αμέσως ενδιαφερομένων. Καί συνεχίζει λέγοντας “... Να οφείλεται τούτο εις την δυσπιστία της αστικής τάξεως επί την αποτελεσματικότητα του θεσμού; Εις την έλλειψιν διαπαιδαγωγήσεως της μάζας προς τα συλλογικά έργα; (—) ή οφείλεται εις την υποτίμησιν του συνεταιριστικού πνεύματος εκ μέρους των διαφόρων επαγγελματικών οργανώσεων, συλλόγων, ειδικών ταμείων, εργατικών κέντρων και άλλων ιδρυμάτων τα οποία είναι εντεταλμένα την προαγωγήν των κοινών συμφερόντων;...”⁹.

Απ’όσα είδαμε καταλαβαίνουμε ότι παρά τις επιτυχίες του το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα και το λέμε έτσι γιατί το συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα εμφανίστηκε και αναπτύχθηκε σαν αγροτικό, βρισκόταν ακόμα πολύ μακριά από το να μπορεί να εκπληρώνει τον προορισμό του και συνεπώς η συμβολή του στην αγροτική οικονομία να είναι πολύ μικρή, όπως και η οικονομική του δράση, γεγονός το οποίο είναι απόλυτα συνδεδεμένο με την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της χώρας.

⁸ Θεόδωρος Τζωρτζάκης: “Οι συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα” Πάτρα 1932, σελ. 345

1. 2. Η επαγγελματική δράση των συνεταιρισμών.

Ενώ όμως όπως αναφέραμε οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην περίοδο του μεσοπολέμου παρουσίασαν μειωμένη οικονομική δράση, παρ'όλα αυτά έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του αγροτικού κινήματος. Κι αυτό γιατί οι αγώνες της αγροτιάς στην πλειοψηφία τους διεξάγονταν μέσα από τους συνεταιρισμούς. Πάντα οι συνεταιρισμοί ηγούνταν της αγροτιάς ενάντια στα αγροτικά προβλήματα της εποχής εκείνης όπως η τραπεζιτική και ιδιωτική τοκογλυφία, οι βαρείες φορολογίες για τη λύση του προβλήματος της γής, η προστασία της αγροτικής παραγωγής κτλ. Κλασικό παράδειγμα στην περίπτωση αυτή είναι το αγροτικό συνέδριο της Μακεδονίας που έγινε τό 1923 στη Θεσσαλονίκη για την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών και των μοναστηριακών κτημάτων που οργανώθηκε από τους συνεταιρισμούς.

Επίσης οι συνεταιρισμοί έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πάλη των σταφιδοπαραγωγών ενάντια στην καταλήστευση του προϊόντος τους από την "Ενιαία" και στην κατάργηση αυτής. Δεν μπορούμε επίσης να παραλείψουμε τους αγώνες που διεξήγαγον οι συνεταιρισμοί ενάντια στις βαρείες-μεσαιωνικές φορολογίες της δεκάτης κλπ. που απομυζούσαν το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος της αγροτιάς. Παράδειγμα εδώ η Ομοσπονδία Συνεταιρισμών Μακεδονίας η οποία και οργάνωσε το μαχητικό αντιφορολογικό αγροτικό συλλαλητήριο που έγινε τό 1927 στη Θεσσαλονίκη...¹⁰.

Για την απαλλαγή των αγροτών από τα χρέη προς τους ιδιώτες τοκογλύφους και τις τράπεζες Εθνική και Αγροτική που έφταναν περίπου τα "3 δισεκατομμύρια δραχμές εκείνου του καιρού", οι αγρότες διεξήγαγον σκληρούς και επίμονους αγώνες που αναπτύχθηκαν σ'ένα πανελλαδικό κίνημα στο οποίο η συμβολή των αγροτικών συνεταιρισμών ήταν τεράστια.

⁹ Ανδρέας Νικολάου "Ο Συνεταιρισμός εν τη θεωρία και τη πράξει" Αθήνα 1937 σελ. 53-54

Επίσης η Ένωση Συνεταιρισμών υπήρξε επικεφαλής σε μία σειρά από μαζικούς αγώνες που ξέσπασαν μετά το 1929, όπως τα αυθόρμητα συλλαλητήρια των αγροτών στην Κρήτη, στην Αρεόπολη, στην Αργολίδα καθώς και στα μαχητικά συλλαλητήρια των καπνοπαραγωγών Δράμας.

Από τη μια μεριά η αναπτυσσόμενη οικονομική δράση των συνεταιρισμών - έστω και η περιορισμένη - και από την άλλη η σημαντική τους δράση στην πάλη των αγροτών ανεβάζουν το κύρος των συνεταιρισμών στη χώρα μας και το συνεταιριστικό κίνημα αρχίζει να ασκεί μια επίδραση στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου.

1. 3. Η πολιτική δράση του συνεταιριστικού κινήματος.

Σημαντική ήταν επίσης και η δράση του συνεταιριστικού κινήματος και στην πολιτική ζωή του τόπου. Αυτή ξεκίνησε από το Α΄ Πανελλήνιο Αγροτικό Συνέδριο το 1922 που οργανώθηκε κυρίως από τους συνεταιρισμούς της Πελοποννήσου όπου για πρώτη φορά τέθηκε τό ζήτημα της οργάνωσης ξεχωριστού πολιτικού κόμματος της αγροτιάς. Το συνέδριο αυτό εξουσιοδότησε τις Ενώσεις Συνεταιρισμών για την οργάνωση του κόμματος αυτού και τελικά το 1923 δημιουργήθηκε το "Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος". Η Ένωση Συνεταιρισμών Δράμας πήρε ενεργό μέρος στην ίδρυση του Αγροτικού Πολιτικού Συλλόγου του Νομού Δράμας και οι συνεταιριστές της Δράμας έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στην εκλογική μάχη που κατέληξε σε θριαμβευτική νίκη του Αγροτικού Πολιτικού Συλλόγου.

Μέσα στους συνεταιρισμούς πολλοί αγρότες εξελίσσονται σε άξιους ηγέτες της αγροτικής στην πάλη για την οικονομική, κοινωνική και πολιτική της απολύτρωση. Μέσα απ' αυτό το συνεταιριστικό κίνημα ξεκίνησε και ο άξιος ηγέτης

¹⁰ Π. Αβδελιδής "Το αγροτικό συν/κό κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1975 (σελ. 68-69)

της αγροτιάς Κώστας Γαβριηλίδης ο οποίος υπήρξε και Γενικός Γραμματέας του Αγροτικού Κόμματος της Ελλάδος ¹¹.

Έτσι το συνεταιριστικό κίνημα εκείνης της περιόδου αρχίζει να παίρνει προοδευτικό δρόμο στην ανάπτυξή του. Οι βασικότερες ίσως αιτίες που οδήγησαν σ' αυτό είναι: 1) Ότι στους συνεταιρισμούς πέρασε μεγάλη μάζα των κυρίως αγροτικών νοικοκυριών, τα οποία δημιουργήθηκαν μετά την αγροτική μεταρρύθμιση του 1923 κι έτσι το στοιχείο των φτωχομεσαίων στους συνεταιρισμούς αυξήθηκε. Καί 2) Ότι στην περίοδο εκείνη του μεσοπολέμου εξαπλώθηκαν οι αγώνες του μικρομεσαίου Ελληνικού Λαού, οι οποίοι επέδρασαν και στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος και στην οικονομική ζωή του τόπου και στη διεκδίκηση των επαγγελματικών ζητημάτων της αγροτιάς.

¹¹ Π. Αβδελίδης "Το αγροτικό συν/κό κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1975 (σελ. 70)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

**Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ**

2.1. Η στάση του κράτους και οι νομοθετικές ρυθμίσεις των ετών 1930-32 σχετικά με τους συνεταιρισμούς.

Παρά τις αντικειμενικά δύσκολες συνθήκες της εποχής (οικονομικές, κοινωνικές κτλ.) για την ανάπτυξη του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος, θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο ρόλος του Κράτους (νομοθεσία κτλ.) ήταν με εξαίρεση μικρές χρονικές περιόδους, αρνητικός στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος. Μπορεί η έλλειψη σαφούς συνειδήσεως εκ μέρους των ενδιαφερομένων, η έλλειψη συστηματικής διαπαιδαγωγήσεως και η αδιαφορία των επαγγελματικών οργανώσεων των εργατικών και υπαλληλικών τάξεων νά ήταν μερικές από τις αιτίες που υποβοήθησαν στην καθυστερημένη εξέλιξη του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος στη χώρα μας αλλά τη βαθύτερη αιτία την αναζητούμε στον αντισυνεταιριστικό προσανατολισμό των δομών εξουσίας, του Κράτους και των δομών της Ελληνικής Οικονομίας.

Η προοδευτική εξέλιξη του συνεταιριστικού κινήματος ανησύχησε τη μεγαλοαστική τάξη και τους κερδοσκόπους. Η αναπτυσσόμενη οικονομική δράση των συνεταιρισμών, ιδιαίτερα στον προμηθευτικό και παραγωγικό τομέα έβαζε εμπόδια στην κερδοσκοπική εκμετάλλευση της αγροτιάς από το εμπορικό κεφάλαιο, που θα έχανε έναν σημαντικό πελάτη του και θα περιόριζε τα κέρδη των βιομηχάνων και των τραπεζιτών. Παράλληλα στον τομέα της πάλης για την επαγγελματική διεκδίκηση των αιτημάτων της αγροτιάς μέσα από την αναπτυσσόμενη δράση του συνεταιριστικού κινήματος, ανησύχησε σοβαρά το κράτος.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες αντιδρούν και θέτουν εμπόδια στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος. Προσπαθούν με κάθε τρόπο να ανακόψουν την προοδευτική εξέλιξη του συνεταιριστικού κινήματος και να περιορίσουν την οικονομική και επαγγελματική του δράση και να κρατήσουν τους συνεταιρισμούς σαν όργανα εξυπηρέτησης του τραπεζικού κεφαλαίου. Γι' αυτόν το σκοπόν, το κράτος

από το 1930 και ύστερα, άρχισε να παίρνει μια σειρά μέτρα και να ψηφίζει μια σειρά από αντισυνεταιριστικούς νόμους.

Το 1929 ιδρύθηκε η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, στην οποία ανατέθηκε η εποπτεία και ο έλεγχος των συνεταιρισμών. Με τον τρόπο αυτό μέσω της Αγροτικής Τράπεζας το κράτος ασκεί την αγροτική του πολιτική και καθοδηγεί το συνεταιριστικό κίνημα.

Το 1930 ψηφίζεται στη Βουλή ο Νόμος 4640/3.5.1930 "Περί τροποποιήσεως καί συμπληρώσεως του άρθρου 56 του Νόμου 602 περί Συνεταιρισμών". Σύμφωνα με το νόμο αυτό επιβλήθηκαν μια σειρά περιορισμοί στη δημοκρατική λειτουργία των συνεταιρισμών. Πιο συγκεκριμένα με το νόμο αυτό, αποκλείονται από τις διοικήσεις των συνεταιριστικών οργανώσεων πρόσωπα που πολιτεύονται ή που είχαν υποβάλει υποψηφιότητα για εκλογή τους ως βουλευτών, γερουσιαστών ή δημάρχων. Ακόμα προέβλεπε τη διάλυση των συνεταιρισμών που θα συμμετείχαν σε συνέδρια όχι καθαρά συνεταιριστικά κ.α.

Όπως αναφέρει σχετική μελέτη του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών "...Το κράτος, στην πρόοδο αυτή, δεν ευνοεί την προοδευτική ανάπτυξη των συνεταιρισμών και παίρνει μια σειρά νομοθετικά και άλλα μέτρα για να την ανακόψει. Έτσι με το νόμο 4640/1930 επιβάλλει μια σειρά περιορισμούς στη δημοκρατική λειτουργία των συνεταιρισμών..."¹²

Επίσης το πρώτο εξάμηνο του 1931 στη Βουλή κατατέθηκε ένα νέο σχέδιο για την τροποποίηση του νόμου 602/14 περί συνεταιρισμών. Το νομοσχέδιο αυτό απηχούσε της κυβερνητικές απόψεις και όπως σημειώνει και ο Αριστείδης Κλήμης. "...Οι απόψεις αυτές ήταν ένα μίγμα από προσπάθειες τακτοποιήσεως διαφόρων ασθενικών απόψεων όψεων και εφαρμογών της μέχρι τότε συνεταιριστικής κινήσεως (...) αλλά και από διάθεση κρατικής παρέμβασης στους Συνεταιρισμούς και αποδοχή

¹² Δημ. Θ. Κοσμόπουλος : "Οι καταναλωτικοί συν/σμοί στην Ελλάδα" Εκδόσεις konsrm 1991 (σελ. 71)

συκοφαντιών και αντιδραστικού θορύβου που ξεσήκωναν εκμεταλλευτικά κονδύλια της υπαίθρου εναντίον των συνεταιρισμών...,"¹³

Επίσης σ' αυτό το σχέδιο Νόμου αντιτάχθηκε η συνεταιριστική κίνηση αλλά και επώνυμοι συνεταιριστές της εποχής.

Χαρακτηριστικό των αντιδράσεων αυτών είναι ένα κείμενο του Θ. Τζωρτζάκη το οποίο δημοσιεύθηκε στην εβδομαδιαία επιθεώρηση "Πειθαρχία" και από το οποίο απόσπασμα θα δούμε αμέσως τώρα : ".....Γενικώς δύναται να παρατηρηθεί ότι τις τροποποιήσεις διακρίνει πνεύμα περιορισμού της ελευθερίας και της πρωτοβουλίας του συνεταιρισμού. Οι συνεταιρισμοί επιβάλλονται είτε αμέσως δια του νόμου απαγορεύοντας ή διακανονίζοντας εις τας λεπτομέρειας τους ορισμένα θέματα, είτε εμμέσως δια της παρεμβάσεως εξωσυνεταιριστικών παραγόντων εις τη διοίκηση του συνεταιρισμού, με προφανή μείωση κατ' αμφοτέρας τις περιπτώσεις των αρχών της αυτοβοήθειας, αυτευθύνης, και αυτοδιοικήσεως των συνεταιρισμών οι οποίες αποτελούν πράγματι τις θεμελιώδεις βάσεις και τις βαθύτερες αιτίες της επιτυχίας αυτών. (.....). Δια του άρθρου 1 του νομοσχεδίου απαγορεύεται εις του συνεταιρισμούς παντός σκοπού και επομένως και εις τα καταναλωτικούς να κάνουν προμηθείας, δηλαδή αγοράς χρησίμων εις τους συνεταιίρους των ειδών προς μεταπώλησιν εις αυτούς, αν δεν προηγηθεί προς τούτο εντολή παρ' εκάστου συνεταιίρου (...)"¹⁴

Επίσης σχετικά με το νομοσχέδιο, Ο Σύνδεσμος Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος υπήρξε ένα πολύ αξιόλογο υπόμνημα στην Κυβέρνηση, Βουλή και Κόμματα, μέσα στο οποίο αναφέρονται οι διατάξεις του Νόμου 602/14 που τροποποιούνται και τονίζεται ότι οι τροποποιήσεις είναι αντίθετες με την ουσία του συνεταιρισμού και αποκαλύπτονται οι επιδιωκόμενοι στόχοι της Κυβέρνησης. Στο

¹³ Αρ. Κλήμης : "Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα, Β' τόμος (σελ. 913)

¹⁴ Δημ. Θ. Κοσμόπουλος : "Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα" Εκδόσεις konsrym (σελ. 72-73)

υπόμνημα τονίζεται ότι “...Δια της τροποποιήσεως του 1ου άρθρου του νομοσχεδίου πλήττονται καιρίως οι καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί (.....) υπό τον περιορισμόν της κατά παραγγελίαν προμηθείας είναι αδύνατον ο καταναλωτικός συνεταιρισμός να υπάρξει.....”.

Η έκθεση 30.6.1931 της αρμόδιας για τη Γεωργία Κοινοβουλευτική Επιτροπή της Γερουσίας, τονίζει το δεσμευτικό περιεχόμενο του νομοσχεδίου. Για το 1ο άρθρο επεσήμανε ότι : “...Μία εκ των κοινοφελών δράσεων των συνεταιρισμών είναι η προμήθεια εις τα μέλη των ειδών που χρειάζονται, εν πολλοίς επί πιστώσει, όπως απαλλάξουν αυτούς από το διάμεσον παρασιτικόν εμπόριο και την ασκουμένην υπ’ αυτού ποικίλην εκμετάλλευσιν...”. Στη συνέχεια της έκθεσης, γίνεται ουσιαστική κριτική στα άρθρα του νομοσχεδίου και η επιτροπή προτείνει την απόρριψη του νομοσχεδίου κατά πλειοψηφία ή την αναβολή της ψηφίσεως αυτής για να μελετηθεί καλύτερα.

Τελικά το νομοσχέδιο αυτό με μικρές τροποποιήσεις ψηφίστηκε από τη Βουλή κι έγινε ο νόμος 5282/1931 το οποίο σύμφωνα με τον Αριστείδη Κλήμη “...άφησε βαριά την σφραγίδα του στη διαστρέβλωση της γεωργικής συνεταιριστικής κινήσεως επί πολλές 10ετίες.....”¹⁵

Σύμφωνα με το νόμο αυτό επιβάλλονται αυστηρά περιορισμοί στην οικονομική δράση των συνεταιρισμών και δίνεται καίρια χτύπημα στην ελεύθερη λειτουργία και τη δράση των συνεταιρισμών. Με το άρθρο 1 του νόμου αυτού περιορίζεται το δικαίωμα των συνεταιρισμών να ενεργούν ελεύθερα προμηθευτικές εργασίες και αυτές μπορούν να γίνονται στο εξής μόνο ύστερα από δηλώσεις των συνεταίρων και μόνο για το ποσό που δηλώθηκε, απαγορεύονται με βαρείες ποινές προμήθειες ανώτερες από τις δηλωθείσες. Υποχρεώνονται οι συνεταιρισμοί να δημοσιεύουν μηνιαίες λογιστικές καταστάσεις, όπως και οι ανώνυμες εταιρείες και να

¹⁵ Αριστ. Κλήμης : “Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα, Β’ τόμος (σελ. 926)

καταθέτουν υποχρεωτικά το μισό των καταθέσεών τους σε δημόσια χρεώγραφα στην Εθνική Τράπεζα, με ποινή φυλάκισης μέχρι ένα χρόνο στις διοικήσεις οι οποίες δεν θα συμμορφώνονται προς τις διατάξεις αυτές. Ο κάθε συνεταιρισμός δεν μπορεί να έχει μεγαλύτερη περιφέρεια από ένα δήμο ή δύο το πολύ λειτουργικές κοινότητες. Με το άρθρο 5 καθιερώνεται διάταξη με την οποία να μη μπορούν να γίνονται μέλη του συνεταιρισμού και μη συμπληρώσαντες ορισμένη ηλικία” με σκοπό τον αποκλεισμό της νεολαίας από τους συνεταιρισμούς όπως άλλωστε διευκρινίζεται και στην υπ’ αριθμ. 75/29.9.1931 ερμηνευτική εγκυκλίου της Αγροτικής Τράπεζας. Με το άρθρο 7 η διαγραφή μέλους του συνεταιρισμού γίνεται με απόφαση του διοικητικού και εποπτικού συμβουλίου και όχι από τη γενική συνέλευση όσοι έχουν καταδικασθεί για παράβαση του ιδιώνυμου νόμου “Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος κ.λ.π.”, με σκοπό να αποκλεισθούν από το συνεταιριστικό κίνημα οι κομμουνιστές και οι άλλοι προοδευτικοί συνεταιριστές. Με το άρθρο 15 στις γενικές συνελεύσεις και στις συνεδριάσεις των εποπτικών συμβουλίων των συνεταιριστικών οργανώσεων συμμετέχουν οι επόπτες της Α.Τ.Ε., με δικαίωμα έκφρασης της γνώμης τους, που στην ουσία σημαίνει πλήρη καθοδήγηση και κηδεμονία της Α.Τ.Ε. στους συνεταιρισμούς. Σε συνδυασμό με αυτό, με το άρθρο 23 χορηγούνται καθήκοντα ανακριτού και δημόσιου κατηγορού στους επόπτες της Α.Τ.Ε., οι οποίοι αυτεπάγγελα μπορούν να μηνύουν, να ανακρίνουν και να παραπέμπουν σε δίκες τις διοικήσεις των συνεταιρισμών κ.λ.π. Εκτός από τους πιο πάνω νόμους στην περίοδο 1930-1932 πάρθηκαν και μία σειρά άλλα μέτρα σε βάρος των συνεταιρισμών που εμπόδιζαν την προοδευτική ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος. Έτσι το συνεταιριστικό κίνημα πέρασε κάτω από τον απόλυτο έλεγχο του Κράτους και της Α.Τ.Ε. (Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος). Σύμφωνα με τα μέτρα αυτά ο Παρμενίων Αβδελίδης γράφει ότι “...Μετατρέπουν τους

συνεταιρισμούς σε γραφειοκρατικά όργανα της Α.Τ.Ε. και εξυπηρέτησης συμφερόντων του εμπορικού, του τραπεζικού και του βιομηχανικού κεφαλαίου..."¹⁶

Επίσης σχετικά με αυτά ο καθηγητής Αρ. Σίδερης αναφέρει: "...Δεν θα εκταθώ επίσης δια σήμερον και επί των μέτρων, άτινα έλαβε το κράτος επί των αναγκαστικών συνεταιρισμών αποκαταστάσεως, άτινα κατήντησαν τους συνεταιρισμούς τούτους κάθε άλλο παρά όργανα αυτονόμου και υψούσης το αίσθημα της αυτευθύνης κινήσεως, αλλά τυπικά, μηχανικά, άψυχα και όχι προσηνή όργανα διεκπεραιώσεως των οικονομικών και λογιστικών σχέσεων του Κράτους προς τους αποκαταστασθέντος"¹⁷

Τα μέτρα αυτά είχαν επίσης σαν αποτέλεσμα να αρχίσει να περιορίζεται το στοιχείο των πλουσιοχωρικών στους συνεταιρισμούς και να περιορίζονται τα οφέλη από τους συνεταιρισμούς των μικρών και των μεσαίων αγροτών.

2. 2. Κρίσεις και αντιδράσεις για την αντισυνεταιριστική πολιτική

Η συνεταιριστική αυτή πολιτική προκάλεσε την αντίδραση τόσο των συνεταιριστικών οργανώσεων όσο και των συνεταιίρων της εποχής. Οι νομοθετικές αυτές ρυθμίσεις που είχε πάρει τότε η κυβέρνηση υπήρξαν αντικείμενο σκληρής κριτικής από το σύνολο των συνεταιριστών αλλά και μιας σειράς διανοούμενων που απαίτησαν την κατάργησή τους. Ο καθηγητής Αριστ. Σίδερης έγραφε τότε ότι η "η πολιτική αυτή των Φιλελευθέρων έναντι των συνεταιρισμώνκατ' αποτέλεσμα έτεινε εις τον να καταστήσει τούτος όχι αυτοκινούμενος και με πρόβλεψιν αναπτύξεων οργανισμούς, αλλά διεπεραιωτικά γραφεία της πιστωτικής δράσεως της Αγροτικής Τραπέζης"¹⁸

¹⁶ Π. Αβδελίδης : "Το αγροτικό συν/κο κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1975 (σελ. 72-73)

¹⁷ Σιδέρης : "Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα - Αθήνα (σελ. 22)

¹⁸ Π. Αβδελίδης : "Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1975 (σελ. 73)

Ο Θ. Τζωρτζάκης επεσήμανε τα εξής : "...Ιδίως από το 1930, κατ' αντίθεσιν προς την μέχρι τούδε ακολουθηθείσαν τακτικών, το Κράτος ήρχισε να λαμβάνει δια της νομοθετικής οδού μέτρα, τα οποία δύνανται να λεχθή ότι γενικώς αποβλέπουν εις τον υπέρμετρον και αδικαιολόγητον περιορισμόν της ελευθερίας των συνεταιρισμών....."¹⁹

Αλλά και μέσα στη Βουλή και στη Γερουσία τότε καταπολεμήθηκαν οι νόμοι αυτοί σαν ανελεύθεροι και αντισυνεταιριστικοί. Η κοινοβουλευτική Επιτροπή Γεωργίας της Γερουσίας είχε ζητήσει την απόρριψη του Νόμου 5289 γιατί το "υπό κρίσιν νομοσχέδιον....με πνεύμα ανελεύθερον και αντισυνεταιριστικόν, με πνεύμα στενής επεμβάσεως, περισφίγγει δυσμενέστατα την λειτουργίαν των συνεταιρισμών, κολοβώνει την αυτενέργειά των....."

Η αντίδραση όμως αυτή και η πάλη των συνεταιριστικών οργανώσεων, λόγω των αδυναμιών που παρουσίαζαν τότε οι προοδευτικές δυνάμεις στην Ελλάδα, δεν μπόρεσαν να φέρουν αποτελέσματα και να ματαιώσουν την ψήφιση των νόμων αυτών. Έτσι, η αντισυνεταιριστική αυτή πολιτική από το 1930 κι ύστερα όλο και πιο πολύ εκτείνεται, για να φθάσει στο κορύφωμά της στην περίοδο της φασιστικής Δικτατορίας του Μεταξά, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Π. Αβδελίδης.

2. 3. Η περίοδος της Δικτατορίας του Ι. Μεταξά (1936-1941)

Η φασιστική δικτατορία κατάργησε και τυπικά κάθε δικαίωμα συνεταιριστικής αυτοδιοίκησης και ελευθερίας. Οι διοικήσεις των συνεταιριστικών οργανώσεων, όλων των βαθμών, παύονται και διορίζονται ανεξέλεγκτα νέες με εντολή του Μεταξά και του συνεργάτη του Αλιβιζάτου. Η κρατική επέμβαση στους συνεταιρισμούς έγινε αρχή και η εξάρτηση της από το κράτος απόλυτη. Οι συνεταιριστικές οργανώσεις

¹⁹ Θ. Τζωρτζάκης : "Οι συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα" Πάτρα 1932 (σελ. 121-122)

είχαν μετατραπεί σε προπαγανδιστικά megάφωνα και εκτελεστικά όργανα της πολιτικής της δικτατορίας όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Π. Αβδελίδης.

Με το Νόμο 1154/38 "Περί κεντρικής οργανώσεως των γεωργικών συνεταιρισμών Ελλάδος", το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα τίθεται υπό τον άμεσο έλεγχο και την καθοδήγηση του Κράτους και το ανώτερο καθοδηγητικό του όργανο, η "Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών" που είχε μετονομασθεί εις "Εθνική Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών Ελλάδος" (ΕΣΣΕ μετατρέπεται σε κύριο εκτελεστικό όργανο εφαρμογής της αντιαγροτικής φασιστικής πολιτικής.

Ο υφυπουργός Συνεταιρισμών της τότε Κυβερνήσεως Μπ. Αλιβιζάτος έλεγε ότι : "...ο νόμος αυτός εδημιούργησε ένα ολόκληρο σύστημα, το οποίο βασίζεται εις τρεις κυρίως βάσεις: Πρώτον, την ανώτατην και άμεσον καθοδήγησιν και κατεύθυνσιν των γεωργικών συνεταιριστικών δυνάμεων από μέρους του κράτους (.....). Η δευτέρα βάση, επάνω εις την οποίαν στηρίζεται το νέον συνεταιριστικόν οικοδόμημα (...) είναι η δημιουργία μιας στερεάς κεντρικής οργανώσεως, που να αποτελεί ταυτόχρονα και το εκτελεστικό όργανον των αποφάσεων και κατευθύνσεων του αρχηγού..."²⁰

Τον Νόμο επίσης αυτό 1154/1938 ο Π. Χασαπόπουλος τον χαρακτήρισε ριζικά την υπάρχουσα νομοθετική λαίλαπα που ανέτρεψε ριζικά την υπάρχουσα νομοθετική τάξη, κατάλυσε κάθε αρχή ανεξαρτησίας και αυτοδιοίκησης των συνεταιρισμών και κατέστησε την συνεταιριστική κίνηση "...δουλικόν όργανον ξένων επιδιώξεων και εξυπηρετήσεως προσωπικών φιλοδοξιών. Ούτω τα τραύματα που είχαν επενεχθή από τα προηγούμενα νομοθετήματα εφαινοντο πλέον απλώς τραχείας θωπείας έναντι της νομοθετικής αυτής λαίλαπας...."

²⁰ Δημ. Θ. Κοσμόπουλος : "Οι καταναλωτικοί σω/σμοί στην Ελλάδα" Εκδόσεις konsum σελ. 86

Ο Π. Αβδελίδης επισημαίνει ότι κατά την περίοδο αυτή της Μεταξικής δικτατορίας, "...η οικονομική δράση των συνεταιρισμών περιορίστηκε ακόμα πιο πολύ και οι συνεταιρισμοί μεταβλήθηκαν εξ ολοκλήρου σε όργανα των εκμεταλλευτών της πόλης και του χωριού. Οι διοικήσεις των συνεταιριστικών οργανώσεων στη μεγάλη τους πλειοψηφία περιήλθαν στα χέρια των πλουσιοχωρικών, των καταχραστών, και των διεφθαρμένων στοιχείων που λυμαίνονταν κυριολεκτικά τις περιουσίες τους. Τα συνεταιριστικά κεφάλαια κατασπαταλήθηκαν στις αποζημιώσεις των εγκαθέτων διοικήσεων και στα τεταρτοαυγουστιανά πανηγύρια που οργάνωνε κάθε χρόνο ο Μεταξάς στην Αθήνα. Κάθε ελεύθερη συνεταιριστική κίνηση νεκρώθηκε.

Όπως σημειώνει επιγραμματικά και ο Θ. Τζωρτζάκης στο περιοδικό "Ο Συνεταιριστής" το 1955, αναφερόμενος στην περίοδο 1936-1940 που την κυβέρνηση της χώρας είχε αναλάβει το καθεστώς της δικτατορίας του Μεταξά, σημειώθηκε έντονη επέμβαση στα εσωτερικά των συνεταιρισμών "...με σκοπό την άμεση εξάρτηση των διοικήσεων και των υπαλλήλων τους από το καθεστώς αυτό, που ζητούσε με αναγκαστικά μέσα να παρουσιάσει ότι στηριζόταν στη θέληση του λαού..."²²

Οι συνεταιριστικές οργανώσεις, χτυπημένες και από πριν με τους συνεταιριστικούς νόμους και τ' άλλα μέτρα της περιόδου 1930-1932, απροετοίμαστες οργανωτικά για να αντιμετωπίσουν τη φασιστική λαίλαπα, δεν μπόρεσαν να προβάλουν αντίσταση στα καινούργια χτυπήματα του Μεταξά.

²² Δημ. Θ. Κοσμόπουλος : "Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα" Εκδόσεις konsum 1991 σελ. 87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΔΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ

ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ

ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

3.1. Συνθήκες ανάδυσης του συνεταιριστικού κινήματος

Ο συνεταιρισμός είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο. Εμφανίστηκε σχεδόν ταυτόχρονα με την εμφάνιση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και άρχισε να αναπτύσσεται μαζί με την ανάπτυξη του καπιταλισμού.¹

Ο συνεταιρισμός είναι γέννημα κοινωνικής αναγκαιότητας η οποία προέκυψε από τις καινούργιες υλικές συνθήκες που δημιούργησε ο καπιταλισμός. Για να καταλάβουμε με τι επικρατούσε εκείνη την εποχή πρέπει ν'αναφέρουμε ότι οι συνθήκες στην Τουρκοκρατία ήταν άθλιες, αλλά αθλιέστερες για τους γεωργούς και μετά την απελευθέρωση, αφού τα τσιφλίκια περιήλθαν στα χέρια λίγων κεφαλαιούχων, που συνέχιζαν ίδια ή και χειρότερη τακτική. Όπως πολύ σωστά παρατήρησε ενενήντα χρόνια μετά τον Leake ο πολυπράγμων μελετητής των Αλμυριώτικων Νικόλαος Γιαννόπουλος στα Φιλωτικά του 1891, τα τσιφλίκια κατοικούνται "υφ' Ελλήνων γεωργών, οίτινες καλλιεργούσε την γην και δίκην ειλωτος αποζώσι πενιχροί και αν έστιοι". Μια έρευνα στα έντυπα, εφημερίδες και βιβλά της ίδιας εποχής, αποδεικνύει ταυτότητα σχεδόν των θλιβερών διαπιστώσεων από όλους εκείνους που ασχολήθηκαν με το θέμα. Ασχολούνταν το 1894 με τα μεγάλα τσιφλίκια της Θεσσαλίας και τη δεινή θέση των κολλήγων.²

Σύμφωνα με τον Κλήμη, η κατάσταση των αγροτών ήταν φρικτή το 1900. Επικρατούσε η αμάθεια και η μοιρολατρεία που οφειλόταν τόσο στην εκμετάλλευση τους από τους μικρομεσίτες και τοκιστές όσο και στις σκληρές συνθήκες της αγροτικής εργασίας και ζωής.

Εξαιτίας της απεριόραπτης φτώχειας των δύσμοιρων κολλήγων πριν ακι μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας για δεκαετίες απανωτές και της δεινής θέσης των απροστάτευτων ξωμάχων που δεν είχαν δική τους στέγη που δεν χόρταιναν ψωμί, που δεκατίζονταν από την ελονοσία και άλλες αρρώστιες η αρουσία του

¹ Αβδελιδης. Το αγροτικό Συν/κό Κίνημα, στην Ελλάδα Αθήνα 1975 σελ. 7-8

συνεργατισμού και του συνεταιρισμού των γεωργών εκτιμήθηκε ιδιαίτερα σαν εστία ανακούφισης και ελπίδας σαν εγγύηση καλύτερων ημερών για τους ταλαιπωρημένους αγρότες.³

Όσον αφορά τώρα η μαρτυρία του Αβδελίδη. Ο ερχομός 1.200.000 προσφύγων στην Ελλάδα ένεκα της "μικρασιατικής καταστροφής" η αγροτική μεταρρύθμιση που έγινε μετά το 1923 και οι καταστροφές των πολέμων δημιούργησαν ένα σύνολο προβλημάτων τα οποία έκαναν τους "αγρότες να προσβλέπουν ελπιδοφόρα στους συνεταιρισμούς".

"Την ίδια περίοδο ο επαναστατικός αναβρασμός σ' όλη την Ελλάδα φουντώνει. Το εργατικό επαναστατικό κίνημα ανεβαίνει. Το παλαιοπολεμικό κίνημα αγκαλιάζει τις πλατειές μάζες της αγροτιάς και τις καθοδηγεί στην πάλη για βασικά ζητήματά τους.

"Οι καινούργιες αυτές συνθήκες ασκούν ευνοϊκή επίδραση στην αγροτιά, η οποία αρχίζει ν' ακολουθεί το δρόμο της οργάνωσης και της πάλης για τα ζητήματά της. Η βασική οργάνωση στην οποία επιδιώκουν όλοι οι αγρότες είναι ο συνεταιρισμός.

Κατά τον Αβδελίδη, η ύπαρξη ενός συνόλου προβλημάτων, όπως οι Βαλκανικοί πόλεμοι κλπ. έκαναν τους αγρότες να κινούνται ελπιδοφόρα στο να πετύχουν την ανάπτυξη των συνεταιρισμών.

Δύο στοιχεία που θα πρέπει να τονίσουμε είναι ότι οι συνεταιρισμοί επεκτάθηκαν.

1. σε μια περίοδο ανάπτυξης, μέσα από μια κρατική στρατηγική, των πιστώσεων της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδας προς τους συνεταιρισμούς

2. Κατά την περίοδο που έλαβε χώρα η αγροτική μεταρρύθμιση (1923-1933: διανομή τσιφλικικών).

² Νίτσα Κολλιού. Οι πρωτοπόροι της περιοχής του Αλμυρού, σελ. 52-53

Συμπερασματικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι οι προσανατολισμοί των αγροτών που προσέβλεπαν ελπιδοφόρα στους συνεταιρισμούς, δε μορφοποιήθηκαν σε πρόταση, δεν ξεπερνούσαν τις ελπίδες και προσδοκίες τους και γι'αυτό οι συνεταιρισμοί ήταν περισσότερο δημιούργημα της κρατικής πολιτικής και λιγότερο της δράσης των αγροτών.⁴

3.2. Πρωτοπόροι της περιοχής του Αλμυρού Μιχόπουλος - Ιασεμίδης -

Γρηγοριάδης

Το 1900 διορίστηκε στην Κασσαβέτιο Σχολή Αιδινίου ο 30χρονος γεωπόνος Δημήτριος Γρηγοριάδης, ο οποίος είχε σπουδάσει στην Ευρώπη. Σκοπός του είναι να βοηθήσει τους αγρότες να οργανωθούν σε συνεταιρισμό. Υπάρχει όμως μια δυσκολία στη μετάδοση των ιδεών που εισήγαγε από την Ευρώπη πως να εγκαθιδρύσει την επικοινωνία μεταξύ αυτού και των αγροτών. Για το λόγο αυτό η γνωριμία του με το δάσκαλο Νικόλα

Νικόλαος Μιχόπουλος

Μιχόπουλο έδωσε λύση στο πρόβλημα του. Ο Μιχόπουλος ήταν γιος γεωργού καπνοπαραγωγού χωριάτη, και επειδή πληγωνόταν να βλέπει ότι συνέβαινε γύρω του, σκοπός του ήταν να βοηθήσει τους συγχωριανούς του, γι'αυτό το σκοπό πλησίαζε τους σπουδασμένους και ρωτούσε για να μάθει ο ίδιος και να μπορεί να συμβουλευεί τους συγχωριανούς του αγρότες". Ο Μιχόπουλος ήταν για το Γρηγοριάδη το πρόσωπο που αναζητούσε. Ο Μιχόπουλος μπορούσε να

³ Νίτσα Κολλιού. Οι πρωτοπόροι της περιοχής του Αλμυρού, σελ. 96-97

⁴ Κιουιάκος Χασαλάμπας. "Ελληνικό Συνεταιριστικό Κίνημα" Εκδόσεις γόρδιος, σελ. 38-39

επικοινωνήσει καλύτερα με τους αγρότες, σαν ντόπιος δικός τους άνθρωπος ή σαν συγγενής τους γιατί τον γνώριζαν και τους γνώριζε.

Αμέσως μετά ο Μιχόπουλος και Γρηγοριάδης άρχισαν τη διάδοση της συνεταιριστικής τους ιδέας.

Πιο συγκεκριμένα ο Μιχόπουλος λέει άρχισα "το κήρυγμα" και την κατήχηση πρώτα από το πατέρα μου και τους συγγενείς μου και συνέχισα με τους γνωστούς μου. Η διάδοση της ιδέας αυξανόταν βαθμιαία και στις 12 Νοεμβρίου 1900 "ο κώδων του κεντρικού ναού της πόλης καλούσε όλους τους γεωργούς στο σχολείο. Ο Γρηγοριάδης βρισκόταν ανάμεσα σε 48 γεωργούς και ανέπτυξε σ'αυτούς τα πλεονεκτήματα και αγαθά που απορρέουν από τους συνεταιρισμούς. Όλοι οι συγκεντρωθέντες αγρότες πείστηκαν να προχωρήσουν στην ίδρυση σωματείου που έφερε την ονομασία "Μετοχικόν Γεωργικόν Ταμείον Αλληλοβοήθειας" και αμέσως προέβησαν στην εκλογή του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου.

Το Μετοχικό Γεωργικό Ταμείο, νοίκιασε αποθήκη στην οποία τα μέλη έπρεπε να καταθέσουν τον Ιούλιο του 1901, τις συνεταιριστικές μερίδες σε σιτάρι. Δυστυχώς όμως από τους 48 μόνο 4-5 έφεραν σιτάρι στην αποθήκη που τους περίμενε ο Μιχόπουλος. Το ίδιο συνεχίστηκε και τη δεύτερη και την τρίτη εβδομάδα. Ο Μιχόπουλος και ο Γρηγοριάδης οπλίστηκαν με υπομονή και επιμονή για να πετύχουν τον σκοπό τους, βλέποντας ότι κανείς δεν είχε τη διάθεση να βοηθήσει. Ειδικότερα ο Μιχόπουλος διηγείται: "την άλλη Κυριακή, παραλαμβάνω κάρρον και δύο εκ των μελών του Συμβουλίου και ευθύς αμέσως μετά την θείαν λειτουργίαν ρίπτομαι εις όσα επρόφθασα γεωργικάς οικίας εκπλιπαρών την κατάθεσίν των. Το τι ηκούσαμεν την ημέραν εκείνην ως και τας λοιπάς Κυριακάς δνε περιγράφεται... Αλλά η καλή άρχή έγινε". Μ'αυτόν τον τρόπο οι δυο ηγέτες κατάφεραν με τη βοήθειά τους να καταθέσουν τα 35 από τα 48 συνεταιρισμένα μέλη τις συνεταιριστικές τους μερίδες σε σιτάρι, το οποίο είχε αξία 969,29 δρχ. Για το σχηματισμό του πρώτου

κεφαλαίου συνέδραμε και ο δήμος με μια δωρεά από 500 δρχ. Η συμπεριφορά του Μιχόπουλου και Γρηγοριάδη επηρέασε τους γεωργούς, οι οποίοι κατέθεσαν τις συνεταιριστικές τους μερίδες σε σιτάρι. Ο Μιχόπουλος και Γρηγοριάδης μάλλον είχαν πετύχει τον σκοπό τους. Το 1902 ο συνεταιρισμός του Αλμυρού αγόρασε σιτοκαθακριστήριο και έγινε διδασκαλία για την απολύμανση σπορών". Δεν πρέπει να ξεχάσουμε τη συμβολή του Ελληνικού Κράτους το οποίο πρόσφερε στον συνεταιρισμό το ποσό των 1000 δρχ. Κατά την περίοδο 1905-1907 διορίστηκε ως υποδιευθυντής και στη συνέχεια ως διευθυντής της Κασσαβετείου Γεωργικής Σχολής ο γεωπόνος Σωκράτης Ιασεμίδης. Το 1911 το μετοχικό ταμείο αγόρασε δύο αλωνιστικές μηχανές. Με τη ψήφιση του συνεταιριστικού νόμου 602 το 1914 ο Μετοχικός Γεωργικός Σύλλογος Αλληλοβοήθειας Αλμυρού μετατράπηκε σε Γεωργικό Πιστωτικό Συνεταιρισμό Αλμυρού. Ο συνεταιρισμός του Αλμυρού αποτέλεσε παράδειγμα και για τη δημιουργία άλλων συνεταιρισμών.

Η ανάδυση του πρώτου συνεταιρισμού της Ελλάδας είναι αποτέλεσμα της σύμπτωσης τριών στοιχείων:

1. η αναμονή των αγροτών για μια νέα πρόταση / νέας λύσης στο πρόβλημά τους. Οι Γρηγοριάδης και Μιχόπουλος εξέφρασαν την επιθυμία τους, αυτό που οι ίδιοι ονειρεύονταν, αλλά δεν τολμούσαν να εκφράσουν.

2. η αποφασιστική και αμερόληπτη δράση των Γρηγοριάδη - Μιχόπουλου και Ιασεμίδα, οι οποίοι υπήρξαν και φορείς της πρότασης για ίδρυση συνεταιρισμών, που λειτούργησε απελευθερωτικά.

3. η έμπρακτα θετική στάση του κράτους στη δημιουργία συνεταιρισμών το οποίο κατέθεσε 1000 δρχ.⁵

Καλό θα ήταν να αναφερθούμε εκτενέστερα στον Σωκράτη Ιασεμίδη ο οποίος έκανε: δυναμική εμφάνιση στον τομέα της Γεωργίας και του Συνεταιριστικού

⁵ Κυριάκος Χαραλάμπους. Ελληνικό Συνεταιριστικό "Κίνημα" Εκδόσεις γόρδιος σελ. 63-66

Κινήατος από τα νεανικά του χρόνια. Γεννήθηκε το 1878 και σπούδασε φυσικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Υστερα συνέχισε τις σπουδές του στη Γερμανία, στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή της Βόννης και τις ειδικές αυτές σπουδές του, τις συμπλήρωσε και σε σχολές άλλων χωρών. Το 1905, επιστρέφοντας στην Ελλάδα δημοσίευσε την πρώτη του μελέτη περί γεωργικών συνεταιρισμών. Ταυτόχρονα όπως είπαμε πριν, ο Σ. Ιασεμίδης διορίστηκε ως υποδιευθυντής και τον επόμενο χρόνο ως διευθυντής της Κασσαβέτειας Γεωργικής Σχολής βοηθώντας το Σύλλογο του Αλμυρού να ορθοποδήσει και να λειτουργήσει σε σωστές βάσεις γεωργικού συνεταιρισμού. Ο Ιασεμίδης, επίσης δημοσίευσε γεωργικά και συνεταιρικά θέματα στον τύπο του Βόλου. Μερικά άρθρα γεωργικού συνεταιρικού περιεχομένου που δημοσίευσε ο Ιασεμίδης έφεραν τον τίτλο "Πως θα ενισχυθεί η Γεωργία μας. Το πρόγραμμα του Γεωργικού Κόμματος" και αναφερόταν στα θέματα "Βελτίωση της θέσεως των κολλήγων και αύξησης της γεωργικής παραγωγής. Ο συνεταιρισμός του Αλμυρού - Η Γεωργική Τράπεζα κ.ά. Το 1910 ο Ιασεμίδης παρουσίαζε την κατάσταση της Θεσσαλικής Γεωργίας μέσα από την καταπίεση του μικρού χωρικού από τους τοκογλύφους δημοσιεύοντας πραγματεία σε συνέχεια που είχε τον τίτλο " Γεωργικοί Συνεταιρισμοί εν Θεσσαλία".

Το 1911 ο Σωκράτης Ιασεμίδης τοποθετείται στο Υπουργείο ως Επιθεωρητής Γεωργίας. Σκοπός του Ιασεμίδα είναι η εδραίωση του θεσμού των συνεταιρισμών και η διάδοσή τους σ' όλη τη χώρα. Το 1912 συμπληρώνει την περί των γεωργικών συνεταιρισμών μελέτη του, η οποία τον Απρίλη του 1913 εκδίδεται από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και αποστέλλεται στις εφημερίδες και στους σταθμούς όλης της χώρας, συνοδευόμενη από συστατική επιστολή του Υπουργού Ανδρέα Μιχαλακόπουλου. Τον επόμενο μήνα ο Ν. Μιχόπουλος πείθεται από τον Επιθεωρητή Γεωργίας Ιασεμίδα και τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εθνικής

Οικονομίας Αλ. Μυλωνά να φύγει από τον Αλμυρό και να τους ακολουθήσει στην Αθήνα για να γίνει κρατικός έλεγχος υπάλληλος ειδικός επί των συνεταιρισμών.

Η ενέργεια του Ιασεμίδη δεν σταμάτησε εδώ αλλά είχε και συνέχεια. Τον Μάιο του 1918 άρχισε να εκδίδει μηνιαίο ειδικό περιοδικό με τον τίτλο "Ο Βοηθός των Συνεταιρισμών".

Το περιοδικό αυτό είχε μεγάλη επιτυχία, και συνέχισε να εκδίδεται για μια τετραετία.

Ο Ιασεμίδης υπήρξε και πανεπιστημιακός δάσκαλος. Υπήρξε καθηγητής γεωργικής οικονομίας στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή. Πρωτοστάτησε επίσης στην ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας. Δυστυχώς, όμως, ο Ιασεμίδης πέθανε σε ηλικία μόλις 54 ετών στις 17 Φεβρουαρίου 1929. Ολοι όσοι τον γνώρισαν αισθάνθηκαν τότε ότι έφευγε ένας μεγαλόπνοος οραματιστής, θεμελιωτής και οργανωτής της ελληνικής συνεταιριστικής κίνησης.

3. 3. Η πλούσια αρθρογραφία του Νικολάου Μιχόπουλου

Ο μεγάλος πρωτοπόρος Ν. Μιχόπουλος, αφότου έγινε ο ίδιος το πρώτο και βασικό στέλεχος της Εποπτικής Υπηρεσίας Συνεταιρισμών, στο Υπουργείο Γεωργίας αρχικά και στην Αγροτική Τράπεζα κατόπιν, περιέτρεχε την ελληνική ύπαιθρο και εκκήρυττε, σαν φωτεινός ιεραπόστολος της Αγροτικής Ιδέας, τα αγαθά του Συνεργατισμού, δίνοντας παράλληλα χρήσιμες οδηγίες για διάφορα γεωργικά θέματα. Αλλά δεν αρκούσαν στα προφορικά κηρύγματα. Εγραφε συχνά τα διδάγματά του, σε συνεταιρικά κυρίως περιοδικά.

Το πρώτο απ' αυτά τα περιοδικά είχε τον τίτλο "Ο Βοηθός των Συνεταιρισμών" και άρχισε να εκδίδεται την 1η Μαΐου 1918, με ιδιοκτήτη και διευθυντή τον τότε τμηματάρχη της Γεωργικής Οικονομίας Σωκρ. Ιασεμίδη. Ο Μιχόπουλος γράφει άρθρα, σημειώσεις και οδηγίες από το πρώτο τεύχος και συνεχίζει ως το 1922,

οπότε διακόπτεται η έκδοση του περιοδικού. Θα ακολουθήσει άλλο. Ενα απάνθισμα από το πλούσιο συγγραφικό έργο του Μιχόπουλου, πρώτα από τον “Βοηθό Συνεταιρισμών” :⁶

- 1918, Μάιος : “Προσωπική πίστις και γεωργικοί συνεταιρισμοί”.
- 1918, Ιούνιος : “Εργασίαι του Γεωργικού Συνεταιρισμού Βυλλίων Μεγαρίδος”.
- 1918, Ιούλιος : 1) “Συνεταιρισμοί και Εκκλησία.
2) “Τα καπνοχώρια της Λαμίας και οι Συνεταιρισμοί πωλήσεως καπνού”.
- 1918, Αύγουστος 1) “Συνεταιρισμός καταναλώσεως Ηρακλείου Κρήτης”.
2) “Διαγραφή συνεταίρων”.
3) Συμβουλαί εις τους συνεταιρισμούς”.
- 1918, Σεπτέμβριος : “Συνεταιρισμοί και δάσκαλοι”.
- 1918, Οκτώβριος : “Συνεταιρισμοί και διαλέξεις”.
- 1918, Νοέμβριος : “Είσπραξη των δανείων”
- 1918, Δεκέμβριος : “Τακτικό αποθεματικό κεφάλαιο”.
- 1919, Ιανουάριος : “Εκτακτο αποθεματικό κεφάλαιο”.
- 1919, Φεβρουάριος : “Δάνεια επ’ ενεχύρω κινητών”.
- 1919, Απρίλιος : “Εργασίες του Συνεταιρισμού Επανωμής”.
- 1919, Μάιος : “Εργασίες του Συνεταιρισμού Μπαλάφτσας Λαγκαδά”.
- 1919, Ιούνιος : “Δάνεια επί υποθήκη ακινήτων”.
- 1919, Ιούλιος : “Ποιοι πρέπει να λαμβάνουν μέρος στις προμήθειες”.
- 1919, Αύγουστος : “Αγορά αναγκαιούντων ειδών”.
- 1919, Σεπτέμβριος : 1) “Εργασίαι Γεωργικού Συνεταιρισμού Χορτιάτη”.

⁶ Κλήμη Αριστ. : “Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα”, σσ. 378 και επ. και Γιάννη Στρογγυλή: “Το συγγραφικό έργο του Μιχόπουλου” στα θέματα Συνεταιρισμών - Οικονομίας - Τραπεζών”, τεύχος 38, 1976

2) "Προμηθευτικά εργασία συνεταιρισμών".

- 1919, Οκτώβριος : "Τι γράφεται για τους Ελληνικούς Συνεταιρισμούς".
- 1920, Αύγουστος : "Σιτοκαθαριστήρια Συνεταιρισμών".
- 1920, Σεπτέμβριος : "Θεριστικά μηχαναί Συνεταιρισμών".
- 1920, Οκτώβριος : "Πρατήρια Γεωργ. Συν/σμών πωλήσεως προϊόντων".
- 1920, Νοέμβριος : "Θεριστικές μηχανές συνεταιρισμών".
- 1920, Δεκέμβριος : "Αλωνιστικές μηχανές, είδη, παραγγελίες".
- 1921, Ιανουάριος : "Πως κανονίζεται το αλώνισμα με τις συνεταιρικές μηχανές".
- 1921, Φεβρουάριος : "Αλωνιστικά μηχαναί".
- 1921, Αύγουστος : "Εκθεσις προς την Πολιτικήν Διοίκησιν περί οργανώσεως της Αγροφυλακής Θράκης".
- 1921, Σεπτέμβριος : "Αγροφυλακή. Ανοικτή επιστολή από Ανδριανούπολιν".
- 1922, Φεβρουάριος : "Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί εν Θράκη".

ΕΤΟΣ 1ον

ΑΘΗΝΑΙ 1η ΜΑΪΟΥ 1918

ΑΡΙΘ. 1

ΒΟΗΘΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΤΗΝ 1^{ην} ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ίδιοκτήτης και Διευθυντής: ΣΩΚΡ. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΗΣ

Τμηματάρχης της Γεωργικής Οικονομίας

Συνδρομή του πρώτου έτους Δρ. 8

||

Διεύθυνσις: Ἀθήναι Καπλανῶν 1

Το πρώτο τεύχος του περιοδικού «Βοηθός των Συνεταιρισμών» που υπήρξε το πρώτο συνεταιριστικό περιοδικό στην Ελλάδα και αποτελεί βασική πηγή για την ιστορία του συνεταιριστικού κινήματος στη χώρα μας

Ο Σωκράτης Ιασεμίδης.
Από τις εξέχουσες προσωπικότητες του συνεταιριστικού χώρου.

Το 1922 ο Ν. Μιχόπουλος είχε πάει στην Ανδριανούπολη της Θράκης για την οργάνωση συνεταιρισμών. Ιδρύθηκαν πράγματι στην Ανατολική Θράκη μέσα σε εννιά μήνες 210 συνεταιρισμοί.

Τον Γενάρη του 1925 αρχίζει να εκδίδεται στην Αθήνα ένα σημαντικό συνεταιριστικό περιοδικό, με τον τίτλο "Ο Συνεταιριστής". Είναι δεκαπενθήμερο και διευθύνεται από τον Θ. Τζωρτζάκη. Εκτός αυτού στην Επιτροπή Συντάξεως μετέχουν οι Ν. Μιχόπουλος, Β. Σιμωνίδης και Δ. Πάνος. Ο Μιχόπουλος είναι και διαχειριστής του περιοδικού. Η σοβαρότητα της έκδοσης είναι εμφανής από το πρώτο φύλλο, όπου προβάλλονται ως τακτικοί συνεργάτες οι Αλ. Μυλωνάς, πρώην Υπουργός Γεωργίας, Παν. Δεκάζος, πρώην Διευθυντής Γεωργίας, Ανδ. Ζάκκας, Διευθυντής Εργασίας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Σωκρ. Ιασεμίδης, Διευθυντής Γεωργικής Οικονομίας, Δημ. Καλιτσουνάκης, καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας, Κων. Καλούδης, Διευθυντής Γεωργίας, Π. Καναγκίνης, Διευθυντής Εποικισμού, Αλ. Κοιριζής, Διευθυντής Εθνικής Τράπεζας, Σπ. Κορώνης, καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στο Πολυτεχνείο, Αλ. Σβώλος, υφηγητής Πανεπιστημίου και Σπ. Χασιώτης, διευθυντής της Γεωπονικής Σχολής.

Το περιοδικό άντεξε στον χρόνο, αφού εκδιδόταν επί τέσσερες σχεδόν δεκαετίες, από το 1925 ως το 1940 και από το 1946 ως το 1966. Ο Μιχόπουλος, μέλος της Συντακτικής Επιτροπής και Διαχειριστής, ήταν επίσης τακτικός αρθρογράφος στον "Συνεταιριστή" ως το 1931. Το 1933 πέθανε. Ας αναφέρουμε τα κυριότερα άρθρα του, στους τίτλους των οποίων εμφανιζόταν με την ιδιότητά του ως Επιθεωρητού Γεωργικών Συνεταιρισμών:

1925, τεύχος 3 : "Εγγραφή και διαγραφή συνεταιρίων".

1925, τ. 9 : "Συνεταιρική μερίς".

1925 τ. 11 : "Συνεταιρική ευθύνη".

- 1925, τ. 13 "Συνεταιρικά αλωνιστικά μηχανοί".
- 1925, τ. 17 "Εξοδος συνεταίρων".
- 1925, τ. 22 "Η περιφέρεια των Συνεταιρισμών".
- 1927, τ. 23-24 : "Μακράι δηλώσεις Μιχοπούλου επί των συμβάσεων και του συνεταιρικού προβλήματος Κέρκυρας".
- 1928, τ. 6 : "Οργάνωσις των καπνοπαραγωγών.
- 1929, τ.4. : "Διανομή κερδών εις τους συνεταιρισμούς".
- 1929, τ. 8 : "Τα έκτακτα αποθεματικά κεφάλαια των συνεταιρισμών">
- 1929, τ. 9-10 : "Τα λαμβανόμενα δάνεια υπό των συνεταιρισμών".
- 1930, τ. 11-12 : "Όχι αναγκαστικούς συνεταιρισμούς".
- 1931, σ. 26 : "Ένας συνεταιρισμός σε κάθε χωριό".
- 1931, σ. 44 : "Συγχώνευσις συνεταιρισμών".
- 1931, σ. 80 : Ψήφος συνεταίρων εις συνεταιρισμούς".

3. 4. Ανοδική πορεία στον Αλμυρό και εξέλιξη άλλων συνεταιρισμών

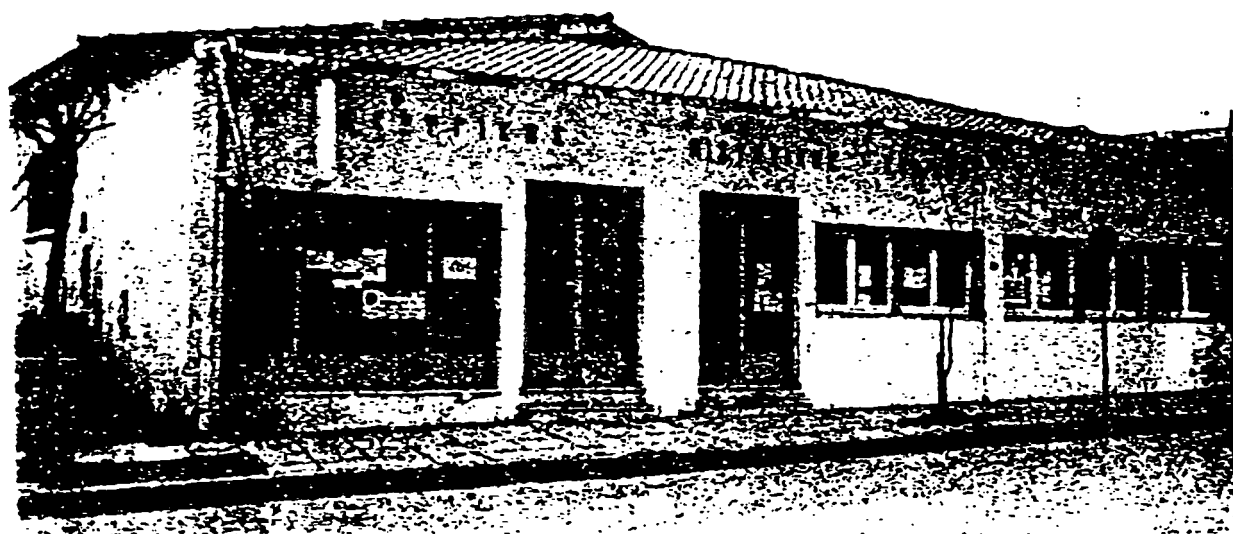
Το "Μετοχικόν Γεωργικόν Ταμείον Αλληλοβοήθειας Αλμυρού του 1900, μετονομάστηκε όπως είδαμε και προηγουμένως σε Μετοχικό Σύλλογο αλληλοβοήθειας με τη σφραγίδα "Γεωργικός Σύλλογος Αλμυρού". Το καταστατικού του ήταν το πρώτο που εγκρίθηκε τιμητικά στις 24 Μαρτίου 1915 και ο τίτλος του έγινε πλέον "Γεωργικός Πιστωτικός Συνεταιρισμός Αλμυρού". Στο τέλος του 1914 είχε 160 μέλη, στα οποία έδινε προσωπικά δάνεια και ως το 1914 είχε αποκτήσει δύο αλωνιστικές μηχανές, σιτοκαθαρηστήριο και εκκοκιστική αραβοσίτου.

Ο Συνεταιρισμός του Αλμυρού ανέπτυξε πλούσια δράση. Το 1914 άνοιξε πρατήριο αποικιακών και υφασμάτων, που προμήθευε τα είδη στα μέλη του με τιμές ελαττωμένο και με πίστωση. Μετά το 1930 απέκτησε μηχανοστάσιο για τη στέγαση των μηχανημάτων του. Ως το 1936 προμηθεύτηκε κι άλλα μηχανήματα και χορήγησε

μεσοπρόθεσμα δάνεια στους συνεταιρείους για αγορά ζώων, για ατυχήματα πυρκαϊών και ασθενείας. Επίσης ο συνεταιρισμός πρόσφερε ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη στα μέλη του, αφού αυτό αποτελούσε μία από τις κύριες αρχές του.

Όσο περνούσε ο καιρός ο συνεταιρισμός εξελισσόταν όλο και περισσότερο προς το καλύτερο με αποτέλεσμα το 1935 να καταστεί ένας σοβαρός οικονομικός οργανισμός ιδρύοντας παράλληλα πεταλουργείο και σιδηρουργείο.

Παράλληλα μετά τη πλούσια δράση του συνεταιρισμού του Αλμυρού, ιδρύονταν και άλλα σ' όλη τη χώρα πριν και μετά τον νόμο 602 του 1914. Ανάμεσα σ' αυτούς και ο Μετοχικός Γεωργικός Σύλλογος Γκερλί που ιδρύθηκε τον Μάιο του 1913. Είχε κατορθώσει ν' αποκτήσει πολύ σύντομα τον Μάρτη του 1914, ατμοκίνητη

Τα σημερινά γραφεία του Γεωργικού Συνεταιρισμού Αλμυρού, του πρώτου της χώρας.

αλωνιστική μηχανή με δάνειο της Εθνικής Τράπεζας. Επίσης ως το 1914 είχαν ιδρυθεί και άλλοι συνεταιρισμοί σ' όλη τη χώρα. Αναφέρουμε τους : Συνεταιρισμούς Αγίου Γεωργίου Φερών, Ο Μετοχικός Ελαιουργικός Συνεταιρισμός Σκιάθου, Ο Μετοχικός Συνεταιρισμός Φαρσάλων, ο Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Μεσενικόλο Καρδίτσας. Επίσης στη Θεσσαλία το 1915 ιδρύθηκαν μετά το νόμο του 602 ο Συνεταιρισμός πωλήσεως ο πωρών Λεχωνίων με 98 μέλη, ο Παραγωγικός

Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Καστανιάς Τρικάλων με 16 μέλη, και οι Πιστωτικοί Συνεταιρισμοί Φαρσάλων, Σοφάδων, Παραπράσταινας και Καρδίτσας.

Ως το τέλος του 1916 οι γεωργικοί συνεταιρισμοί της χώρας έφθασαν τους 347 από τους οποίους οι 44 έγιναν πιστούχοι της Εθνικής Τράπεζας. Στο τέλος του 1917 οι συνεταιρισμοί της Ελλάδας έφθασαν στους 649 και ως το τέλος του 1913 τους 820 με 32 648 μέλη.

Το 1922 ξεχώρισε για τη δράση του ο Προσφυγικός Συνεταιρισμός Νέας Αγχιάλου, ο οποίος είχε τον τίτλο "Λαϊκή Αγροτική Τράπεζα". Με πρόεδρο έντιμο που είχε καταφέρει ν' αποκτήσει αλωνιστική μηχανή, να ιδρύσει αλευρόμυλο με δύο μολόπετρες. Έτσι, αναπτύχθηκε γερός δεσμός του συνεταιρισμού με τα μέλη, ενώ η Αγχιάλος έπαιρνε όψη βιομηχανικής κοινότητας.

Το 1925 ιδρύθηκε η Ένωση γεωργικών συνεταιρισμών Λάρισας, με έδρα τη Λάρισα. Μία από τις κύριες δραστηριότητες της Ένωσης ήταν η απόφαση που πήρε το 1926 για την προμήθεια 200 θεριστικών μηχανών.

Ακόμη το 1925 ιδρύεται η Ένωση Κτηματικών οργανώσεων του Πηλίου με έδρα το Βόλο. Η ένωση κτηματικών οργανώσεων Πηλίου, σε μία από τις πρώτες συνελεύσεις, στις 12 Αυγούστου 1925, ασχολήθηκε με την ανάγκη ίδρυσης Πηλιορείτικης Κτηματικής Τράπεζας στον Βόλο και με τη διαμαρτυρία για την επαναφορά του φόρου ελαιοδεκάτης.

Το 1926 ιδρύεται και η ένωση πώλησης ελαιών γεωργικών συνεταιρισμών Πηλίου, με έδρα τον Βόλο⁷

Συμπερασματικά από το 1923 μέχρι το 1926" ιδρύθηκαν 2.018 αγροτικοί συνεταιρισμοί. Ως τα 1924 κιόλας είχαν δημιουργηθεί 24 περιφερειακές ενώσεις συναιτερισμών.

⁷ Νίτσα Κολλιού. Οι πρωτοπόροι της περιοχής του Αλμυρού Εκδ. Οδυσσεάς σελ. 144-146.

Στα 1926 υπήρχαν συνολικά 4.149 αγροτικοί συνεταιρισμοί με 268.437 μέλη και συνεταιριστικά κεφάλαια από 2.738.208 δραχ. Τον ίδιο χρόνο υφίσταντο 39 περιφερειακές ενώσεις συνεταιρισμών. Στο τέλος του 1931 υπήρχαν συνολικά 5.888 αγροτικοί συνεταιρισμοί και 85 περιφερειακές ενώσεις συνεταιρισμών. Οι 3.845 από αυτούς είχαν 260.000 μέλη και 275.000.000 δραχ. συνεταιριστικά κεφάλαια από τα οποία 153.000.000 ήταν καταβεβλημένα. Τα αποθεματικά κεφάλαια των συνεταιρισμών αυτών ήταν 52.000.000 δραχ. Στον ίδιο χρόνο, ο μέσος αριθμός μελών κατά συνεταιρισμό σε 62, έναντι 40-50 που ήταν το 1929".

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ

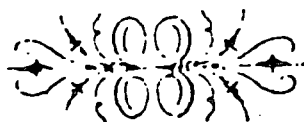
ΤΟΥ

ΕΝ ΑΛΜΥΡΩ (ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ)

ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ

ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑΣ

ΙΔΡΥΘΕΝΤΟΣ ΤΗ 12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1900

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ι. Φ. ΜΠΕΜΠΙΟΥ

ΕΝ ΒΕΛΩ

1901

Το εξώφυλλο του πρώτου καταστατικού του Γεωργικού Μετοχικού Ταμείου Αλληλοβοηθείας Αλμυρού.

3.5. Αγροτική Λαϊκή Τράπεζα - Η Δήμητρα.

Ο συνεταιρισμός Νέας Αγχιάλου.

Η ύπαρξη μικροϋπολογισμών και μικροσυμφερόντων έκανε την εγκατάσταση των Αγχιαλιτών στην καινούργια τους πατρίδα να συναντήσει αντιδράσεις από ορισμένους παράγοντες της περιοχής και αδιαφορία από ντόπιους κατοίκους.

Υπήρχε όμως και η θετική πλευρά. Οι άνθρωποι αυτοί που ένιωθαν έντονα την συναίσθηση του εθνικού χρέους.

Ενας από αυτούς ήταν ο Δήμαρχος του Αλμυρού.

Συμπαραστάτης επίσης ήταν και ο Πρόεδρος του συνεταιρισμού Αλμυρού Ν. Μιχόπουλος. Ο Μιχόπουλος έρχεται συχνά σε επαφή με τους πρόσφυγες και σκοπός τους είναι να τους επηρεάσει σε τέτοιο βαθμό, έτσι ώστε να έρθουν σε συνεργασία μεταξύ τους για την επίλυση σοβαρών γεωργικών προβλημάτων.

Η πρώτη εκδήλωση συνεργασίας, δεν άργησε να φανεί. Το 1913 πενταμελής επιτροπή Αγχιαλιτών, υπό τον Πρόεδρο της Κοινότητας Ράλλη και μέλη, τους Λ. Εμμανουηλίδη, Μιχ. Τσοτσίνια, Ιωαν. Αμυρά, και Απ. Αργυρόπουλο, παρήγγειλε στο Λονδίνο, μέσω της βολιώτικης βιομηχανίας Γκλαβάνη, αλωνιστική μηχανή τύπου Μάρσαλ.

Αφού πέρασαν πέντε χρόνια, μετά την παραγγελία της αλωνιστικής μηχανής, ιδρύθηκε ο συνεταιρισμός Νέας Αγχιάλου, ο οποίος είχε αρχικά τον τίτλο "Αγροτική Λαϊκή Τράπεζα Νέας Αγχιαλού Η Δήμητρα".

Ετος ίδρυσης του συνεταιρισμού είναι το 1918. Εως το 1922 ο συνεταιρισμός είχε αποκτήσει διώροφο κτίριο, με αποθήκη κάτω, και γραφεία επάνω, που μαζί με την αλωνιστική μηχανή και τον αλευρόμυλο συνέθεταν αξιόλογο συνεταιρικό επίτευγμα⁸

⁸ Φωνή των συνεταιρισμών τ. (17) (1947) σελ. 495-497

Τα επόμενα χρόνια μέχρι το 1926 ο συνεταιρισμός περνάει δύσκολα χρόνια. Το 1927 όμως, ανασυγκροτείται και αποκτάει ξανά την αλωνιστική μηχανή που είχε χάσει. Επισκευάζει επίσης και το ακίνητό του και επιπλέον κάνει μια μεγάλη αγορά. Αγοράζει από τον Λεωνίδα Ζαφίρη το αγρόκτημα "Μεγάλη Βελανιδιά" 8.500 στρέμματα περίπου και το μοιράζει σε 300 περίπου αγριελιές. Οι γεωργοί μπόλιασαν τις ελιές και τις έκαναν ήμερες. Εξασφαλίζοντας έτσι πολύ λάδι. Ακόμη μετέτρεψαν άγονες ελώσεις εκτάσεις σε αποδοτικές και καλλιέργησαν δημητριακά, καπνά, όπως και πολλά άλλα προϊόντα.

Μέχρι το 1936 ο Συνεταιρισμός είχε ξεπληρώσει το αγρόκτημα και κάθε συνétairos είχε 25 στρέμματα ελαιόφυτα. Επιπλέον έκτισε καινούργια αποθήκη για 400 χιλ. ακάδες και αγόρασε τρακτέρ, καθώς και οικόπεδα στην παραλία. Τα μέλη του συνεταιρισμού υπολογίζονταν προπολεμικά σε 400.

Ο Συνεταιρισμός δοκιμάστηκε σκληρά με τον πόλεμο και την κατοχή 1941-44 και κυρίως με την πυρπόληση από τους Ιταλούς στις 27 Απριλίου 1943. Ευτυχώς γλύτωσαν από τις φλόγες, η αλωνιστική και αχυροδετική μηχανή, το τρακτέρ, μια αποθήκη με λίγο σιτάρι και οι μυλόπετρες.

Δεν γλύτωσαν όμως τα γραφεία του συνεταιρισμού, ο μύλος, τα υπόστεγα και οι αποθήκες⁹

⁹ Νίτσα Κολλιού. Οι πρωτοπόροι της περιοχής του Αλμυρού εκδ. Οδυσσέας σελ. 232-293-235.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

**Η ΖΩΗ ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ
ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.**

Οι συνεταιρισμοί αποτελούν οικονομικές επιχειρήσεις των μελών τους οι οποίες όμως είναι διαφορετικές από τις άλλες, στηρίζονται σε ηθικές και κοινωνικές αξίες και έχουν επίκεντρο το ενδιαφέρον τους για τον άνθρωπο. Ατομα με κοινωνικές ευαισθησίες, που οραματίζονται μια καλύτερη κοινωνία για όλους τους ανθρώπους, που πιστεύουν σε μια ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για όλους και οι οποίοι έχουν αποτελέσει τους φάρους καθοδήγησης των συνεταιρισμών.

Σε όλον τον κόσμο και στην Ελλάδα, υπήρξαν αρκετοί αυτοί που έθεσαν σκοπό της ζωής τους τη στήριξη της ανθρώπινης αξιοπρέπειας μέσω των συνεταιρισμών, με τη διδασκαλία, τη δράση τους και κυρίως με το παράδειγμα.

Στην ιστορική τους πορεία οι ελληνικοί συνεταιρισμοί στηρίχθηκαν από προσωπικότητες υψηλού ηθικού αναστήματος και η αναγνώριση της προσφοράς τους αποτελεί ελάχιστη υποχρέωση όσων εκτιμούν το συνεταιριστικό θεσμό.

Γι' αυτές ακριβώς τις προσωπικότητες θα μιλήσουμε σ' αυτό το κεφάλαιο. Δύο απ' τα πλέον καταξιωμένα πρόσωπα στο χώρο αυτό τα οποία μάλιστα έχουν αναγνωριστεί ως Δάσκαλοι του Συνεργατισμού, είναι ο Αριστείδης Κλήμης και ο Νικόλαος Κολύμβας. Με τη συνέπεια και την ανιδιοτέλεια που τους διακρίνει, τη βαθύτερη γνώση τους των συνεταιριστικών ιδεωδών, αξιών και κανόνων, με το θάρρος της γνώμης τους, το παράδειγμά τους, τον γραπτό και προφορικό τους λόγο και τη δράση τους έδειξαν σε κάθε πολίτη αυτής της χώρας έναν δρόμο δημιουργίας, για μια κοινωνία ευαισθησίας και ανθρωπιάς.

Για την πολύτιμη προσφορά των δύο άλλων αυτών δασκάλων του Συνεργατισμού, αλλά και των άλλων προσωπικοτήτων που συνέβαλαν με το έργο τους στην ανάπτυξη του Ελληνικού Συνεταιριστικού κινήματος, θα μιλήσουν παρακάτω αξιόλογα πρόσωπα του χώρου αυτού που γνωρίζουν το έργο και τη ζωή των τιμωμένων αυτών προσώπων.

4.1. Ανασκόπηση και πρόγραμμα - προοπτικές από τον διανοούμενο, συνεταιριστική και πολιτικό Αλέξανδρο Παπαναστασίου.

Ο Αλ. Παπαναστασίου, αγωνιστής πολιτικός της προόδου και της Δημοκρατίας με ιδιαίτερη επίδοση στα αγροτικά και συνεταιριστικά θέματα, κάνει μια ανασκόπηση για την εξέλιξη την πρώτη 20ετία, αλλά και υποδείξεις, προοπτική για το μέλλον στην "Πανελλήνια Συνεταιριστική Επιθεώρηση" Δράμας, όπου γράφει:

"Η ανάπτυξη των γεωργικών συνεταιρισμών είναι σπουδαία. Πριν από το 1914 όταν όλοι θέλαμε να συστήσουμε γεωργικούς συνεταιρισμούς σε συνδυασμό με την αποκατάσταση των ακτημόνων καλλιεργητών, για την οποία αγωνιζόμασταν, είτε ανεξαρτήτως από αυτήν, το κράτος αντιτίθετο λέγοντας ότι δεν ήταν δυνατό η γεωργική πολιτική του κράτους να βασισθεί στους γεωργικούς συνεταιρισμούς, διότι δήθεν έλειπαν από τον τόπο μας οι ψυχολογικές προϋποθέσεις, το συνεταιριστικό πνεύμα, όπως συνήθως αποκαλείται η ικανότητα των γεωργών να αντιλαμβάνονται το πραγματικό τους συμφέρον, να συνεταιρίζονται μεταξύ τους για την προάσπιση των συμφερόντων τους, να υποτάσσουν ένα παροδικό ατομικό συμφέρον απέναντι στο διαρκέστερο ομαδικό συμφέρον, προθυμία για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει, και αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των γεωργών, αρετές απαραίτητες για την επιτυχή διοίκηση των γεωργικών συμφερόντων από τους ίδιους του γεωργούς.

Ο Νόμος παροριάστηκε με εαρινή βροχή μετά από την οποία αναπηδά από το γόνιμο έδαφος ανθοφόρος φυτεία. Στην Ελλάδα οι συνεταιρισμοί άρχισαν να ιδρύονται κατά εκατοντάδες, και ύστερα από την πάροδο μιας εικοσαετίας οι ελεύθεροι συνεταιρισμοί ανέρχονται από εξακριβομένες πλέον πληροφορίες τους 4.048. Αμφιβάλλω εάν έχει σημειωθεί σε άλλο κράτος ραγδαιότερα ίδρυση γεωργικών συνεταιρισμών. Είναι αλήθεια ότι η σημαντική αυτή ανάπτυξη της συνεταιριστικής οργάνωσης δεν είναι αποτέλεσμα της ιδιωτικής μόνο πρωτοβουλίας

των ιδίων των αγροτών. Ενισχύθηκε σημαντικά από την παροχή πιστώσεων από την Εθνική Τράπεζα, η οποία ομολογουμένως συνέβαλε μέγιστα στην εξάπλωση των συνεταιρισμών.

Είναι επίσης αλήθεια ότι ο οικονομικές γεωργικές συνθήκες στην Ελλάδα ευνοούν εξαιρετικά την συνεταιριστική οργάνωση, λόγω της παραγωγής εκλεκτών ειδών καπνού, σταφίδας, ελαίου, οίνου). Είναι αδύνατον για τους γεωργούς να σταθούν όρθιοι, και ν' απαλλαγούν από την εκμετάλλευση των τοκογλύφων, των πλεονεκτικών εμπόρων, των μεγάλων επιχειρήσεων επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων ή κατασκευής γεωργικών ειδών χωρίς συνεταιριστικό συνασπισμό των γεωργών.

Αλλά όσο και αν βοήθησαν οι αντικειμενικές συνθήκες όπως και η ενίσχυση της Εθνικής Τράπεζας για την εξάπλωση των γεωργικών συνεταιρισμών, θα ήταν ασφαλώς αδύνατη αυτή η εξάπλωση αν έλειπαν από τους γεωργούς μας τα πνευματικά και ηθικά εκείνα εφόδια που καθιστούν δυνατή τη συνεργασία τους στον αγώνα αφ' ενός εναντίον εκείνων που έχουν αντίθετα οικονομικά συμφέροντα τάξεων και αφ' ετέρου προς εξύψωση της γεωργίας και της ίδιας τους την τάξη.

Η δράση των συνεταιρισμών είναι τέτοια ώστε δεν είναι δυνατό να φανταστεί κανείς ότι η γεωργική οικονομία του τόπου μας θα ήταν δυνατό, να φτάσει στο σημερινό της επίπεδο ή ότι θα ήταν δυνατό να σταθεί σ' αυτό χωρίς την ύπαρξη και τη λειτουργία των γεωργικών συνεταιρισμών. Επίσης δεν ήταν δυνατό να φαντασθεί κανείς ότι μπορεί να προοδεύσει στο μέλλον η Γεωργία μας χωρίς παράλληλη ενίσχυση και ανάπτυξη των γεωργικών συνεταιρισμών.

Εάν στις δύο πρώτες δεκαετίες από τη σύστασή τους σημείωσαν μεγάλα βήματα προόδου οι γεωργικοί συνεταιρισμοί, απέχουν όμως πολύ από το σημείο που πρέπει να φτάσουν για να είναι η δράση τους απολύτως ικανοποιητική. Είναι ανάγκη ν' αποκτήσουν οι συνεταιρισμοί μεγαλύτερη αυτοβουλία και αυτενέργεια.

Είναι ανάγκη ν' αναπτύξουν μεγαλύτερη δραστηριότητα για τη συγκέντρωση ακόμη περισσότερων γεωργών στους κόλπους και την εμπέδωση ακόμη μεγαλύτερης εμπιστοσύνης σ' αυτούς. Επιβάλλεται οι καθυστερήσεις και αταξία που παρουσιάζονται σποραδικώς να περιορισθούν και να γίνουν όσο το δυνατόν σπανιότερες. Είναι απαραίτητο οι ενώσεις ν' αποκτήσουν μεγαλύτερη δύναμη και επιβολή. Είναι ανάγκη ακόμα να επεκτείνουν σε μεγαλύτερο βαθμό οι συνεταιρισμοί την δράση τους στην προμήθεια γεωργικών ειδών και στην επεξεργασία και την πώληση των γεωργικών προϊόντων. Είναι απαραίτητο για το λόγο αυτό να ενισχυθούν και από την πολιτεία και από την Αγροτική Τράπεζα. Η δυσπιστία που εκδηλώθηκε από το κράτος εναντίων των συνεταιρισμών πρέπει να λείπει.

Η υπηρεσία της εποπτείας των συνεταιρισμών πρέπει ν' αποκτήσει κάποια αυτοδιοίκηση και η Αγροτική Τράπεζα οφείλει ν' αποβλέψει περισσότερο στην εξύψωση των συνεταιρισμών ως μικρών αυτόνομων οργανισμών στην εξάπλωσή τους και στην επέκταση του πεδίου της δράσεώς τους.

Εξ' άλλου και οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί οφείλουν να εργασθούν ενταντικότερα, για τη μελέτη των γεωργικών και συνεταιριστικών ζητημάτων και την τόνωση της συνεταιριστικής οργάνωσης. Για όλους τους γεωργούς πρέπει ν' αποτελέσει άρθρο πίστεως ότι δεν μπορεί να υπάρξει άλλη σωτηρία κατεύθυνσης από τον συνασπισμό τους, τον ηθικό και οικονομικό. Αλλά και η κοινωνία ολόκληρη πρέπει να περιβάλλει με στοργή τους συνεταιρισμούς όχι μόνο γιατί αποτελούν ανώτερη οικονομική μορφή, εξοικονομούν δυνάμεις και εξυγιαίνουν τον οικονομικό οργανισμό από παράσιτα, όχι μόνο ότι από την παρουσία των συνεταιρισμών προάγεται και από τεχνική άποψη, η γεωργία, βελτιώνεται η ποιότητα των ειδών της γεωργικής παραγωγής και περιορίζονται οι νοθεύσεις και επί πλέον είναι δυνατόν να έλθουν σε αμεσότερη επικοινωνία οι παραγωγοί με τους καταναλωτές, πράγμα που ωφελεί και τις δύο πλευρές, αλλά και γιατί οι γεωργικοί συνεταιρισμοί καλυτερεύουν τη θέση των

γεωργών που είναι η πολυπληθέστερη τάξη στη χώρα μας και την εξυψώνουν πνευματικώς, ηθικώς και Κοινωνικώς. Είναι πασίγνωστο ότι οι Συνεταιρισμοί αποτελούν σχολείο σπουδαιότατον μορφώσεως των γεωργών και για την ηθική τους διαπαιδαγώγηση ως πολιτών και ως ανθρώπων. Και η ευεγερτική αυτή επίδραση από κοινωνικής απόψεως των συνεταιρισμών που παρατηρήθηκε σε όλα τα μέρη, του κόσμου, παρατηρείται και στον τόπο μας. Χωρίς υπερβολή του κόσμου, παρατηρείται και στον τόπο μας. Χωρίς υπερβολή μπορεί να πει κανείς ότι, όπου καλός συνεταιριστής εκεί και προοδευτικός γεωργός, και χρηστός άνθρωπος και πολίτης πρότυπος.¹

4. 2. Επισκόπηση από τον καθηγητή Αλέξανδρο Σβώλο

Ο Αλέξανδρος Σβώλος υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους διανοούμενος του μεσοπολέμου. Για την εξέλιξη των συνεταιρισμών, την κατάστασή τους κατά το 1931-1935 μιλά επιγραμματικά και σοφά ο Αλ. Σβώλος. Πιο συγκεκριμένα "Ο συνεταιρισμός είναι πια πραγματικότητα και στον τόπο μας. Ως εφαρμοσμένη ιδέα έχει κιάλας κάποιο παρελθόν. Κάθε άλλο όμως παρά ικανοποιημένη πρέπει να είμαστε από την ως τώρα επιτυχία της ιδέας. Η εφαρμογή της έχει αρκετά, μεγάλο μάλιστα πλάτος. Αλλά το βάθος της είναι ακόμα αρκετά ρηχό. Ούτε σοβαρή ποικιλία συνεταιρισμών έχουμε, ούτε προπάντων ακόμα και γενικά απλωμένη συνεταιρική συνείδηση. Κανείς δεν πιστεύει, βέβαια σήμερα ότι ο συνεταιρισμός θα λύσει το κοινωνικό ζήτημα.

Μέσα στα πλαίσια του σημερινού κεφαλαιοκρατικού συστήματος ο συνεταιρισμός δεν είναι δυνατό ν' αποδώσει ότι ονειρεύτηκαν οι θεωρητικοί του απόστολοι. Πάντως όμως και μέσα στα όρια του συστήματος που κυβερνάει ακόμη την κοινωνία ο συνεταιρισμός σημείωσε μια σημαντική πρόοδο προς την

¹ Κλήμης Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα τόμος 1ος Πιτσιλός 19 παρ. 5 σελ. 159-162

ομαδικοποίηση της οικονομίας. Ο συνεταιρισμός θα είναι η πάγια οργανωτική βάση της οικονομικής κοινωνίας του μέλλοντος. Γι' αυτό και η σημασία του πρέπει να γίνει κοινή συνείδηση στον εργαζόμενο κόσμο. Η προπαιδεία του συνεταιρισμού και πρό πάντων του παραγωγικού, είναι από τις χρησιμότερες εισφορές που το παρόν μπορεί να κάνει στο μέλλον.

Είναι μεγάλο πράγμα και μόνο το γεγονός που με το συνεταιρισμό μπορεί να πεισθεί ο εργαζόμενος κόσμος ότι και χωρίς την εκμετάλλευση του κεφαλαιούχου και του επιχειρηματία, είναι δυνατή η παραγωγή και η οικονομική πρόοδος²

4.3α. Προσφώνηση του προέδρου του ΙΣΕΜ κ.ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ για τους

Αριστείδη Κλήμη και Νικόλαο Κολύμβα

Κυρίες και κύριοι,

Είναι δύσκολο να χωρέσουν σε λέξεις τα βαθιά αισθήματα σεβασμού, αγάπης και εκτίμησης, όταν κανείς αναφέρεται σε προσωπικότητες όπως του Αριστείδη Κλήμη και του Νικολάου Κολύμβα.

Πως να αναφερθεί κανείς στους ανθρώπους αυτούς, χωρίς να τους αδικήσει; Η διαφορά μεταξύ πραγματικότητας και περιγραφής θα είναι όση μεταξύ του φυσικού τοπίου και της φωτογραφίας. Από τη φωτογραφία θα λείπει το κελαϊδισμα των πουλιών, το θρόϊσμα των φύλλων, το δροσερό αεράκι και το κελάρισμα των νερών, που δίνουν ζωή στο τοπίο.

Ο κ.Κολύμβας και ο κ.Κλήμης ήταν και είναι δάσκαλοί μου.

Εχουμε μάθε ότι στους γονείς μας οφείλουμε το ζην, στους δε δασκάλους μας το ευ ζην. Αν το ευ ζην το ερμηνεύσουμε ως ευημερία, με τη σημερινή έννοια της

² Κλήμης: Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα. Αθήνα 1980 σελ. 162-163

απόκτησης υλικών αγαθών, στους δασκάλους μου αυτούς οφείλω να καταλογίσω ευθύνη. Δεν υπήρξαν καλοί δάσκαλοι. Δεν έχουν διδακτορικά και προσωπικές περγαμηνές, ούτε πρακτική εξάσκηση στην καλοπέραση και στις υλικές απολαύσεις. Όλο για ιδέες μιλούν. Κάτι περίεργες ιδέες για χρέος, για καθήκον, για προσφορά, για συνεργασία, για ευθύνη. Αντε να βρεις σήμερα λεξικό να σου εξηγήσει αυτές τις λέξεις.

Από τον Νίκο Κολύμβα κληρονόμησα μια ηλεκτρική καρέκλα. Την καρέκλα του Γενικού Διευθυντή της ΠΑΣΕΓΕΣ. Ήταν καλά προετοιμασμένη και θωρακισμένη με ένα αξιο επιστημονικό επιτελείο. Είχε, όμως και έναν διακόπτη ON/OFF, που όταν γύριζε στο ON σε έβγαζε OFF. Ευτυχώς που ο δάσκαλός μου είχε προλάβει να με διδάξει ότι, από την πρώτη μέρα, υποχρέωσή μου ήταν να προετοιμάζω τον διάδοχό μου.

Από τον Αριστείδη Κλήμη κληρονόμησα ένα κερί, ίσως για να διατηρηθεί η παράδοση του Παπα-Νικόλα του Πατέρα του. Το κερί είχε όνομα. Το λένε "Συνεταιριστική Πορεία", το περιοδικό της εταιρείας των Φίλων του Συνεργατισμού. Μου ανέθεσε να κρατώ αναμμένο αυτό το κερί, να μην το σβήσουν οι άνεμοι, και ας είναι και μοναχικό μέσ' το σκοτάδι.

Σε όλους μας υπήρξαν δάσκαλοι και δωρητές οι τιμώμενοι. Οι πνευματικές παρακαταθήκες αυτών των φωτισμένων ανθρώπων επηρέασαν, επηρεάζουν και θα επηρεάζουν όλους μας. Αποτελούν απορείς, που σπέρνουν το σπόρο για μια καλύτερη κοινωνία, συνεργαζόμενων ανθρώπων.

Γνωρίζω ότι τα καλά λόγια προσκρούουν στην μετριοφροσύνη τους αλλά πως να αποφύγει να αναφέρει κανείς ότι πρόκειται για βαθείς στοχαστές, ήρεμους και μαζί συνεπείς αγωνιστές, που με συναίσθηση ευθύνης, σταθερότητα πεποιθήσεων και με θάρρος γνώμης, όρθωσαν πάντοτε το ηθικό ανάστημά τους για τη στήριξη του συνεταιριστικού θεσμού;

Τα Διοικητικά Συμβούλια και τα μέλη των δυο Ινστιτούτων, δηλαδή του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (ΙΣΕΜ) και του Ινστιτούτου Αγροτικών Ερευνών (ΙΑΓΕ), θεώρησαν χρέος τους να τιμήσουν αυτούς τους δύο σοφούς Δασκάλους του συνεργατισμού, να τους πούμε ένα μεγάλο ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ, που ανέλωσαν τη δύναμη της ψυχής τους στη διδαχή και στη δράση, χωρίς επιδίωξη ή προσδοκία ανταμοιβής, χωρίς διάθεση προβολής, χωρίς τυμπανοκρουσίες.

Η συνεταιριστική ιστορία διαθέτει λευκές και γκρίζες σελίδες. Έχει όμως και μερικές χρυσές σελίδες για να καταγράψει ονόματα όπως του Αριστείδη Κλήμη και του Νικόλαου Κολύμβα.

Είμαι όμως βέβαιος, ότι περισσότερο από αυτό, ο Νικόλαος Κολύμβας και ο Αριστείδης Κλήμης θα αισθανθούν δικαιωμένοι αν ο σπόρος που έσπειραν αποδώσει καρπούς, αν το οικοδόμημα που θεμελίωσαν βρει συνεχιστές "τοίς κείνων ρήμασι πειθόμενος". Η ευθύνη πέφτει σε μας να τους διακαιώσουμε με το δικό μας έργο. Τότε το ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ που τους λέμε σήμερα θα αποδειχθεί ειλικρινές³

4.3.β. ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΙΑΓΕ

Κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΡΟΒΑΤΑ

Κυρίες και κύριοι,

Η σημερινή πρωτοβουλία των δύο Ινστιτούτων γίνεται για να τιμήσουμε δύο συνανθρώπους μας με αξιοσημείωτη παρουσία στη συνεταιριστική ιστορία του τόπου.

Να τιμήσουμε τον κ. Αριστείδη Κλήμη, για την κοπιώδη ερευνητική εργασία του στη συγγραφή της ιστορίας του συνεργατισμού της χώρας μας και για την εν γένει στήριξη των συνεταιρισμών από υψηλόβαθμες θέσεις της ΑΤΕ.

³ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 49 σελ. 3 -4.

Να τιμήσουμε τον κ. Νικόλαο Κολύμβα, για τη συνεισφορά του τόσο στην ιδέα του συνεταιρισμού όσο και για την πρακτική δουλειά του στις συνεταιριστικές του οργανώσεις.

Καθότι νεώτερος, δεν είμαι ο καταλληλότερος για μια λεπτομερή αναφορά στη ζωή και στο έργο τους. Γι' αυτό θα μιλήσουν οι καθηγητές Διονύσης Μαυρογιάννης και Κώστας Σιφνιώτης που γνωρίζουν καλύτερα τους τιμώμενους και το έργο τους.

Θέλω όμως να αναφερθώ στους λόγους που αποφασίσαμε να κάνουμε τη σημερινή εκδήλωση.

Το τέλος της χιλιετίας συμπίπτει με το τέλος της μεταπολίτευσης και το κλείσιμο ενός διαταραγμένου αιώνα. Οι έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις που σημάδεψαν τον αιώνα μας δεν άφηναν περιθώριο αναγνώρισης του έργου κάποιων σημαντικών προσωπικοτήτων της σύγχρονης Ελλάδας. Γι' αυτό και πάρα πολλοί συναγωνιστές μας με ουσιαστική προσφορά στην κοινωνία έμειναν ξεχασμένοι και εγκαταλειμμένοι τόσο από το επίσημο κράτος όσο και από τους ανθρώπους της εποχής μας.

Η σημερινή μας εκδήλωση σε αυτό αποσκοπεί. Να τιμήσουμε αυτούς που προσέφεραν αθόρυβα και αφιλοκερδώς στην κοινωνία. Επιλέξαμε να τιμήσουμε δύο ανθρώπους που ασχολήθηκαν και ασχολούνται ακόμα και σήμερα με τα θέματα των συνεταιρισμών. Για την προσφορά τους στο θεσμό, στους αγρότες και στην αγροτική κοινωνία γενικότερα.

Αποσκοπούμε ακόμα να στείλουμε ένα μήνυμα στον αγροτικό κόσμο, ότι ο συνεταιρισμός εξακολουθεί να είναι αναντικατάστατος για την προστασία του εισοδήματός τους, ένας χώρος κοινωνικής δράσης και προσφοράς και ένας χώρος διαμόρφωσης δημοκρατικής παιδείας και νοοτροπίας. Ένας θεσμός με πολλαπλή συνεισφορά στην ανάπτυξη της υπαίθρου.

Θέλουμε ακόμη να στείλουμε ένα μήνυμα σε όλους εκείνους που ασχολούνται σήμερα ενεργά, με τους συνεταιρισμούς, ότι η κοινωνία παρακολουθεί τη δράση τους, την κρίνει, την επιδοκιμάζει ή την αποδοκιμάζει, την καταδικάζει αλλά και την επαινεί.

Και με τη σημερινή μας εκδήλωση αυτό επιδιώκουμε. Να αποδώσουμε έπαινο σε δύο σημαντικούς ανθρώπους του συνεταιριστικού κόσμου για το έργο τους και την προσφορά τους στη συνεταιριστική οικογένεια. Σε δύο ανθρώπους που ήταν πρωτοπόροι σε δύσκολες συνθήκες δράσης και το έργο τους ενέπνευσε πολλούς από τους συγκεντρωμένους σήμερα εδώ, αλλά και αυτούς που δρουν στο συνεταιριστικό κίνημα.

Η εκδήλωσή μας αποσκοπεί ακόμα στην ενίσχυση του ηθικού του συνεταιριστικού κόσμου και των συνεταιριστικών στελεχών στο δύσκολο έργο που έχουμε αναλάβει για την εξυγίανση των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων. Θέλουμε να τους μεταφέρουμε το μήνυμα της συμπαράστασης στο σημαντικό έργο που έχουμε αναλάβει να εκσυγχρονίσουν τις συνεταιριστικές οργανώσεις να τις κάνουν σύγχρονες επιχειρήσεις των αγροτών ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τον ανελέητο ανταγωνισμό.

Εναν ανταγωνισμό που μας υποχρεώνει να αναζητήσουμε νέους τρόπους οργάνωσης των αγροτών για την προστασία του εισοδήματός τους, της επαγγελματικής τους απασχόλησης, του τρόπου ζωής τους και των παραδόσεών τους.

Οι εξελίξεις μας υποχρεώνουν όλους να προετοιμασθούμε για την αντιμετώπιση των φαινομένων της παγκοσμιοποίησης. Δεν αρκεί η καταγγελία των εξελίξεων και των εμπνευστών τους. Χρειάζεται η κατάλληλη προετοιμασία, η γρήγορη προσαρμογή για να αποφύγουμε αρνητικά ενδεχόμενα, η προώθηση εναλλακτικών προτάσεων της κοινωνίας μας.

Ο συνεταιρισμός είναι μία εναλλακτική πρόταση στη σημερινή αντίληψη της μοναχικής πορείας. Ένας σωστός οργανωμένος συνεταιρισμός με εθνικά και διεθνή δίκτυα μπορεί να αντιμετωπίσει ακόμα και τις αδιάστακτες πολυεθνικές καπιταλιστικές επιχειρήσεις. Η συνεργασία, η αλληλεγγύη, η κοινή αντιμετώπιση των προκλήσεων και η σύγχρονη οργάνωση θα δημιουργήσουν τους νέους ισχυρούς συνεταιρισμούς. Και μέσα από αυτούς θα ξεπηδήσουν νέα πρόσωπα που θα τους διευθύνουν. Σ' αυτή τη νέα πορεία, οι συνεταιριστές θα καθοδηγούνται από το έργο των κ.κ. Νικολάου Κολύμβα και Αριστείδη Κλήμη⁴

4.3.γ. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ Ν. ΚΛΗΜΗ

του ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΙΦΝΙΩΤΗ

Καθηγητή, πρώην Αντιπρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου

Α' Αντιπροέδρου του ΙΣΕΜ

Είναι μεγάλη χαρά για μένα να παρουσιάσω σε αυτή την όμορφη εκδήλωση των Ινστιτούτων ΙΣΕΜ & ΙΑΓΕ, που γίνεται για να τιμήσει γνωστές προσωπικότητες του Ελληνικού Συνεταιρισμού Κινήματος, το έργο και τον άνθρωπο που αγαπά, εκτιμά, σέβεται, και θαυμάζει όλος ο κόσμος που ασχολείται με το συνεργατισμό και τους συνεταιρισμούς, τον Αριστείδη Κλήμη.

Ο συνεταιριστικός θεσμός είναι παγκόσμιος και διαχρονικός. Στην Ελλάδα, όπως και σε κάθε χώρα του κόσμου, οι συνεργατισμοί, έχουν τη δική τους ιστορία, αντιμετωπίζουν τα δικά τους προβλήματα, άλλοτε έχουν επιτυχίες και άλλοτε έχουν αποτυχίες και αντιμετωπίζουν ποικίλα διαφορετικά θέματα που απαιτούν ειδική διερεύνηση και ανάλυση.

Πολλοί επιστήμονες, πολλοί συγγραφείς, πολλοί δημοσιογράφοι έχουν ασχοληθεί με τους συνεταιρισμούς, με τα προβλήματά τους και με τα διάφορα

⁴ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 49 σελ. 4- 6.

θέματά τους. Όμως το φαινόμενο Κλήμη είναι μοναδικό. Όσοι ασχολούμαστε με τους συνεταιρισμούς ξέρουμε ότι ο Αριστείδης Κλήμης είναι ο πολυγραφότερος όλων των εποχών στον τομέα αυτόν. Το έργο του έχει τέτοιο εύρος και βάθος που δεν υπάρχει και δεν θα υπάρξει σοβαρός μελετητής των θεμάτων του συνεργατισμού και των συνεταιρισμών που να μη χρειάστηκε να ανατρέξει στο έργο του Αριστείδη Κλήμη. Δεν υπάρχει βιβλιοθήκη πλουσιότερη σε ντοκουμέντα από αυτήν των έργων του Αριστείδη Κλήμη, μια συγγραφή που συνδυάζει την ανάλυση και τη σύνθεση με σοφία και κυρίως με αντικειμενικότητα.

Θα προσπαθήσω να δώσω μια εικόνα του έργου του και να αξιοποιήσω αυτήν την ευκαιρία για να θυμηθούμε οι παλαιότεροι και για να γνωρίσουν οι νεώτεροι, κάπως περισσότερο τον Αριστείδη Κλήμη και το έργο του.

Ο Αριστείδης Κλήμης γεννήθηκε πριν πολλά χρόνια, στο Πλωμάρι της Λέσβου και φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο και στο εξατάριο Γυμνάσιο της Μυτιλήνης.

Σπούδασε στη Σχολή Συνεταιριστών, η οποία τότε, ήταν προσαρτημένη στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών. Στη Σχολή αυτή διδάσκονταν μαθήματα Γεωργίας, Γεωργικής Οικονομίας, Συνεταιριστικής Οικονομίας και προετοιμάζονταν τα στελέχη της διεύθυνσης και της εποπτείας συνεταιρισμών. Είχε καθηγητές τους αείμνηστους Σταύρο Παπανδρέου, Αριστοτέλη Σίδηρη, Γεράσιμο Μολφέτα, Αθανάσιο Μουλούλη και άλλους, οι οποίοι υπήρξαν εξέχουσες φυσιογνωμίες στον κλάδο τους.

Συνεταιριστική Οικονομία διδάχθηκε από το έργο του μεγάλου δασκάλου του συνεργατισμού, το Θόδωρο Τζωρτζάκη, του οποίου τελικά αποδείχθηκε και αναγνωρίζεται ως ο πνευματικός διάδοχος - συνεχιστής.

Μετά την αποφοίτησή του, προσλήφθηκε στην Α.Τ.Ε. και ταυτόχρονα συνέχισε τις σπουδές του στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από την οποία αποφοίτησε το 1940-41 και απέκτησε την άδεια δικηγόρου. Στο μεταξύ

υπήρξε και ο πρώτος υπάλληλος στην ιδρυθείσα το 1935 Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών.

Σταδιοδρόμησε στην Αγροτική Τράπεζα (1935-1972), όπου διετέλεσε διαδοχικά Αναπληρωτής Προϊστάμενος Τμήματος Μελετών- Στατιστικής, Προϊστάμενος του Τμήματος Τύπου και Δημοσίων Σχέσεων και Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών μέχρι το 1972 όταν παραιτήθηκε και συνταξιοδοτήθηκε αρκετά χρόνια πριν από το όριο ηλικίας εξόδου για να ασχοληθεί αποκλειστικά στο συγγραφικό έργο.

Κατά την αρχική απόσπασή του στη Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών (1935-1938) βοήθησε ουσιαστικά στην αρχική οργάνωση και λειτουργία της. Βοήθησε και εργάσθηκε πάλι αργότερα για τη μετακατοχική ανασυγκρότηση της ΠΑΣΕΓΕΣ (1946-1950), οπότε οργάνωσε και είχε τη διεύθυνση του περιοδικού της "Η Φωνή των Συνεταιρισμών" και άλλες αρμοδιότητες. Συνεργάστηκε στην οργάνωση της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως (1949-1964), όπου δίδαξε συνεταιριστικά καθώς και στην Επιτροπή Σχολικών Συνεταιρισμών.

Ο Αριστείδης Κλήμης ανήκει στη φωτισμένη γενιά που βρήκε νωρίς το δρόμο της και αφοσιώθηκε ολοκληρωτικά σε ένα θέμα. Από την αποφοίτηση του από τη Συνεταιριστική Σχολή (1934) μέχρι σήμερα, Ο Α.Ν. Κλήμης υπήρξε συστηματικός μελετητής του συνεταιριστικού θεσμού.

Το επίκεντρο του ενδιαφέροντος, ήταν και είναι η αγροτική οικονομία - πολιτική και οι γεωργικοί συνεταιρισμοί.

Ως νομικός και συνεταιριστής συνετέλεσε αποφασιστικά στην καθιέρωση του κλάδου του Συνεταιριστικού Δικαίου στην Ελλάδα. Με το πλήθος συγγραμμάτων οδήγησε στην αναγνώριση του Συνεταιριστικού Δικαίου ως ειδικού κλάδου Δικαίου στον οποίο πρέπει να εμπεριέχονται οι ειδικές συνεταιριστικές αρχές και οι λειτουργικοί κανόνες των συνεταιρισμών.

Ανέλυσε τη νομοθεσία και τη νομολογία για τους ελληνικούς συνεταιρισμούς, σε αντιπαραβολή με νομοθεσίες άλλων χωρών και με τους διεθνείς κανόνες που τους διέπουν και έδωσε πολύτιμα εργαλεία στα δικαστήρια για την εκδίκαση συνεταιριστικών θεμάτων. Έδωσε ένα πλούτο πληροφοριών στην Πολιτεία για τη θέσπιση των κατάλληλων κανόνων δικαίου για τους συνεταιρισμούς, που να εναρμονίζονται με την ιδιομορφία του θεσμού και με τη διεθνή πρακτική. (ΣΗΜ. ο Α. Ν. Κλήμης ουδεμία ευθύνη φέρει για τις αντι-συνεταιριστικές διατάξεις που υπάρχουν στην πρόσφατη νομοθεσία).

Τα συγγράματά του για το Συνεταιριστικό Δίκαιο υπήρξαν μοναδικά στο είδος τους και μόνο κατά τα τελευταία χρόνια άλλοι επιστήμονες άρχισαν να ερευνούν ανάλογα θέματα για κλάδους του Συνεταιριστικού Δικαίου.

Υπήρξε επί 14 χρόνια Διευθυντής του περιοδικού γεωργο/οικονομικού και συνεταιριστικού προβληματισμού με τίτλο "Θέματα Συνεταιρισμών και Αγροτικής Οικονομίας". Το πρώτο περιοδικό αυτού του είδους, "Ο Βοηθός των Συνεταιρισμών", το είχε εκδώσει (1918-1922) ο θεμελιωτής και δραστήριος καθοδηγητής των συνεταιρισμών Σωκράτης Ιασεμειδης, που ήταν και ο πρώτος Καθηγητής Γεωργικής Οικονομίας και Συνεταιρισμών της Α.Γ.Σ.Α., από την ίδρυση της σχολής μέχρι το θάνατό του το 1929. Τη σκυτάλη πήρε το 1925 το περιοδικό "Ο Συνεταιριστής" του Θ. Τζωρτζάκη και παράλληλα το περιοδικό "Αγροτική Οικονομία" του Χρυσού Ευελπίδη. Συνεχιστής της όλης προσπάθειας ήταν ο Α. Ν. Κλήμης με το περιοδικό "Θέματα Συνεταιρισμών και Αγροτικής Οικονομίας" που διήυθνε επί 14 χρόνια (1971-1984), σε συνεργασία με τον τ. Δ/ντή της ΑΤΕ Απ. Οικονομόπουλο.

Ο Α.Ν. Κλήμης δεν έζησε αποστασιοποιημένος στο σπουδαστήριό του, δεν κλειδώθηκε στη βιβλιοθήκη του, ασχολούμενος μόνο με τη συγγραφή του. Μετείχε ενεργά και συνεχίζει να μετέχει στο γίνεσθαι των συνεταιρισμών. Ως στέλεχος της Α.Τ.Ε. και Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών επί μία δεκαετία (1962-

1972), ως υπεύθυνος έκδοσης του “Δελτίου της Αγροτικής Τραπέζης” (1955-1962), εργάτης για την οργάνωση - δράση της ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ. 1935-1938) και κυρίως ως ανώτατο στέλεχος για την ανασυγκρότησή της μετά την Κατοχή (1946-1950), ως υπεύθυνος σύνταξης του περιοδικού “Συνεταιριστική πορεία” της Εταιρείας των Φίλων των Συνεργατισμού (1986-1987), ως συνεργάτης πολλών περιοδικών και του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών (με περισσότερα από 1500 άρθρα και σχόλια), ως Καθηγητής της Συνεταιριστικής Σχολής της ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ. μαζί με τους Θ. Τζωρτζάκη και το Ν. Κολύμβα, ως προσκεκλημένος εισηγητής σε ελληνικά και διεθνή συνεταιριστικά συνέδρια, ως πολύτιμος και έγκυρος σύμβουλος σε επιστημονικές οργανώσεις και Ινστιτούτα, ως περιζήτητο μέλος επιτροπών σύνταξης σχεδίων νομοθετημάτων για τους συνεταιρισμούς και ως ο πλέον δόκιμος σχολιαστής και πραγματογνώμων επί συνεταιριστικών θεμάτων, έχει συνδεθεί με όλες τις πτυχές και όλες τις δραστηριότητες των συνεταιρισμών όλων των κατηγοριών, όπου ο λόγος του έχει ξεχωριστό βάρος και το όνομά του εμπνέει σεβασμό.

Θα περίμενε κανείς ότι η ενασχόληση του με τα συνεταιριστικά θέματα δεν θα του έδιναν το χρόνο να ασχοληθεί και με άλλα θέματα. Και όμως η κοινωνική ευαισθησία του Α. Ν. Κλήμη βρήκε και άλλη διέξοδο, τη λογοτεχνία. Ο Α. Ν. Κλήμης βρήκε το χρόνο και το κουράγιο και έγραψε τρία λογοτεχνικά βιβλία, που απέσπασαν ιδιαίτερα κολακευτικά σχόλια και φαίνεται ότι κυοφορούνται και νέα έργα.

Ο Α. Ν. Κλήμης τιμήθηκε δύο φορές από την Ακαδημία Αθηνών. Την πρώτη φορά απέσπασε το Φοιτητικό Αριστείο (1935) και τη δεύτερη βραβεύτηκε για το έργο του “Η Αγροτική Οικονομία της Ελλάδος” (1955).

Απλός, νηφάλιος και προσηνής, πράος και χαμογελαστός, ακούραστος εργάτης του πνεύματος και δυναμικός συνεργάτης ο Α.Ν. Κλήμης διδάσκει με τα κείμενα. Με το λόγο του, με το ήθος του και με το παράδειγμά του, είναι ένα έξοχο παράδειγμα για τους νέους και τους λιγότερο νέους συνεταιριστές.

Ως Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών της ΑΤΕ (1962-1972) συνέγραψε δεκάδες μελέτες για λύση βασικών προβλημάτων της Τράπεζας και των αγροτικών συνεταιρισμών αλλά και μέσα από τις υπηρεσιακές μονάδες τις οποίες διήθυνε, ανέπτυξε ευρύτερο εκπαιδευτικό και οργανωτικό έργο για την ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιρισμών.

Συμμετείχε αποφασιστικά σε βασικές Επιτροπές αρμόδιες για συνεταιριστικά θέματα, όπου η πολυετής πείρα του και η θεωρητική του κατάρτιση προσέδιδαν στο λόγο τους ξεχωριστό κύρος.

Αλλά εάν υπήρξε μεγάλη η πρακτική αυτή προσφορά του στο Συνεργατισμό, εκείνη η οποία υπήρξε τεράστια και ανεπανάληπτη ήταν και είναι η συγγραφική δραστηριότητά του.

Η θεωρητική του κατάρτιση, η πολύχρονη πείρα του, το ασίγαστο πάθος του για το συνεταιριστικό κίνημα, βρίσκονται συμπυκνωμένα στο συγγραφικό του έργο.

Εξέδωσε μέχρι σήμερα 30 βιβλία συνεταιριστικού, νομικού αγροτο-οικονομικού περιεχομένου και περίπου 1800 μεγάλα και μικρά κείμενα του είναι δημοσιευμένα σε δεκάδες έντυπα.

Το αγροτοσυνεταιριστικό συγγραφικό του έργο άρχισε το 1934 την εποχή που φοιτούσε στη Σχολή Συνεταιριστών, σε ηλικία μόλις 19 ετών, με κείμενα αγροτικής και συνεταιριστικής οικονομίας, που δημοσιεύθηκαν στον αθηναϊκό, στον επαρχιακό τύπο και σε οικονομικά περιοδικά.

Το 1937 εκδίδει το πρώτο του βιβλίο "Οι Συνεταιρισμοί εις της Λέσβου", μία ιστορική επισκόπηση και έρευνα των προβλημάτων της εποχής εκείνης όπου και υποδεικνύει μέτρα για την επίλυσή τους.

Ακολουθεί το 1938 το εκλαϊκευτικό βιβλίο "Οι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί".

Το τρίτο του βιβλίο καθυστερεί (δικαιολογημένα), εκδίδεται μετά από μια ολόκληρη δεκαετία το 1948. Το βιβλίο αυτό είναι "Το Ελληνικό Συνεταιριστικό

Δίκαιον”, η πρώτη συστηματική έκθεση και επιστημονική ερμηνεία στην Ελλάδα, της νομοθεσίας και της σχετικής νομολογίας περί συνεταιρισμών.

Το 1950 εκδίδεται η “Αγροτική Πίστις. Ιστορία ιδρύσεως της ΑΤΕ”.

Το 1951 και το 1952 εκδίδεται η “Διεθνής Νομοθεσία περί Συνεταιρισμών”, το 1952 το “Ελληνικό Σύνταγμα και η Συνεταιριστική Κίνησης” και το 1955 το βιβλίο του “Η Αγροτική Οικονομία της Ελλάδος προ και μετά την ίδρυση της ΑΤΕ” που βραβεύεται από την Ακαδημία Αθηνών.

Από κει και πέρα η συγγραφική προσφορά του, που είναι συγκερασμός θεωρητικών γνώσεων και ιδεολογικών κατευθύνσεων με πρακτικές γνώσεις από την καθημερινή πραγματικότητα των συνεταιριστικών εφαρμογών. Είναι η μεγαλύτερη και πλατύτερη από συνεταιριστική προσφορά που παρουσιάστηκε μέχρι σήμερα στην Ελλάδα.

Το 1958 εκδίδεται ο “Κώδιξ περί Συνεταιρισμών”, το 1960 “Οι καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί”, το 1962 “Νομοθεσία και Νομολογία Συνεταιριστικών Οργανώσεων”, το 1970 “Στεγαστικοί - Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί”, το μοναδικό στο είδος του που εκδόθηκε στην Ελλάδα, το 1971 “Νόμοι και Διατάγματα περί Συνεταιρισμών”, το 1973 “Περί Συνεταιριστικών Υπαλλήλων” και η “Νέα Νομοθεσία περί Γεωργικών Συνεταιρισμών”, το 1976 το “Δίκαιον Συνεταιρισμών” το 1979 το “Νέο Δίκαιο περί Γεωργικών Συνεταιρισμών”.

Με τα συγγράματά του αυτά, μοναδικά στο είδος τους, συνετέλεσε αποφασιστικά στην καθιέρωση του κλάδου του “Συνεταιριστικού Δίκαιου” στην Ελλάδα ως ειδικού κλάδου στον οποίο εμπεριέχονται οι ειδικές συνεταιριστικές αρχές και οι λειτουργικοί κανόνες των συνεταιρισμών. Το έργο του αυτό, που επέδρασε στη θεωρία, στην πρακτική εφαρμογή και στη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων προερχόταν από την ανησυχία του, την έφεση και απόφασή του να ενημερωθεί πρώτα ο ίδιος και μετά να προσφέρει και στους άλλους τη γνώση του αυτή.

Το 1980 εκδίδεται το "Τι είναι και τι δεν είναι ο Συνεργατισμός- Συνεταιρισμός", επιστημονικό, ενημερωτικό συνεταιριστικό έργο θεωρίας και εφαρμογής για το συνεταιρισμό από οικονομική και κοινωνική άποψη.

Ο κύκλος της 63ης χρονής αδιάλειπτης συγγραφικής και πρακτικής προσφοράς του Αριστείδη Ν. Κλήμη συνεχίζεται με το μοναδικό και πολύτιμο έργο του "Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα" του οποίου έχουν ήδη κυκλοφορήσει οι πρώτοι 4 τόμοι (2350 σελίδες) και είναι για έκδοση ο 5ος (τελευταίος).

Το μνημειώδες αυτό έργο, αποτελεί ιστορική αναστήλωση και ζωντανή παρουσίαση της όλης πορείας των ελληνικών συνεταιρισμών. Μέσα από τις σελίδες του αναβιώνουν τα επιτεύγματα και οι κλυδωνισμοί, τα πρόσωπα και οι καταστάσεις της πορείας των ελληνικών συνεταιρισμών από τις συνεργασίες της αρχαιότητας μέχρι σήμερα, με την τοποθέτησή τους, στο ευρύτερο πολιτικό - κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο, έτσι ώστε ο μελετητής να εισάγεται στο γενικότερο κλίμα της εποχής και να αντιλαμβάνεται και να ερμηνεύει ορθά τα γεγονότα. Με τη συστηματική δόμηση της ύλης, την παράθεση δυσσευρέτων κειμένων, την πλήρη ευρετηρίαση των τόμων, το πολυετούς μόχθου και συγκροτημένης γνώσης αυτό έργο αποτελεί και τώρα και για τους μελλοντικούς μελετητές την πλέον έγκυρη αναφορά σε όλα τα θέματα που αφορούν τους συνεταιρισμούς στη χώρα μας.

Με το γιγάντιο αυτό έργο ο Αριστείδης Κλήμης απέκτησε επάξια και τον τίτλο του Ιστορικού του Ελληνικού Συνεταιριστικού Κινήματος.

Πρέπει όμως να τονιστεί και να σημειωθεί ότι το πολύτιμο έργο αυτό, όπως και όλο το συγγραφικό έργο του Α. Ν. Κλήμη δεν παρήχθη κατ' ανάθεση ή επ' αμοιβή. Είναι προϊόν δικής του επιλογής, είναι καρπός εσωτερικής αίσθησης ευθύνης για προσφορά και δεν αποτέλεσε μέσον πλουτισμού ή προβολής.

Απ' όσα συνοπτικά αναφέρθησαν, είναι φανερό ότι ο Αριστείδης Κλήμης δώρισε σε όλους μας και αυτούς που θα ακολουθήσουν ένα χρυσορυχείο γνώσης

και έγκυρης πληροφόρησης, δoσμένο με αγάπη, σύνεση, ανιδιοτέλεια και κυρίως με αντικειμενικότητα. Το έργο του είναι απαλλαγμένο από κάθε είδους σκοπιμότητες και μεροληψίες και γι' αυτό θα αντέξει και θα παραμείνει άφθαρτο από το χρόνο.

Τα έργα, οι δραστηριότητες και γενικά η προσφορά του στην κοινωνία είναι τόσο μεγάλη που όσες προσπάθειες και να καταβάλλει κάποιος δε θα μπορέσει να πλησιάσει τον άθλο αυτό και αν ακόμη ζήσει τρεις ζωές.

Κύριε Αριστείδη Κλήμη, φίλε και δάσκαλε, εκ μέρους όλων, σας ευχαριστώ και εύχομαι ο θεός να σας χαρίσει υγεία και δύναμη για να συνεχίσετε το έργο σας⁵

4.3.δ. ΟΜΙΛΙΑ

ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ Ν. ΚΛΗΜΗ

Κυρίες, Κύριοι,

Είναι ιδιαίτερης αξίας, για κάθε άνθρωπο, και μάλιστα των 70, των 75, των 83 ετών που είμαι εγώ, να βρίσκεται σε μία οικογενειακή ή φιλική συντροφιά και να αισθάνεται τη θαλπωρή της εκτίμησης και αγάπης των ανθρώπων της.

Αλλά είναι πιο αξιόλογο, αν έχει την τύχη να βρεθεί κάποτε σε ευρύτερη και πιο ζεστή συγκέντρωση ατόμων που ήλθαν ειδικά για να του σφίξουν το χέρι, να του χαμογελάσουν φιλικά, να του πουν ένα εύγε, για κάτι που έκανε και που το εκτιμούν ως προσφορά ωφέλιμη στην κοινωνία.

Και μάλιστα όταν οι άνθρωποι που δείχνουν έτσι την εκτίμησή τους, δεν είναι χειροκροτητές και ικέτες της δύναμής του από κάποια εξουσία δύναμης ή πλούτου ή άλλη που έχει (και από την οποία ίσως ελπίζουν κάτι) αλλά είναι άνθρωποι ίσοι με αυτόν και μερικοί ανωτεροί του, που ήλθαν να δώσουν και όχι να πάρουν.

⁵ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 49 σελ. 6- 11.

Φυσικό λοιπόν να είμαι συγκινημένος που έχω σήμερα αυτή τη μεγάλη τύχη της κάποιας αναγνώρισης μαζί με τον αγαπητό μου συναγωνιστή Νίκο Κολύμβα. Και οφείλω να ευχαριστήσω όλους σας. Και εκείνου που είχαν την πρωτοβουλία να οργανώσουν τη συγκέντρωση αυτή (του Προέδρους και τα Δ.Σ. των 2 Ινστιτούτων) και εκείνους που είπαν τα ζεστά λόγια της αναγνώρισης. Και όλους εσάς κυρίες και κύριοι που θυσιάσατε πολύτιμες ώρες σας και ήλθατε να προσφέρετε το δώρο σας, την αναγνώριση για κάποιο έργο. Σας ευχαριστώ θερμά όλους.

Και θα έπρεπε να σταματήσω εδώ αφού επαναλάβω πολλά θερμά ευχαριστώ, αν δεν αισθανόμουν κάπως ένοχος που δέχομαι και εισπράττω αυτή την τιμή, επειδή κάθε φορά που κάνω τον λογαριασμό, βλέπω ότι μάλλον εγώ είμαι ο οφειλέτης στην ιδεολογία και στους ανθρώπους του Συνεργατισμού, και όχι οι Συνεταιρισμοί σε μένα.

Και εξηγούμαι: Βέβαια έδωσα εθελοντικά στη συνεταιριστική κίνηση, επί 63 χρόνια, δεκάδες χιλιάδες ώρες βοήθειας, ώρες ρουτίνας για υποθέσεις των Οργανώσεων αλλά κυρίως ώρες συγγραφικές, οργανωτικές, αγωνιστικές και καθοδηγητικές (για τα οποία μερικές φορές έγινα δυσάρεστος σε μερικούς), όπως άλλοι δίνουν με ευχαρίστηση και απόλαυση σε άλλα.

Έδωσα επειδή στην ιδεολογία και την πρακτική των Συνεταιρισμών βρήκα τον ευατό μου και στους περισσότερους ηγέτες των Συνεταιρισμών που γνώρισα βρήκα φυσιολογικές της προσφοράς και του αγώνα για την καλύτερευση της ζωής του αδύναμου ανθρώπου με ειρηνικά μέσα, για μία οικονομία και κοινωνία της αλληλεξυπηρέτησης και όχι της εκμετάλλευσης, την πρακτική εφαρμογή του "αλλήλων τα βάρη βαστάζετε".

Δεν είναι κατάλληλη ώρα και θα κινδύνευα να θεωρηθώ ότι περιαυτολογώ, αν προσπαθούσα να ιστορήσω το πως ένα καλός μαθητής από την επαρχία του 1933 που δεν είχε τα οικονομικά μέσα να σπουδάσει και να γίνει αυτά που ονειρευόταν

(τότε δεν υπήρχαν δωρεάν παιδεία και δεκάδες υποτροφίες) έφτασε, έπειτα από τυχαία υπόδειξη, στην πόρτα της Ανώτατης Γεωπονικής, ως υποψήφιος στη Σχολή Συνεταιριστών, όχι για να πραγματοποιήσει τα νεανικά του όνειρα αλλά μόνο και μόνο για να εξασφαλίσει βιοπορισμό έπειτα από ολιγόχρονη φοίτηση. Και πως, ενώ ήλθε για αναζήτηση βιοπορισμού, βρέθηκε μέσα σε ένα περιβάλλον διδασκαλίας από εκλεκτούς Καθηγητές, ιδεών (στο πνεύμα του πραγματικού χριστιανισμού και του ανθρωπισμού) υπέροχων ανθρώπων του συνεργατισμού που γνώρισε, ευνοϊκών συμπτώσεων και αλληπάλληλων επιτυχιών μέσα στα 2 χρόνια 1933-1935, που όχι μόνο εξασφάλισαν τον βιοπορισμό αλλά και ενεργοποίησαν, ξύπνησαν τις ναρκωμένες δυνάμεις που υπήρχαν μέσα σε κάθε άτομο, να ανοίξει τα φτερά του, και μεταμορφώθηκε σε ένα συνειδητό ιδεολόγο εργάτη του Συνασπισμού, δοσμένο στη συνέχεια απόλυτα στην υπηρεσία των Συνεταιρισμών, παρόλο που η καριέρα του ως οικονομικού στελέχους της ΑΤΕ υπήρχε φόβος να ζημιωθεί από τον έρωτα αυτόν. Και ακόμα να κλείσει τα μάτια και τα αυτιά του σε άλλες ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν για πιο αστραφτερή καριέρα. Αφήνω την μετακατοχική συνεχή παρουσία και συνεργασία σε υψηλά κλιμάκια και προσφορές.

Εύχομαι να είναι πολλοί οι νέοι που θα έχουν την τύχη, όταν προσπαθούν να εξασφαλίσουν τον απαραίτητο βιοπορισμό, αυτός ο βιοπορισμός να είναι σύμφωνος με την ιδιοσυγκρασία τους και συνεχώς να ζήσουν τη ζωή τους με ικανοποίηση, με μεράκι για αυτό που κάνουν και κυρίως, με τη χαρά της προσφοράς.

Και τέτοιους ανθρώπους γνωρίζω πολλούς εδώ, ανάμεσά μας, που το πέτυχαν. Όπως για παράδειγμα, αυτούς που ενώ έχουν κερδίσει αξιόλογες βιοποριστικές ή υψηλές πανεπιστημιακές θέσεις, δεν επαναπαύονται μόνο σε αυτές, ούτε διαθέτουν τις επί πλέον δυνάμεις τους σε κερδοφόρες ή ψυχοφθόρες απασχολήσεις, αλλά έχουν την ανθρωπιά και το μεράκι να μετέχουν και να προσφέρουν σε ερευνητικά Ινστιτούτα και σε ενέργειες και σε ενέργειες, μερικές

φορές ίσως και επιζήμιες γι' αυτούς αλλά ωφέλιμες για τους Συνεταιρισμούς, για τη γεωργία ή για κάτι παραπλήσιο ωφέλιμο στην κοινωνία, την επιστήμη, την αλήθεια. Που μετέχουν με ανιδιοτέλεια, όχι για να πάρουν αλλά για να δίνουν κατά την επιταγή "δίνονται μάλλον ή λαμβάνειν".

Και ακόμα περισσότερο όταν τη δραστηριότητα αυτή την προσφέρουν όχι μόνο σχετικά νέοι άνθρωποι που έχουν πολλές δυνάμεις με περίσσευμα για σπατάλη, αλλά και οι μεγαλύτεροι στη ηλικία και οι συνταξιούχοι όταν λιγοστεύουν πια οι δυνάμεις τους και η αίσθηση της ματαιότητας και η βαρύτητα τους τραβά χαμηλά στην αγκαλιά της γης, και όμως αυτοί επιμένουν να κοιτάζουν τριγύρω τους ανθρώπους με τη χαρά και την απόλαυση της συνέχισης της προσφοράς στην κοινωνία.

Και τώρα που η σειρά του λόγου το έφερε να επαινώ τους ζωντανούς σήμερα εργάτες και πρωτεργάτες της ανάπτυξης των Συνεταιρισμών και της γεωργίας (αυτούς που δεν αποκαρδιώνονται από τα άδικα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων για τα σκάνδαλα και συνέχεια σκάνδαλα στους Συνεταιρισμούς και από τις κραυγές στη Βουλή και τις τηλεοράσεις, και μόνο πονούν για το διαλυτικό κομματισμό και τους μαθητευόμενους μάγους που χαράζουν δεκαετίες τώρα τη συνεταιριστική πολιτική και τη συνεταιριστική νομοθεσία και που είναι κατά ένα μεγάλο ποσοστό οι υπεύθυνοι για την προσωρινή οπισθοδρόμηση, ενώ δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι κατά το μεγαλύτερο μέρος υπάρχουν οι γενικότεροι αίτιες της αλλαγής των οικονομικών συνθηκών που οδηγούν σε τραντάγματα για αναδιοργάνωση).

Ενώ λοιπόν επαινώ τους ζωντανούς σήμερα συνεταιριστές για ότι και όσα καλά ο καθένας προσφέρει, η σκέψη μου πετά και χτυπά η καρδιά μου στους παλαιότερους πρωτεργάτες της ανάπτυξης που γνώρισα και συνεργάστηκα και ακόμα στους πιο παλιούς που δεν γνώρισα προσωπικά αλλά μελέτησα τη ζωή, το έργο τους και την προσφορά τους. Και που - για όλους αυτούς προαπελθόντες -

έχω σχεδόν έτοιμο για έκδοση ένα έργο με τις κατά καιρούς αναφορές μου σε αυτούς, για απότιση τιμής τους πρωτοπόρους αλλά κυρίως για παραδειγματισμό των νεωτέρων.

Κλείνω με την εκδήλωση της ευχαρίστησης που γνωρίζω να υπάρχουν σήμερα και να προσφέρουν ανιδιοτέλεια αρκετοί συνεταιριστές και αγροτιστές. Και με την ευχή να υπάρξουν μελλοντικά περισσότεροι ακόμα άξιοι άνθρωποι με γνώσεις, με ήθος, με διάθεση προσφοράς, που θα οδηγούν τις εφαρμογές του Συνεταιρισμού και της γεωργίας σε σωστή πορεία, μέσα από τις πολλές αντιδράσεις των αντίθετων εκμεταλλευτικών συμφερόντων που πάντα θα υπάρχουν αλλά μακριά από τις εσωτερικές κακοτοπιές και τις αδυναμίες που οφείλονται κυρίως στην πολύ μικρή γνώση του ενταγμένου σε Συνεταιρισμούς κόσμου (ακόμα και των διοικούντων σε υψηλά κλιμάκια) για το τι είναι πραγματικά και πως πρέπει να εργάζεται ο Συνεταιρισμός.

Δηλαδή την αδύναμη σύνδεση των μελών με τις Οργανώσεις τους, αυτό που λέμε έλλειψη συνεταιριστικής συνείδησης. Έλλειψη για την οποία δεν αποσιωπώ, και στα βιβλία μου και τώρα, ότι υπάρχουν ευθύνες και σε μερικούς της παλαιότερης συνεταιριστικής Ηγεσίας και σε σημερινούς αρμόδιους που περί αλλά τυρβάζουν ενώ ο κυματοθραύστης στις επιθέσεις των αντιθέτων συμφερόντων, ιδεολογιών και επιδιώξεων πρέπει να είναι η μόρφωση, η εκπαίδευση, η συνειδητή συμμετοχή του ανθρώπου στο Συνεταιρισμό του, η τίμια συνεργασία, ώστε να πραγματοποιείται αυτοβοήθεια μέσα από την αλληλοβοήθεια⁶

Ευχαριστώ θερμά για όλα.

⁶ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 49 σελ. 15- 17.

4.3.ε. ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΣΤΗΝ

ΕΛΛΑΔΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤ. ΚΛΗΜΗ

Πολλά γράφονται τους τελευταίους μήνες για τους συνεταιρισμούς, τα περισσότερα από ανθρώπους που γνωρίζουν το Συνεταιρισμό (ως θεωρία και εφαρμογή) μόνον από το ξεφύλισμα μερικών ξένων ή ελληνικών βιβλίων και από πρόχειρη και κακή αφομοίωση γνώσεων σχετικών π.χ. με την ελευθερία εισόδου και εξόδου ("ανοιχτής πόρτας") με την ισότητα ψήφων, με την ανάπτυξη του στις διάφορες χώρες, κ.λ.π. Και πολλά θα γίνουν από μαθητευόμενους μάγους.

Δυστυχώς η ελληνική συνεταιριστική κίνηση πληρώνει τώρα ακριβά την αμέλειά της (και μερικές φορές την αντίδρασή της) όσον αφορά την τόνωση του πνευματικού και επιστημονικού τομέα της. Αν μάλιστα δεν υπήρχαν και μερικοί "τρέλλοι ιδεολόγοι" που θυσιάστηκαν στην υπηρεσία του πνευματικού μέρους του Συνεργατισμού, η κατάσταση θα ήταν χειρότερη.

Γενικά υπάρχει άγνοια και ημιμάθεια στον θεωρητικό και γενικά στον επιστημονικό συνεταιριστικό τομέα, τον οποίο παλαιότερα υπηρέτησαν ιδεολογικά εξέχουσες προσωπικότητες, χωρίς όμως να βρίσκουν την απαιτούμενη ανταπόκριση και τον στοιχειώδη σεβασμό για την προσφορά τους.

Είναι λοιπόν περίεργο το ότι ταλαιπωρείται η συνεταιριστική πρόοδος του τόπου από την αμάθεια και τη διαστρέβλωση, όταν και πρόσωπα που υπηρετούν σε θέσεις - κλειδιά δεν γνωρίζουν σε βάθος τα συνεταιριστικά, ενώ είναι αρμόδια να κατευθύνουν, να αποφαινούνται, να διδάσκουν.

Ποια σοβαρή μελέτη έγινε από την κίνηση για να διατυπωθούν σωστά και να γίνουν γνωστά στο ελληνικό κοινό τα σχετικά με αυτή την ταλαιπωρη συνεταιριστική αρχή της "ανοιχτής πόρτας" που πιπιλίζουν διάφοροι, ώστε να περιοριστούν οι συγχύσεις που μπορεί να προκαλέσουν τη διάλυση της γεωργικής συνεταιριστικής

κινήσεως όταν θα εφαρμόζονται σε αυτή κανόνες που θεσμοθετήθηκαν για τους συνεταιρισμούς των καταναλωτών;

Μελετήθηκε ποια είναι η πραγματική έννοια και η έκταση εφαρμογής της αρχής "ένας άνθρωπος - μία ψήφος" στους γεωργικούς συνεταιρισμούς και ποια τα αποτελέσματα από τη σωστή ή κακή εφαρμογή της;

Που και πότε συζητήθηκαν αυτά επιστημονικά στα επιτελεία των κεντρικών και περιφερειακών συνεταιριστικών οργανώσεων; Πότε υπήρξε ο διάλογος για να μεταδοθεί η πείρα των παλαιών στην ορμή των νέων; Ποιες τέτοιες μελέτες υποστηρίχθηκαν.

Είναι λυπηρό ότι η συνεταιριστική κίνηση πληρώνει τώρα και θα πληρώνει επί χρόνια- ίσως πολύ ακριβά - την αδιαφορία της για το πνευματικό υπόβαθρο και τον παραγκωνισμό των ανθρώπων εκείνων που μπορούσαν να κάνουν μεγαλύτερο και σπουδαιότερο έργο υποδομής.

Όσο υπάρχει ακόμα καιρός ας προσέξουν οι υπεύθυνοι και αρμόδιοι. Η άγνοια και η ημιμάθεια οδηγούν σε εκτροπές, αφού έτσι επιτρέπεται να λέγονται και να γράφονται και να ακούγονται (χωρίς αντίδραση) τα πλέον απίθανα και τα πλέον ασυνάρτητα, από πολιτικούς και δημοσιογράφους, από αρμόδιους και αναρμόδιους, που αυτοσχεδιάζουν και αποφαίνονται.

Ακόμα και τα τελευταία κρίσιμα χρόνια δεν είδαμε καμία ενεργοποίηση στον πνευματικό τομέα. Ίσως επειδή είναι μακράς αποδόσεως και δεν δίνει άμεσες λύσεις. Προτιμήθηκε η προσφυγή της συνεταιριστικής κινήσεως στην προστασία κομμάτων και στα δημοσιογραφικά τους όργανα (που γράφουν πολλά τα πρόχειρα και προκλητικά και βέβαια μόνον ότι συμφέρει στο κόμμα που υποστηρίζουν, χωρίς γνώση και χωρίς αντικειμενικότητα).

Αυτός είναι ο σωστός τρόπος άμυνας μπροστά σε τυχόν άδικες ή εχθρικές ή αμελέτητες κ.λ.π. ενέργειες άλλων κομμάτων. Ο σωστός δρόμος είναι η σωστή

αντικειμενική διαφώτιση που και αυτή δεν μπορεί να θεωρείται ότι γίνεται με κείμενα “ναι μεν αλλά...” τύπου πιστοποιητικών που τίποτα δεν πιστοποιούν, αλλά έχουν κάποια ζωηρή σφραγίδα.

Που είναι το πνευματικό - επιστημονικό - συνεταιριστικό Συμβούλιο; Που είναι οι γόνιμες συνεταιριστικές συζητήσεις; Που είναι η αλληλοσυμπλήρωση θεωρίας, πράξεως, σπουδών; Που είναι η αλληλοσυμπλήρωση αιρετών και επιστήμης; Που είναι τα φωτισμένα κείμενα για τη διαφώτιση του κόσμου;

Το ότι κάποιος αγρότης ξεκίνησε από αντιπρόσωπος του Συνεταιρισμού του χωριού του στην Ένωση και από εκεί αντιπρόσωπος της Ενώσεως σε Κεντρική Οργάνωση στην οποία και εκλέχθηκε Σύμβουλος ή Πρόεδρος, αυτό δεν σημαίνει ότι ο άξιος σεβασμού αυτός αιρετός που κατέχει τα προβλήματα του χωραφιού και του χωριού απόκτησε αμέσως και θεωρητικές και πανελλήνιες και διεθνείς συνεταιριστικές γνώσεις που του δίνουν και το αλάθητο του Πάπα στο να χαράζει γραμμές συνεταιριστική πολιτικής.

Και το ότι κάποιος είναι καλός νομικός ή οικονομολόγος ή κοινωνιολόγος κ.ο.κ., δεν σημαίνει ότι είναι και καλός πρακτικός ή θεωρητικός συνεταιριστής και μπορεί να κατευθύνει συνεταιριστικές υπηρεσίες ή οργανώσεις.

Αλλά και ότι κάποιος διάβασε ή διαβάζει ή γράφει συνεταιριστικά και αυτό δεν σημαίνει ότι μπορεί να είναι καλύτερος πάντα από τους προηγούμενους και ότι μπορεί να τους αντικαταστήσει.

Μόνο ένας συνδυασμός όλων αυτών γύρω από στρογγυλό τραπέζι και μόνο μία μελετημένη και προγραμματισμένη επαφή προς τις ανάγκες και τα ρεύματα κάθε εποχής, είναι δυνατό να αποτελεί το έρμα το απαραίτητο στην καλή πλεύση και πορεία της συνεταιριστικής κινήσεως ώστε να αποφεύγονται οι κλυδωνισμοί και οι κίνδυνοι βυθίσεως.

Ρεύματα αντίθετα και άνεμοι αντίθετοι θα υπάρχουν πάντα στη συνεταιριστική κίνηση - αφού είναι κίνηση οικονομοκοινωνική και θίγει καταστάσεις και συμφέροντα. Και το μόνο εξασφαλιστικό έρμα, τα μόνα πτερύγια για ασφαλή πλεύση, είναι η συνεταιριστική γνώση και συνείδηση, η απόκτηση των οποίων δεν γίνεται με την έκφραση της καλής θελήσεως και με λόγια. Αλλά γίνονται με εφαρμογή, με πρακτικά μέσα σε μακροχρόνια εφαρμογή, τέτοια που δεν έχει παρουσιάσει (στην πραγματικότητα) η ελληνική συνεταιριστική κίνηση, παρόλο που θα ήταν δυνατό, και μάλιστα με τα οικονομικά μέσα που υπάρχουν και ξοδεύτηκαν τα τελευταία χρόνια. Που είναι το Κεντρικό Συνεταιριστικό Συμβούλιο, με συμμετοχή αιρετών και επιστημόνων, που μελετά και χαράζει κατευθύνσεις;

Δεν υπάρχει διάθεση κριτικής στα παραπάνω, αλλά μόνο έκφραση λύπης και πόνου. Και κυρίως επιδίωξη για να συνειδητοποιήσουν οι αιρετοί αρμόδιοι των Κεντρικών Οργανώσεων και των Ενώσεων την ανάγκη να προσέξει η ελληνική συνεταιριστική κίνηση για τον πνευματικό και επιστημονικό της εξοπλισμό, τομέα όπου υστερεί σε επικίνδυνο βαθμό. Και να συνειδητοποιήσουν ότι χρειάζεται χάραξη συνεταιριστικής πολιτικής (βασισμένης πάνω σε μελέτες και γνώσεις) και συστηματική παρακολούθηση και καθημερινός αγώνας, με απόρριψη του "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα" και με εμμονή στις συνεταιριστικές γραμμές και διαδικασίες, χωρίς εξάρτηση από οποιεσδήποτε κομματικές επιδράσεις⁷

⁷ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 7 σελ. 153-155.

4.3.στ. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΛΥΜΒΑ

του ΔΙΟΝΥΣΗ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ,

Καθηγητή Κοινωνιολογίας, π. πρύτανη του ΔΠΘ

Γεν. Γραμματέα στου ΙΣΕΜ - Α΄ Αντιπροέδρου του ΙΑΓΕ.

Ευχαριστώ τους Προέδρους των δύο Ινστιτούτων - οργανωτών της σημερινής εκδηλώσεως που μου ανέθεσαν να παρουσιάσω δι' ολίγων τη ζωή και το έργο του επίσης τιμώμενου σήμερα, οικονομολόγου και συνεταιριστή, Νικόλα Κολύμβα.

Η ζωή και το έργο του Νικόλα Κολύμβα καλύπτει τα τρία τελευταία τέταρτα του αιώνα μας και δεν είμαι βέβαια ο αρμοδιότερος για να σας παρουσιάσω ένα έπαινο αντάξιο του προσώπου του.

Το πράττω όμως με τη βαθειά συναίσθηση του χρέους που έχει ο μαθητής για το δάσκαλό του, του καθήκοντος που οφείλουν οι τελευταίες τρεις γενιές στη γενιά του Κολύμβα και του Κλήμη, στη σκιά και με το ζωντανό παράδειγμα των οποίων γαλουχηθήκαμε και αντρωθήκαμε ως επιστήμονες, ως συνεταιριστές και ως υπεύθυνοι δημοκρατικοί πολίτες.

Θα αναφερθώ στην προσωπικότητα και το πολύπλευρο έργο του τιμώμενου μέσα και έξω από την Ελλάδα, γύρω από τα πιο κεντρικά σημεία τη ζωής και της εποχής του.

Κατ' αρχάς, πως "κατασκευάζονται" αλήθεια (το ρήμα δεν είναι το πιο δόκιμο γι' αυτήν την περίπτωση) ένας Κολύμβας όπως κι ένας Κλήμης πριν από 80,70,60 χρόνια, κάτω από ποιες συνθήκες και με ποιες προοπτικές; Ο Κολύμβας γεννιέται στην Προποντίδα που ενώνει την αρμύρα των Ασπροθαλασσιτών του Αιγαίου με την τόλη των Μαυροθαλασσιτών, εκεί που η Αγγλο-Γαλλική εκστρατεία του Α΄ παγκόσμιου πολέμου ματώνει τη γη και τους λαούς της. Περνάει στη Σμύρνη, και

μετά το 1922 φθάνει στη Θεσ/νίκη, το σταυροδρόμι των Βαλκανίων, των Κολυμβήθρα όπου αναβαπτίζεται ο τραυματισμένος προσφυγικός ελληνισμός. Εκεί μαθαίνει τα γυμνασιασικά γράμματα και βαπτίζεται εν θερμώ, όπως το ατσάλι στο παγωμένο νερό, ως μαθητής και πρόσκοπος, στα προβλήματα της υποδοχής και της επιβιώσεως χιλιάδων παιδιών της προσφυγιάς.

Παράλληλα, μυείται στο Δημοκρατικό Κίνημα, στην Ένωση του Αλέξανδρου Παπαναστασίου των δεκατιών του '20 και του '30.

Κάνει τις σπουδές του στην Οικονομία στο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών. Μπαίνει στη Φοιτητική - Σοσιαλιστική του Εργατικού Κόμματος και δραστηριοποιείται στο χώρο των Ελλήνων και Ιταλών Ναυτεργατών της Αμβέρσας.

Ζει και σφυρηλατείται με τα ερεθίσματα, τα μηνύματα, τις απογοητεύσεις του Ναζισμού, το δράμα της Ισπανίας, το μάθημα που δίνει μια φτωχιά χώρα της Αφρικής στο φασιστικό δον-κιχωτισμό του Φασισμού, στα αποτυχημένα πειράματα του Λαϊκού Μετώπου της Γαλλίας.

Επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη και γίνεται συνιδρυτής της Λέσχης των αντιφασιστικών, προοδευτικών και πολιτιστικών κύκλων του Πανεπιστημίου.

Ο Παπαναστασίου απευθύνει στο Λαό το Μανιφέστο για τη Δημοκρατία, την Αγροτιά, την Οικονομία. Οι Μεταξικοί αιματοκυλούν τους εργάτες και ο Κολυμβάς, ως εκπρόσωπος του Εργατο-Υπαλληλικού Κέντρου, συμμετείχε και συνεχίζει τον αγώνα. Έτσι, συλλαμβάνεται και εκτοπίζεται στην Ικαρία.

Συστρατεύεται στον πόλεμο του 1940-41 και ζει στη συνέχεια τα δεινά της τριπλής κατοχής της χώρας.

Στα πλαίσια της Εθνικής Αντιστάσεως, δραστηριοποιείται στην ομάδα Σβώλου-Τσιριμώκου-Μπακιρτζή και αναλαμβάνει την ευθύνη του συνδέσμου μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας. Συλλαμβάνεται από τους Γερμανούς και φυλακίζεται για 9 μήνες.

Σε μια δεύτερη φάση της ζωής του που διήρκεσε μισό περίπου αιώνα, περνάει επαγγελματικά από τις ιδιωτικές τράπεζες στο συνεταιριστικό τομέα της οικονομίας όπου και αφιερώνει ως σήμερα όλες τις δυνάμεις, πνευματικές, ψυχικές, ηθικές.

Κατά την περίοδο αυτή, από το 1948 έως το 1997, το έργο του συνοψίζεται ως εξής:

Καταλαμβάνει διαδοχικώς ηγετικές θέσεις στις μεγαλύτερες τότε συνεταιριστικές οργανώσεις και επιχειρήσεις : το 1948 Αναπλ. Διευθυντής της ΣΕΚΕ, το 1958 εκλέγεται πρώτος Πρόεδρος των Συνεταιριστικών Εκδόσεων Θεσ/νίκης, το 1960 Πρόεδρος- Γενικός Διευθυντής της ΣΠΕΚΑ, το 1975 Οικονομικός Σύμβουλος της ΠΑΣΕΓΕΣ, το 1978 Γενικός Διευθυντής της ΠΑΣΕΓΕΣ, το 1981 Γενικός Γραμματέας του Διοικητικού Συμβουλίου της. Το 1982 αποχωρεί με τον τίτλο του ανωτέρω Συμβούλου της.

Το 1988-90 Πρόεδρος της Συνεταιριστικής Ασφαλιστικής και στη συνέχεια επίτιμος Πρόεδρος της. Το 1991 πρωτοστατεί στην ίδρυση του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών και αποχωρεί το 1996 ως επίτιμος Πρόεδρος.

Δεν γνωρίζω, εγώ τουλάχιστον, άλλον Έλληνα συνεταιριστή που να πάτησε τόσες πολλές φορές στη συνέχεια, σε τόσο ψηλές κορφές συνεταιριστικής ευθύνης ως διευθυντικό και αιρετό ηγετικό στέλεχος.

Ορώμενος ο Νικόλαος Κολύμβας από μία Τρίτη σκοπιά, κατά την προηγούμενη περίοδο, αναπτύσσει μία πολυσχιδή, υπεύθυνη και αποδοτική δράση για τους ελληνικούς συνεταιρισμούς και την οικονομία της Ελλάδας:

Ετσι δραστηριοποιεί από το 1960 έως το 1967 οπότε η Δικτατορία τον στέλνει σε υποχρεωτική άδεια, το Ελληνο-Σοβιετικό εμπόριο προμήθειας τεχνικού εξοπλισμού και εξαγωγή καπνού, σταφίδας, εσπεριδοειδών.

Συμμετέχει στην Ελληνική αντιπροσωπεία που προετοιμάζει τη σύνδεση και ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ.

Γίνεται Μέλος το 1981 και το 1982 της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της ΕΟΚ σε θέματα Ευρωπαϊκής Γεωργίας.

Μέλος επίσης της Κεντρικής Επιτροπής της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ενώσεως, απευθύνει μήνυμα στους συνέδρους στο 26 (Συνέδριο του Παρισιού το 1976 για τη Δημοκρατία στην Ελλάδα).

Μέλος των Προεδρείων της COPA, της COGECA των Συνεταιριστικών Οργανώσεων της ΕΟΚ.

Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Γεωργίας (CEA, Ζυρίχη) και Πρόεδρος της UNITAB, Διεθνούς Ενώσεως των Παραγωγών Καπνού.

Μετάλλιο και τιμητική διάκριση το 1978 στο Συνέδριο της CEA στην Αθήνα παρουσία του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Κ. Τσάτσου, για τη συμβολή του στην Ευρωπαϊκή Γεωργία και ιδιαίτερα για τις επιτυχείς αποστολές του στην Πορτογαλία για την Αγροτική Μεταρρύθμιση του Σουάρες και στην Πολωνία για τη διαμάχη κράτους και Αγροτικής Αλληλεγγύης.

Τέλος, είναι Μέλος από το 1975 και Αντιπρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του CIRIEC (Ευρωπαϊκού Κέντρου Συλλογικής - Κοινωνικής Οικονομίας) που εδρεύει στη Λιέγη του Βελγίου.

Σ' ένα πρόσθετο και ευαίσθητο χώρο δράσεως:

Δίδαξε για 15 περίπου χρόνια για σχετικά με το Συνεταιριστικό θεσμό, στην Ελλάδα (1950-63).

Δίδαξε επίσης σε Σεμινάριο της Συνεταιριστικής Ακαδημίας της Μόσχα (1966) καθώς επίσης και σε Σεμινάριο που οργάνωσε το Ελληνοαμερικάνικο Ινστιτούτο του Παν/μίου Τζωρτζ Ουάσιγκτον (1965).

Ακόμη, πρωτοστατεί στα Συνεταιριστικά Συνέδρια του ΙΣΕΜ του 1991 και 1995 στην Αθήνα.

Ημουν συνδιευθυντής μαζί του και υπό την προεδρία του Ακαδημαϊκού Παναγιώτη Ζέπου για την οργάνωση του Διεθνούς Συνεδρίου για τα Αμπελάκια το 1980, στην Αθήνα και στη Θεσσαλία.

Ο Νικόλαος Κολύμβας τέλος αποδεικνύεται δόκιμος στοχαστής και συγγραφέας, άρθρων και συγγραμμάτων, γύρω από τους συνεταιρισμούς, τη Δημοκρατία, τη Γεωργία, την Οικονομία.

Αναφέρω ενδεικτικά τις εργασίες του:

Δημοκρατία και Συνεταιρισμοί

Τεχνική του Οικονομικού Βίου

Τα Συνεταιριστικά (ελληνικά και διεθνή)

Η Ανεξαρτησία του Συνεταιριστικού κόμματος

Παιδεία και Συνεταιρισμοί

Δημοκρατική Αγροτική Ιδεολογία

Ο Τζωρτζάκης και η Φιλοσοφία του, ο Ιασεμείδης, ο Παπαναστασίου.

Οι συνεταιρισμοί σε ένα μεταβαλλόμενο οικονομικό κόσμο.

Συμπερασματικά, ο Νικόλαος Κολύμβας μπόρεσε να συνδυάσει αρμονικά και εποικοδομητικά : 1) τη συνεταιριστική δράση, μέσα και έξω από την Ελλάδα, που απαιτεί νεύρο, ικανότητες και μεθοδική διοίκηση με το νηφάλιο οικονομικό και δημοκρατικό στοχασμό. 2) Τη στήριξη, προβολή και υλοποίηση απολύτων και ασυμβίβαστων αρχών για τους συνεταιριστικούς κανόνες, την πραγματική σοσιαλιστική δημοκρατία που ξεκινάει από τον άνθρωπο και καταλήγει στον άνθρωπο, και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, με ήπια, όμως, πειστικά και καλοχτισμένα επιχειρήματα.

Ο Νικόλαος Κολύμβας, πρώτη και υψηλή ελληνική προσωπικότητα της κοινωνικής και συνεταιριστικής οικονομίας και δράσεως της χώρας μας, προβάλλει και επιβάλλεται σήμερα ως αδιαφιλονίκητος ευπατρίδης του διαλόγου, του συμβιβασμού, της ανεκτικότητας, του σεβασμού όλων, της ήρεμης δύναμης. Σ' αυτές τις επιστημονικές και επαγγελματικές του επιτυχίες καθώς και στους αγώνες του για τη δημοκρατία, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την αλληλεγγύη κοινωνική ευθύνη, είχε πολύτιμο συμπαραστάτη, εμπνευστή και στήριγμα τη σύζυγό του Αναστασία το γένος Φλαμουροπούλου από τη Μεσημβρία της Μαύρης Θάλασσας, δημοσιογράφο, πρώτη γυναίκα μέλος της Ενώσεως Συντακτών Μακεδονίας, που διακρίθηκε και φυλακίστηκε για τη δράση της στον "παράνομο" τύπο κατά τη διάρκεια της κατοχής. Δεν μπόρεσε να παρευρεθεί στην αποψινή εκδήλωση, της απευθύνουμε όμως τον πρόποντα έπαινο και χαιρετισμό ως συντρόφου και συνεργάτη του Νικόλα Κολύμβα.

Τελειώνοντας, προτείνω να χαιρετίσουμε και να τιμήσουμε σήμερα το Νικόλα Κολύμβα όχι μόνο για ότι έκανε στα 50 χρόνια για το συνεταιριστικό θεσμό που υπηρετούμε, αλλά για τον τρόπο που το επιχείρησε, για το βαθμό στον οποίο το πέτυχε καθώς και για τα ανεξίτηλα γράμματα με τα οποία έγραψε το θεσμό αυτό στις καρδιές όλων μας⁸

4. 4. Επισκόπηση από τον Γ. Παμπούκα

Ο Γ. Πάμπουκας αναφέρει για την περίοδο 1914-1938 τα παρακάτω:

Οι αγροτικοί πληθυσμοί από την αρχή είχαν συνειδητοποιήσει ότι αν ενωθούν και δημιουργήσουν συνεταιρισμούς, θα πετύχουν τελικά την ισχύ αυτή που ονειρευόνταν. Οι πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί οργανώθηκαν σε δευτεροβάθμιες ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών και επιτεύχθηκε όχι μόνο βελτίωση της ιδιωτικής

οικονομίας των μετεχόντων σ' αυτούς τους συνεταιρισμούς και των μελών του, αλλά το κράτος απέκτησε όργανο για την επιτυχία των γεωργικών του σκοπών για τη συγκέντρωση δηλαδή των γεωργικών προϊόντων.

Το κράτος απέφυγε να ρυθμίζει τη ζωή και τη δράση των συνεταιρισμών, καθιέρωσε πλαίσια κινήσεως σ' αυτούς, άφησε την ευθύνη της προόδου στους συνεταιρισμένους αγρότες, δεν θέλησε να επέμβει στα οικονομικά και στην εσωτερική του διοίκηση και κράτησε απλώς το δικαίωμα ελέγχου και εποπτείας των συνεταιριστικών οργανώσεων. Είναι φανερό ότι και αυτή η φύση του θεσμού επέβαλε αυτήν την πολιτική. Οικονομικοί οργανισμοί και ιδίως οι συνεταιρισμοί πρέπει να δημιουργηθούν και ν' ακυρωθούν κάτω από την πρωτοβουλία των μελών του και υπό το αίσθημα της αυτευθύνης τους.

Οποιαδήποτε κρατική ή παρεμφερή άλλη επέμβαση και κηδεμονία υποστηριζόταν ότι θα αποδυνάμωνε το συνεταιριστικό πνεύμα. Το αποτέλεσμα της συνεταιριστικής αυτής πολιτικής υπήρξε ενθαρρυντικό. Οι τότε αναπτυσσόμενοι συνεταιρισμοί ανταποκρίθηκαν στους σκοπούς τους. Εάν ληφθεί υπόψη το γενικότερο μορφωτικό επίπεδο στο οποίο βρισκόταν ο αγροτικός κόσμος της Ελλάδας, και η σπανιότητα μόρφωσης των συνεταιριστικών στελεχών η συντελεσθείσα εργασία υπήρξε αρκετά ικανοποιητική. Δημιουργήθηκαν αρκετές γεωργικές συνεταιριστικές βιομηχανίες σε πολλά μέρη της υπαίθρου. Οι εργασίες που εκτελέσθηκαν, ήταν πολύ σημαντικές και επιτεύχθηκαν με επιτυχία. Ανωμαλίες εμφανίστηκαν ευτυχώς ελάχιστες, που αν τις συγκρίνουμε μ' αυτές που είχαν εμφανισθεί σ' άλλους οικονομικούς θεσμούς είναι μηδαμινές.

Είπαμε παραπάνω ότι οι συνεταιρισμοί πρώτου βαθμού συγκρότησαν δευτεροβάθμιες ενώσεις Γεωργικών συνεταιρισμών, στις οποίες συγκεντρώθηκε όλη η συνεταιριστική κίνηση, και αποτέλεσαν εκπροσώπους των πρωτοβάθμιων

⁸ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 49 σελ. 11-15

συνεταιρισμών. Οι Ενώσεις αυτές έχουν επαγγελματικές και ιδεολογικές επιδιώξεις, και στα καταστατικά τους περιλαμβάνουν μορφωτικούς και ιδεολογικούς σκοπούς⁴

Μεγάλες συνεταιριστικές μορφές

4.5. Θ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ

16 χρόνια από το θάνατό του

Τον Αύγουστο 1987 συμπληρώθηκαν 16 χρόνια από το θάνατο του μεγάλου ιδεολόγου συνεταιριστή Θ. Τζωρτζάκη που δίδαξε επί πολλές δεκαετίες, με τα κείμενα και το παράδειγμά του, τον ορθόδοξο συνεταιριστικό τρόπο ζωής και δραστηριότητας.

Το γεγονός ότι μέσα από στον Αύγουστο φέτος, έφυγε από κοντά μας και ένας άλλος αγροτικός - συνεταιριστικός ηγέτης, ο Αλ. Μπαλατζής έκανε να προτιμήσουμε να μεταφέρουμε στις σελίδες μας κείμενο που ο Αλεξ. Μπαλατζής είχε γράψει το 1972 για τον Θ. Τζωρτζάκη στην ειδική τιμητική έκδοση "Μνήμη Θεοδώρου Τζωρτζάκη- Συνεργάται, μαθηταί, φίλοι Αφιερώνουν".

Το κείμενο όχι μόνο έχει στοιχεία ιστορικά και αξιολόγησης, αλλά και είναι ένα δείγμα γραφής από τα λίγα που έχει αφήσει ο Αλ. Μπαλατζής.

Επέρασε ένας χρόνος από τότε που μας άφησε ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης. Η πρωτοποριακή του δράση και η ηγετική του φυσιογνωμία συνεδέθησαν στενά με την ιστορία του συνεταιριστικού μας κινήματος.

Η μεγάλη του προσφορά εις τον Ελληνικό Συνεργατισμό, το έργο και η μνήμη του δεν πρόκειται να λησμονηθούν. Το όνομά του θα παραμείνει, πάντα ζωντανό, μεταξύ των νεωτέρων γενεών των ελλήνων συνεταιριστών.

Με συγκίνηση αναπολώ την πρώτη μας γνωριμία, το 1927, που συνδέεται και με τα ιδικά μου πρώτα βήματα στη συνεταιριστική μου κίνηση. Αρχίσαμε την

⁴ Κλήμης Α. Τι είναι και τι δεν είναι ο Συνεργατισμός- Συνεταιρισμός, Εκδόσεις Συνεργασία, 1980 σελ.

συνεργασία μας το 1930, από την Πανελλήνιον Σύσκεψιν των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, υπό την ιδιότητα μου ως προέδρου της Ενώσεως Γ. Συνεταιρισμών, υπό την ιδιότητα μου ως προέδρου της Ενώσεως Γ. Συνεταιρισμών Ξάνθης, εις την οποίαν (Σύσκεψιν) ο Τζωρτζάκης υπεδείχθη ως υποψήφιος σύμβουλος των συνεταιριστικών οργανώσεων στην αρτισύστατο Αγροτική Τράπεζα.

Συνεργάστηκα, εν συνεχεία, μαζί του εις το Γραφείον Συνεργαζομένων Ενώσεων Συνεταιρισμών, και το 1935 υπεστήριξα αποφασιστικά την πρότασή του, να ιδρυθεί η Πανελλήνιος Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, της οποίας εξελέγην Πρόεδρος.

Ο αείμνηστος Τζωρτζάκης, αναλαβών της Διεύθυνσής της, υπήρξε η ψυχή και η κινητήριος δύναμής της. Το 1936 απεχώρησα της προεδρείας επεδή επολιτεύθην. Περί τα τέλη του 1937 ανεκόπη και η δράσις του Τζωρτζάκη, λόγω των δημιουργηθησών τότε πολιτικών συνθηκών και ολίγον βραδύτερον απεχώρησεν.

Το έργο του υπήρξε δημιουργικό. Λιτός, ακούραστος, βαθύς γνώστης των συνεταιριστικών θεμάτων, εβοήθησε και εξυπηρέτησε όλας τας συνεταιριστικές οργανώσεις. Παντού ενέπνεε την εμπιστοσύνην και τον σεβασμό.

Επηκολούθησε μακρά διακοπή (δικτατορία, Μεταξά, Κατοχή, 1937-1944) της υπευθύνου αναμίξεώς μας εις τους Συνεταιρισμούς. Εις τας παραμονάς της απελευθερώσεως, μαζί με τον Τζωρτζάκην και με άλλους εκλεκτούς συνεταιριστάς (Ι. Αφεντάκη, Ι. Ζουρίδη, Χ. Παπαχρίστου, Ευρ. Τζουμέρτη, Ανδρ. Σιβρόπουλο κ.λ.π.) συνειργάσθημεν δια να προγραμματίσωμεν και παρασκευάσωμεν την αναβίωση και αναδιοργάνωση των συνεταιριστικών οργανώσεων επί ελευθέρων δημοκρατικών βάσεων.

Η κατοχή ετελείωσε αλλά άφησε εις κατάσταση αναρχίας και χάους, με αποσυντεθειμένη την εθνική παραγωγή μας και κατερειπωμένους τους συνεταιρισμούς.

Μετά την απελευθέρωση, ο Θ. Τζωρτζάκης ανέλαβε εις την Αγροτική Τράπεζα το αξίωμα του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου, με Διοικητήν τον φωτισμένον συνεταιριστή και επιστήμονα, τον Καθηγητήν κ. Τέλη Σίδηρη. Η Τράπεζα, την περίοδο αυτήν, αγκάλιασε στοργικά το εξουθενωμένο εκ της κατοχής συνεταιριστικό μας κίνημα και εν συνεργασία με την ΠΑΣΕΓΕΣ, το εβοήθησαν αποτελεσματικά εις την επί υγιών βάσεων και δημοκρατικών αρχών αναδιοργάνωσή του. Ατυχώς, δυσμενείς και πάλι πολιτικά συνθήκαι ηνάγκασαν τον Τζωρτζάκη να αποχωρήση συντόμως της Αγροτικής Τραπέζης.

Ευτυχώς, η Διοίκηση του ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ., παρά την επέλθουσιν κυβερνητική μεταβολή, το 1946, κατώρθωσε να εξουδετερώση τας πολλαπλάς κομματικές παρεμβάσεις της νέας Διοικήσεως της Αγρ. Τραπέζης και του Υπουργείου Γεωργίας. Αι συνεχείς προσπάθειαι των αντιδραστικών στοιχείων, κατά την ανώμαλον εκείνην εσωτερικώς περίοδον, να καταλάβουν την διοίκησιν της Συνομοσπονδίας, απέτυχον. Διεσώθη η ανεξαρτησία και η δημοκρατική διοίκησις των Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

Ο Τζωρτζάκης, ευθύς μετά την αποχώρησιν του από την Τράπεζαν, ανέλαβεν εις την ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ. το αξίωμα του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου, δια να συνεχίση την γόνιμον δια τους συνεταιρισμούς δράσιν του.

Ως πρόεδρος της ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ., από της απελευθερώσεως μέχρι του 1950, είχα την ευτυχίαν να συνεργασθώ και πάλιν στενά και δημιουργικά μαζί του.

Άλλοι είναι αρμοδιώτεροι εμού να ομιλήσουν δια το γενικώτερον έργον του, δια την μεγάλην του προσφοράν εις τους συνεταιρισμούς και εις την Συνεταιριστικήν Εκπαίδευσιν. Δια το τόσον φροντισμένον από άποψεως γραμμής και περιεχομένου

περιοδικόν "Ο Συνεταιριστής", που ήτο δημιούργημα της ψυχής και του πνεύματος του. Τον "Συνεταιριστήν", που εμόρφωσε, εθέρμανε και ενεψύχωσε, επί δεκαετηρίδας ολοκλήρους, τους στρατευμένους Έλληνας Συνεταιριστάς.

Προσωπικώς, ως Προέδρος της ΠΑ.Σ.Ε..Γ.Ε.Σ., της Κ.Υ.Δ.Ε.Π. και της Σ.Ε.Κ.Ε., εύρισκε πάντοτε εις τον πρόσωπον του Τζωρτζάκη τον θερμόν και αποτελεσματικόν παραστάτην και καθοδηγητήν, προς αντιμετώπισιν των ποικίλων προβλημάτων που απησχόλουν το συνεταιριστικόν κίνημα και τον αγροτικόν κόσμον. Η γνώσις του ζητημάτων, η πνευματική του ακτινοβολία και το μεγάλο του κύρος, αποτέλεσαν μεγάλην πηγήν ηθικής και ιδεολογικής δυνάμεως, εις την διάθεση του διαρκώς μαχομένου και σταθερώς ανερχομένου συνεταιριστικού κινήματος. Και μετά την αποχώρισίν μου εκ των συνεταιριστικών οργανώσεων, λόγω της εκλογής μου, από το 1950, ως βουλευτού, ο σεβασμός μου προς τον εξαίρετον φίλον και συνεργάτην και η συνεργασία μας διετηρήθησαν αμείωτοι.

Προσωπικότητες όπως ο Τζωρτζάκης, με το πνευματικόν και ηθικόν εξοπλισμόν, τον συνεπή και ασυμβίβαστο χαρακτήρα, την επιστημονική και ηγετική ακτινοβολία, είναι κάτι το σπάνιον εις τον τόπο μας. Ο Τζωρτζάκης υπήρξεν ειλικρινής φίλος του Λαού, συνδεδεμένος με τον Έλληνα αγρότην, με ευρείας και προοδευτικάς πεποιθήσεις. Αφοσιώθη εις την προσπάθεια, δια την ανύψωσιν των πτωχών και αδυνάτων μελών της Ελληνικής κοινωνίας, θυσιάσας και φιλοδοξίας και συμφέροντα, χάριν των πεποιθήσεών του αυτών.

Ιδιαίτερος εις την σημερινήν εποχήν, το παράδειγμα του Τζωρτζάκη φωτίζεται και αποβαίνει περισσότερο διδακτικόν. Προσφέρεται, όχι μόνον ως παράδειγμα δια τους συνεταιριστάς, αλλά και δι' όλους τους Έλληνας πατριώτας, οι οποίοι δεν επιδιώκουν "να βουλευτούν", να υπηρετήσουν το άτομον, αλλά με ανιδιοτέλειαν τα αληθή συμφέροντα του Κοινωνικού συνόλου¹⁰

¹⁰ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 7 σελ. 147-149.

4.6. Επισκόπηση από τον καθηγητή και διανοούμενο Αριστείδη Σιδέρη

Ο Συνεταιρισμός είναι επιζήμιος στους ισχυρούς και η επέκταση των συνεταιρισμών δεν είναι δυνατό ν' αφήσει ήσυχη την αντίδραση η οποία προσπαθεί πάντοτε εκμεταλλεόμενη την αδυναμία ή ατυχία - φυσικά των συνεταιρισμών να ωθήσει τη νομοθεσία σε μέτρα που ανακόπτουν τη συνεταιριστική πρόοδο. Ο συνεργατισμός δεν θα ευσταθήσει χωρίς αγώνα. Ο αγώνας είναι πολλαπλός αγώνας των συνεταιρισμών για οικονομική και τεχνική διαφώτιση, αγώνας των συνεταιρισμένων κατά των αδυναμιών τους, αγώνας για τη βελτίωση της οργανώσεως τους, για την τόνωση της πίστης τους, άμυνα κατά της αντίδρασης, αγώνα προς την ενημέρωση των πολιτικών εξουσιών. Ο συνεργατισμός, όπλο των αδύνατων και των φτωχών θα παλεύει διαρκώς έως, όταν η αλήθεια του θα επιβληθεί. Όσο μορφώνονται οι συνεταιρισμένοι, και όση πίστη έχουν για τις συνεταιριστικές οργανώσεις, τόσο η επιβολή της συνεταιριστικής ιδέας θα είναι ταχύτερη και μονιμότερη⁶

Αυτοί που έπλασαν την Ιστορία του Συνεργατισμού

4.7. ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ

Ενας αθόρυβος Συνεταιριστής με δημιουργική δράση

Πέθανε στις 25 Φεβρουαρίου Φεβρουαρίου τρέχοντος έτους σε ηλικία 94 ετών και ύστερα από πλούσια συνεταιριστική δράση εξήντα και πλέον ετών ο Μιχαήλ Σ. Θεοφανίδης.

Η ιστορία του ανθρώπου αυτού είναι ένα ζωντανό μέρος της ιστορίας του συγχρόνου ελληνικού συνεργατισμού.

Ο Μιχαήλ Σ. Θεοφανίδης γεννήθηκε το 1896 στον Πόντο, μέλος οικογένειας οκτώ (8) παιδιών. Ήταν το δεύτερο παιδί του Θεοφίλου - Σπυρίδωνα και της

Ανατολής, που ζούσαν στην Κρώμνη του Πόντου (περιοχή Λωρία), ασχολούμενοι με τη γεωργία και κτηνοτροφία. Μικρός ακόμα πήρε μέρος στην εξέγερση των Ποντίων εναντίον της τουρκικής καταπίεσης - εξέγερση που είχε την πρόθυμη και γενναία συμμετοχή των Ποντίων αλλά την ανύπαρκτη και αστήρικτη προτροπή των επιπόλαιων ηγετών του Εθνικού Κέντρου (1916-22). Φυλακίστηκε πολύ νέος από τις Τούρκικες Αρχές και δραπέτευσε στον Καύκασο της Ρωσίας, για να αποφύγει τις συνέπειες της αντιτουρκικής δράσης του μαζί με άλλους. Ύστερα από τρία χρόνια σκληρής εξορίας επέστρεψε στον Πόντο κρυφά, ζώντας σε διακριτική απομόνωση στα ορεινά μέρη του Πόντου.

Με τη Μικρασιατική Καταστροφή το 1922 ήλθε στην Ελλάδα ως πρόσφυγας (επικεφαλής της οικογένειας ως μεγάλος αδελφός) μαζί με τα άλλα αδέλφια του, αφήνοντας στον Πόντο όλα τα περιουσιακά στοιχεία της οικογένειας, σπίτια, χωράφια, σταύλους, βιοτεχνία, γεωργικά εφόδια, παραγωγικά ζώα.

Με υπόδειξη των Οικιστικών Υπηρεσιών των Προσφύγων παρέμεινε για λίγο στην Καλαμαριά Θεσσαλονίκης και αργότερα εγκαταστάθηκε στο ορεινό χωριό Πλαταμών (Ολατζάκ) της επαρχίας Νέστου του νομού Καβάλας αφού πέρασε και από το χωριό Κεχρόκαμπος, όπου διέμεινε προσωρινά και γνώρισε τη Σοφία Χατζηχαραλάμπους, την οποία παντρεύτηκε και απέκτησαν πέντε (5) παιδιά από τα οποία επέζησαν μόνον τα τρία, λόγω γνωστών ιατρικών ανεπαρκειών εκείνης της εποχής.

Στον Πλαταμώνα του παραχωρήθηκε από την Επιτροπή Εποικισμού παλαιό αρχοντικό σπίτι ως μικρό αντάλλαγμα της οικογενειακής περιουσίας του Πόντου. Επειδή είχε υψηλές γραμματικές γνώσεις ως απόφοιτος Γυμνασίου του Πόντου ανέλαβε ως δάσκαλος του χωριού. Το χωριό αυτό βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του νομού Καβάλας και υπάγεται στην περιοχή Νέστου ποταμού, όπου αναπτύχθηκαν

⁶ Κλήμης. Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα, τόμος 1ος Πιτσιλός 1985 σελ. 122-126

μικροί γεωργικοί συνεταιρισμοί. Στην περιοχή αυτή καλλιεργούνται παραδοσιακά τα φημισμένα μυρωδάτα ανατολικά καπνά, γνωστά με τα ονόματα "Γιακάδες" και "Τζεμπέλια", που εκείνη την εποχή έφερναν υψηλά εισοδήματα, εφόσον τα καπνά είχαν, όπως έλεγαν τότε, "λίρα κι οκά", δηλ. η οκά επουλιόταν μια χρυσή λίρα.

Γρήγορα αναδείχθηκε και σε Πρόεδρο της Κοινότητας Πλαταμώνα, που ήταν ονομαστός για το κλίμα και την άγρια και ωραία φύση του. (Στον συνοικισμό Κυνηγός, της Κοινότητας Πλαταμώνα, γεννήθηκε ο πατέρας του ιδρυτή της Αιγυπτιακής Δυναστείας, Μεχμέτ Αλή Πασά).

Ως Πρόεδρος του χωριού, που είχε έξι μεγάλους διάσπαρτους οικισμούς, ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα και εξασφάλισε δημόσιους πόρους για τη διάνοιξη δρόμων, την ύδρευση, την υγειονομική περίθαλψη και την κατασκευή σχολείων. Ενέπνευσε του κατοίκους του χωριού για εθελοντική εργασία και με την κινητοποίηση των νομαρχιακών πόρων ανέδειξε τον Πλαταμώνα σε αναπτυξιακό κέντρο της ορεινής περιοχής της Καβάλας.

Την εποχή αυτή ιδρύει και τον τοπικό Συνεταιρισμό, από του πρώτους που ιδρύθηκαν στην Ελλάδα προπολεμικά, και γνωρίζεται με τον αείμνηστο Αλέξανδρο Μπαλατζή, τον οποίο βοηθά δραστήρια με κινητοποιήσεις, σει πρωτοβουλίες για τη δημιουργία των κορυφαίων οργανώσεων ΠΑΣΕΓΕΣ, ΚΥΔΕΠ και άλλων κεντρικών φορέων της συνεταιριστικής υποδομής της χώρας μας. Μεταξύ 1925-1947 ίδρυσε σαράντα (40) Πρωτοβάθμιους Συνεταιρισμούς στις επαρχίες Νέστου, Παγγαίου και Θάσου του νομού Καβάλας, συνδέοντάς τους με την παροχή γεωργικών εφοδίων και πιστώσεων από την ΑΤΕ. Στην εκστρατεία της ίδρυσης Συνεταιρισμών μύησε και τους τρεις γιούς του Θεόφιλο, Σταύρο και Λευτέρη, οι οποίοι συνέδραμαν στην εγγραφή μελών και την προσφορά των εφοδίων στους συνεταιρισμένους αγρότες. Την εποχή εκείνη οι Συνεταιρισμοί δεν είχαν ιδιόκτητά γραφεία και λειτουργούσαν είτε μέσα σε καφενεία είτε στα δημοτικά σχολεία, είτε σε σπίτια φιλόξενων Προέδρων

της Κοινότητας. Μύησε επίσης τους αγνούς Σαρακατσάνους του Τσαλ- νταγ στο Συνεταιριστικό Κίνημα και μαζί με τη σύζυγό του βάφτισαν 14 παιδιά Σαρακατσάνων, στους οποίους πρόσφερε βοήθεια και ενισχύσεις μέσω των Συνεταιρισμών τους. Επειδή οι άνθρωποι αυτοί δεν είχαν τις απαιτούμενες γραμματικές γνώσεις, φρόντισε την ένταξη του στις τοπικές Κοινότητες και βοήθησε τα παιδιά τους να μάθουν γράμματα.

Το 1946-1947 συνέδραμε αποτελεσματικά τον Αλέξανδρο Μπαλατατζή στην ίδρυση της ΣΕΚΕ, προωθώντας τις πρώτες μετοχές της στις Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών. Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, καθώς η απελευθέρωση από τον βουλγαρικό ζυγό έδινε φτερά στους κατοίκους της περιοχής, ο Μιχαήλ Θεοφανίδης με ενεργό δράση εξυπηρέτησης και ενημέρωσης των προσφυγών και ντόπιων έσπειρε τον σπόρο της Συνεταιριστικής Ιδεολογίας σε ολόκληρη την Ανατολική Μακεδονία ως και τη Θράκη.

Κατά τη διάρκεια της κατοχής βοήθησε τον Αντιστασιακό Αγώνα ενεργά υποστηρίζοντας την Ομάδα του Κ. Κωνσταντάρου, που αγωνίστηκε σε ολόκληρη την Ανατ. Μακεδονία εναντίον των Βουλγάρων κατακτητών.

Βοήθησε αποτελεσματικά τους κατατρεγμένους αντάρτες της περιοχής ως Πρόεδρος του χωριού Πλαταμών με τρόφιμα, ιματισμό και ενημέρωση για τις κινήσεις του στρατού κατοχής. Στο σπίτι του, στον Πλαταμώννα, που βρισκόταν απομακρυσμένο από το κέντρο του χωριού, έγιναν πολλές συναντήσεις και συμφωνίες των αρχηγών των ανταρτών με τους Αγγλους συνδέσμους (καπετάν Κωνσταντάρου, Καπετάν Μαύρος, Ερυθριάδης, Χαρίκος Ιορδάνογλου), "Καραϊσκάκης" κ.α). Στις συναντήσεις αυτές προσπάθησε να ενώσει τους διάφορους καπενάνιους και κυρίως τους "αριστερούς" και "δεξιούς" του Κωνσταντάρου και του Αντων- Τσαούς. Δυστυχώς, πολλές φορές δεν το κατάφερε, γιατί η διχόνοια διαιρεί τους Έλληνες από αρχαιοτάτων χρόνων...

Η μεγαλύτερη καταστροφή ήταν, όταν ο Αντών- Τσαούς, ακολουθώντας οδηγίες ξένων κακών πρακτόρων, την ημέρα της Πρωτοχρονιάς τους 1944 (ενώ είχε σχεδιαστεί να συναντηθούν “αριστεροί” και “δεξιοί” για το οριστικό κτύπημα εναντίον του κατακτητή) πήγε στο λημέρι των Ελασιτών και τους σκότωσε, ενώ εκείνοι κοιμότανε:

Η ίδια αγριότητα έγινε και από την άλλη πλευρά σε μια σειρά εκδικήσεων-αντεκδικήσεων, οι οποίες χώρισαν τους Έλληνες σε μια περίοδο που έπρεπε να ήταν ενωμένοι....Τα γεγονότα αυτά τον πίκραναν σε μεγάλο βαθμό.

Δεν χώριζε τους ανθρώπους σε “αριστερούς” και “δεξιούς” αλλά σε εντίμους και μη εντίμους, σε δημιουργικούς και μη δημιουργικούς.

Πλήρωσε ακριβά την στάση του να μην ενταχθεί σε ένα από τα δυο στρατόπεδα του Εμφυλίου Πολέμου, γιατί επέμενε ότι οι Έλληνες εκείνη τη στιγμή δεν έπρεπε να είναι χωρισμένοι αλλά ενωμένοι, για να αντιμετωπίσουν την καταστροφή του πολέμου και τους κατακτητές.

Μετά την κατοχή, εγκαταστάθηκε στη συνοικία της Δεξαμενής, στην Καβάλα και εντάχθηκε στην Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, προσπαθώντας να προωθήσει την Συνεταιριστική Ιδεολογία μέσα από τη δευτεροβάθμια αυτή οργάνωση. Ο αξιόλογος ιστορικός του συνεργατισμού στη χώρα μας, Α. Κλήμης, έχει ήδη στο Αρχείο του υπομνήματα και άλλα στοιχεία που μαρτυρούν τη συνεταιριστική δράση του Μιχαήλ Θεοφανίδη.

Στην περίοδο 1947-50, επειδή είχε έντονη συνεταιριστική δράση με τη δημιουργία πολλών συνεταιρισμών και επειδή πρωτοστάτησε στην ίδρυση της ΣΕΚΕ (1946-47) και την προβολή της δραστηριότητας των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, κατηγορήθηκε από άτομα χαμηλού επιπέδου που συγγέουν το θεσμό της συνεταιριστικής ιδεολογίας με την αλλότρια ιδεολογία του ολοκληρωτισμού. Φυλακίστηκε, υπέφερε βασανιστήρια και δικάστηκε σε θάνατο

από το Στρατοδικείο Δράμας. Κατόρθωσε να επιβιώσει με την παρέμβαση μαζικών τοπικών παραγόντων, οι οποίοι διαβεβαίωσαν τις Αρχές για το ήθος και την εντιμότητα της δράσης του μέσα στα συνεταιριστικά πλαίσια. Αυτά που περιγράφονται στο βιβλίο του Καβαλιώτη συγγραφέα Χ. Μίσσιου "...Καλά, εσύ σκοτώθηκε νωρίς", ωχριούν μπροστά στις περιπέτειες του Μιχαήλ Θεοφανίδη εκείνη την εποχή!

Το τραγικό είναι ότι μαζί του φυλακίστηκε και η σύζυγός του Σοφία.

Μετά την αμνηστία επανήλθε στην Συνεταιριστική Κίνηση και εργάστηκε στην Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Καβάλας ως Λογιστής (εξαιτίας των φυλακίσεων του με μειωμένη βαθμολογική θέση), βοηθώντας και πάλι την πρόοδο των συνεταιρισμών. Την εποχή εκείνη εμπύησε πολλούς νέους αγρότες στη συνεταιριστική ιδεολογία και πρακτική και συνέχισε να ενισχύει τους Τοπικούς συνεταιρισμούς ως τη συνταξιοδότησή του.

Θεωρούσε απαράδεκτο τον κομμουνισμό, γιατί καταπατούσε την ατομική ελευθερία και πρωτοβουλία και πίστευε πως σε μια καθυστερημένη χώρα, όπως η Ελλάδα, ο καπιταλισμός δεν είναι το ιδεώδες σύστημα, εφόσον, οδηγεί στην εκμετάλλευση ορισμένων ατόμων. Πίστευε στη φιλελεύθερη δράση στην οικονομία, αλλά θεωρούσε αναγκαία και τη συλλογική ενέργεια στην κοινωνική λειτουργία, η οποία εξορισμού είναι συλλογική. Όλοι οι συνεταιρισμοί γεωργοί αναδεικνύουν δημοκρατικά τους ηγέτες τους (Προέδρους Συνεταιρισμούς κ.α.), για να παίρνονται οι συλλογικές αποφάσεις και εκτελούνται από τα εκτελεστικά όργανα των Συνεταιρισμών, χάριν του Συλλογικού συμφέροντος. Η ιδιοκτησία των αγρών και η καλλιέργειά τους ανήκουν στην ιδιωτική πρωτοβουλία, αλλά οι συλλογικές ενέργειες στους συνεταιρισμούς.

Ήταν εξαιρετικά μετριοφρων. Απέφευγε την προσωπική προβολή και την επίδειξη, αν και είχε προσφέρει πολλά. Ήθελε οι άνθρωποι να προβάλλονται από τα

δημιουργικά έργα τους στην κοινωνία τους στην κοινωνία και όχι από την επαγγελματική τους ιδιότητα ή την κομματική ιδεολογία τους ή τον υλικό πλούτο τους...

Ο Μιχαήλ Θεοφανίδης ευτύχησε να έχει ως Σύντροφο της ζωής του την Σοφία, που του συμπαραστάθηκε και όλους τους αγώνες του. Η σύζυγός του ήταν δημιουργική, δραστήρια και άξια μητέρα, αφού βοήθησε τα τρία παιδιά τους στην περίοδο του πολέμου και της κατοχής με μεγάλες θυσίες και στερήσεις να μεγαλώσουν και να μορφωθούν, το όνειρο κάθε ελληνίδας μητέρας.

Η Σοφία Θεοφανίδη διεδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην Αντίσταση, βοηθώντας τους αντάρτες, πολλοί από τους οποίους ήταν, τότε, αμούστακα παιδιά, αλλά τα έκαιγε η φλόγα για την Ελευθερία. Αντιμετώπισε με γενναιότητα τους κατακτητές, κάθε φορά που έκαναν έφοδο για έρευνες στο σπίτι της και περιέθελψε σε κρυφούς αχερώνες πολλούς τραυματίες και βαρειά άρρωστους αντάρτες. Στην περίοδο 1941-44 αγωνίστηκε με αυτοθυσία για τον κοινό αγώνα και έθεσε σε κίνδυνο όχι μόνον τη ζωή της αλλά και τη ζωή των παιδιών της. Η ιστορία της Ελληνικής Αντίστασης γράφτηκε στο μέτωπο αυτής της ηρωικής Ελληνίδας, η οποία απαίτησε ποτέ από την Πολιτεία "μετάλλια ηρωισμού", η σύνταξη, γιατί αυθόρμητα και πηγαία, έκαμε το καθήκον της προς την Πατρίδα. Και για τη συμβολή της στην ιστορία του Συνεργατισμού: Η Σοφία Θεοφανίδη φιλοξένησε στο σπίτι της την ίδρυση και πολλές "Γενικές Συνελεύσεις" πολλών πρωτοβάθμιων συνεταιρισμών του Νομού Καβάλας...Δύο παιδιά της έγιναν Καθηγητές Πανεπιστημίου και ο τρίτος Ανώτατο Στέλεχος σε Κρατική Υπηρεσία του εξωτερικού.

Ευτύχησαν και οι δύο μαζί να δουν 7 εγγόνια και να χτίσουν ύστερα από πολλά χρόνια προσφυγιάς - επιτέλους ! - ένα μικρό αγροτικό σπίτι στο Κοκκινόχωμα της Καβάλας.

Το κοιμητήριο του χωριού σήμερα αναπαύει δύο ανθρώπους, που έζησαν την πλέον παραγμένη περίοδο του Ελληνισμού και όμως προσπάθησαν να την ξεπεράσουν προβάλλοντας τη δημιουργική συμβολή και τη μεγάλη τους ανθρωπιά, μέσα από ατομικά και συλλογικά έργα¹²...

Αθήνα 15 Μαΐου 1990

Σταύρος Θεοφανίδης

Καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

4.8. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ

Ενας αγνός συνεταιριστής που υπηρέτησε την ιδέα του Συνεργατισμού επί πολλές δεκαετίες και υπήρξε υπόδειγμα ανθρώπου και υπαλλήλου, έφυγε από κοντά μας την 15η Σεπτεμβρίου.

Γεννήθηκε στην Αμφίκλεια το έτος 1906 και έζησε την αγροτική ζωή στα πρώτα του βήματα, οπότε είδε την εκμετάλλευση του αγρότη από τους διάφορους μεσάζοντες και εμπόρους. Η εικόνα αυτή και ο βαθύτερος πόθος του να απαλλάξει τον αγρότη από την εκμετάλλευση των διαφόρων, τον οδήγησαν, μετά τις Γυμνασιακές και οικονομικές σπουδές του, στην Συνεταιριστική υπηρεσία της Αγροτικής Τράπεζας όπου σταδιοδρόμησε και ανεδείχθηκε ένας από τους καλύτερους λειτουργούς της. Σε όλη του τη μακρά στην Τράπεζα σταδιοδρομία του υποστήριξε με θέρμη και μαχητικότητα τη συνεταιριστική κίνηση γιατί πίστευε στο γνήσιο, ελεύθερο και δημοκρατικό Συνεργατισμό. Ήταν από τα πρώτα στελέχη της Συνεταιριστικής υπηρεσίας της Αγροτικής Τράπεζας (προσελήφθη με διαγωνισμό το 1930) και υπηρέτησε στη Μακεδονία (Καστοριά - Φλώρινα) στη Ρούμελη (Φθιώτιδα - Βοιωτία) ως Προϊστάμενος Επιθεωρήσεως Συνεταιρισμών, όπου ίδρυσε και οργάνωσε αξιόλογες Συνεταιριστικές οργανώσεις και στο Επιτελείο της Τραπέζης ως Προϊστάμενος του Τμήματος Δασικών και Αλιευτικών Συνεταιρισμών, που ανέπτυξε

¹² "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 19 σελ. 177-181.

αξιόλογη δράση και ενεργητικότητα άξια για μίμηση. Υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη της Εταιρείας των φίλων του Συνεργατισμού και ήτο αδελφός του αιμνύστου Προέδρου της Εταιρείας Γιάννη Στρογγύλη, καταξιωμένου Συνεταιριστή.

Παράλληλα με την παραπάνω υπηρεσιακή του δραστηριότητα ανέπτυξε και αξιόλογη κοινωνική δράση με ομιλίες του, για ενδιαφέροντα ιστορικά μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους και παραδοσιακές εκδηλώσεις, με αναρτήσεις φωτογραφιών σε εκθέσεις στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας και στο εξωτερικό με περιεχόμενο τις ομορφιές των παραδοσιακών μνημείων και εθίμων της Ελλάδας και ιδιαίτερα της Ρούμελης και του Παρνασσού.

Για τις πατριωτικές αυτές υπηρεσίες του τιμήθηκε με διπλώματα και μετάλλια, από διάφορους Συλλόγους, Συνδέσμους και Ομοσπονδίες όπως από το Σύλλογο Δελφικών Αμφικτυονιών Ρούμελης, Σύνδεσμον Αμφικλειέων, Ομόσπονδια Ρουμελιωτών Ελλάδος κ.λ.π.

Επίσης υπηρέτησε ο έφεδρος αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού και έλαβε μέρος στον Αλβανικό Πόλεμο τιμηθείς με Μετάλλιο. Η πλούσια δράση του τόσο στο συνεταιριστικό όσο και στο Κοινωνικό και εθνικό τομέα ήταν τέτοια που η θύμησή του θα τον φέρνει πάντα κοντά μας¹³

Αιωνία του η μνήμη.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

¹³ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 19 σελ. 181 & 184

4.9. Ηγετικές μορφές του Αγροτισμού και του Συνεταιρισμού

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ

(1902-1987)

Στις 29 Ιουλίου 1987, ο αγροτικός κόσμος και η συνεταιριστική οικογένεια αλλά και η δημοκρατική πολιτική παράταξη, στερήθηκαν την ενεργό παρουσία του αεικίνητου και δημιουργικού Αλέξανδρου Μπαλτατζή. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι γύρω από το φέρετρό του πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα και στην Ξάνθη και πανελλήνια μια εκπληκτική κομματική εκεχειρία, που θα ευχόμασταν να είναι η αρχή για την επάνοδο της ενότητας στα συνεταιριστικά μας, ώστε να αντιμετωπιστούν τα μεγάλα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί στον συνεταιριστικό χώρο. Θα είναι αυτό η μεγαλύτερη υπηρεσία που θα έχει προσφέρει με το θάνατό του ο διαλλακτικός συνεταιριστής Αλ. Μπαλτατζής, που σε όλη του τη ζωή τοποθετούσε τη συνεταιριστική συνεργασία και ενότητα πάνω από κάθε πολιτικό-κομματικό συμφέρον και συνεργαζόταν με συνεταιριστές διαφόρων πολιτικών - κομματικών τάσεων. Όστε τα Δ.Σ. των Κεντρικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων να είναι αντιπροσωπευτικά από τάσεις και περιφέρειες και να αποφασίζουν με γνώμονα το συνεταιριστικό συμφέρον.

Εδώ περιορίζομαι να σημειώσω μερικά μόνο συνεταιριστικά στοιχεία από τα πολλά θετικά και τα ελάχιστα αρνητικά που μπορούν να γραφούν αντικειμενικά και ιστορικά για την μεγάλη αυτή προσωπικότητα:

Αεικίνητος αγωγιστής, οραματιστής, δημιουργός σ'όλη του την ζωή. Από τα χρόνια του νεανία πρόσφυγα μέχρι τα γεράματα, πάντα στην πρώτη γραμμή. ΗΓΕΤΗΣ. Πάντα στο πηδάλιο. Πάντα με την αγωνία και την προσπάθεια, δεν σταματούσε μπροστά σε εμπόδια, πάντα έβρισκε τρόπους να ξεπερνά τα περισσότερα.

Τα 53 χρόνια της γνωριμίας μας και η κατά διαστήματα συνεργασία μας σε συνεταιριστικά και αγροτικά θέματα - προβλήματα, επιτρέπουν να έχω πληρέστερη γνώση για τον Άνθρωπο και το έργο του. Και ακόμα το γεγονός ότι η ψυχοσύνθεση, τα "πιστεύω" και οι δρόμοι μας δεν είχαν πάντοτε ταύτιση, επιτρέπει, νομίζω να έχουν τη μεγαλύτερη αντικειμενικότητα οι γραμμές που ακολουθούν, γραμμές που δεν είναι οι συνηθισμένες μεγαλόστομες καλές κουβέντες και αναγνωρίσεις που συνηθίζονται στις νεκρολογίες.

Ο Αλέξανδρος Μπαλτατζής υπήρξε και είναι ένας από τους 5-6 μεγάλους και κορυφαίους του αγροτισμού και του συνεργατισμού στη χώρα μας. Ένας από εκείνους που - ο καθένας στην εποχή του, στον τομέα του και με τον τρόπο του - υπήρξαν οι Ηγετικές Μορφές μας. Εκείνους που από τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, με τη διδαχή, τους αγώνες, την αυτοθυσία τους και γενικά με την πολύμορφη προσφορά τους έχτισαν το οικοδόμημα του συνεργατισμού με θεμελιακές και γωνιακές πέτρες τον ιδρώτα και το αίμα της ζωής τους, με την αυτοθυσία τους! Εκείνους που έβαλαν τον Συνεργατισμό πάνω από τα προσωπικά τους συμφέροντα.

Είναι ακόμα ο Αλέξανδρος Μπαλτατζής ο πιο μεγάλος και ο πιο δυναμικός και αναγνωρισμένος αγροτιστής - συνεταιριστής Ηγέτης της μετακατοχικής περιόδου. Εκείνος που - με τις πρωτοβουλίες του, την αποφασιστικότητα και τους κατάλληλους χειρισμούς του - πολλά αξιόλογα δημιούργησε ή βοήθησε να δημιουργηθούν μέχρι το 1967, όπως την ΚΥΔΕΠ, τη ΣΕΚΕ, τη ΣΠΕ, την Ελαιουργική και άλλα. Και είναι εκείνος που (με βάση και ορμητήριο την Ένωση Συνεταιρισμών Ξάνθης και τις παραπάνω Οργανώσεις) δημιούργησε μετά τη δικτατορία του 1967, από το 1974 μέχρι σήμερα, ένα μεγάλο πλέγμα από κεντρικές και περιφερειακές συνεταιριστικές οργανώσεις, με επιδιώξεις και πραγματοποιήσεις να πάρουν στα χέρια τους οι παραγωγοί αγρότες - κάθε μέρα και περισσότερο - την επεξεργασία, διακίνηση, διάθεση των αγροτικών προϊόντων στο εσωτερικό και στο εξωτερικό και να

απαλλαγούν οι παραγωγοί και οι μικροί Συνεταιρισμοί από τη φοβερή εκμετάλλευση του μεσάζοντα. Να γίνει έτσι δυνατό να εξασφαλιστεί στον αγρότη το δίκαιο μερίδιο που ανήκει στην προσφορά του. Και ακόμα να εξασφαλίσουν οι καταναλωτές και οι εξαγωγές προϊόντα υψηλής ποιότητας, σταθερής προσφοράς και με κανονικές τιμές.

Το έργο που πραγματοποίησε ο Αλ. Μπαλατζής μετακατοχικά και μεταχουντικά, είναι τεράστιο. Μανία του οι Ανώνυμες Συνεταιριστικές Εταιρείες. Καί όσο και αν μπορεί να έχει κανείς επιφυλάξεις για το θεσμό - όχι θεωρητικά, αλλά από τον τρόπο εφαρμογής του σε μερικές περιπτώσεις που τον ξεκόβει από τις συνεταιριστικές ρίζες - η πραγματικότητα είναι ότι με τις Οργανώσεις αυτές ο ελληνικός αγροτικός Συβνεργατισμός απόκτησε ένα δυνατό φρούριο. Και εξαρτάται πια από τους ανθρώπους που διευθύνουν τα διάφορα φυλάκιά του. (Αν είναι τύπου Ιλαντζή, Σιβρόπουλου και άλλων παρόμοιων συνεταιριστών, θα προσπαθούν να κρατούν τις Α.Ε. μέσα στα όρια του Συνεργατισμού, άλλοι θα τις ξεκόβουν από τις βάσεις και θα κάνουν κακή χρήση της ευελιξίας τους).

Οι διαθέσεις και οι προσπάθειες του Αλ. Μπαλατζή, ήταν ακόμα περισσότερες και πλατύτερες από αυτό που πραγματοποιήθηκε από το 1935 και έπειτα. Όμως τα εμπόδια ήταν πολλά και μεγάλα. Αυτό που πραγματοποίησε είναι εκείνο που κατάρθωσε να πραγματοποιήσεις παλεύοντας διαρκώς με πολλούς, ακόμα και με εκείνους τους ανθρώπους της Εξουσίας, που κατά το θάνατό του έπλεξαν το εγκώμιό του, ενώ ως διαχειριστές της εξουσίας - από πολύ παλαιά μέχρι σήμερα - έθεταν διαρκώς εμπόδια στους οραματισμούς και τις πραγματοποιήσεις των συνεταιριστών και νομοθετούσαν με βασική επιδίωξη (πολύ συχνά) την απομάκρυνση και αποδυνάμωση του Μπαλατζή, των συνεργατών του και γενικά των ηγετών αγωνιστών, συνεταιριστών από θέσεις που θα βοηθούσαν στη συνεταιριστική ανάπτυξη.

Από τις μέρες του θανάτου του γράφτηκαν, γράφονται, και θα γραφούν, πολλά τα εγκωμιαστικά για τον άνθρωπο και το έργο του. Τι κρίμα που έστω λίγα από αυτά δεν εκδηλωνόταν από τους εδώ και από τους εκεί ισχυρούς, με πράξεις αναγνώρισης του τεράστιου έργου του, με διάθεση να ακούσουν την πείρα του, με θέληση συνεργασίας για την αγροτική συνεταιριστική ανάπτυξη!

Όταν ο χρόνος θα σκεπάσει τα σημερινά εγκώμια και τις κοινωνικές - πολιτικές, κατά συνθήκην εκδηλώσεις (που φυσικό είναι να έχουν αλήθειες, παραλείψεις, λάθη και υπερβολές από άγνοια ή σκοπιμότητες) και όταν έλθει η ώρα της αντικειμενικής Ιστορίας, είμαι βέβαιος ότι θα φανεί καθαρά, από τα στοιχεία, πόσο τεράστιο υπήρξε το έργο του Αλέξανδρου Μπαλατατζή, αν λάβει ο ερευνητής υπόψη την εποχή και τις συνθήκες μέσα στις οποίες πραγματοποιήθηκε.

Κανένα έργο δεν είναι βέβαια τέλειο, το κάθε έργο έχει και μερικές ελλείψεις ανάλογα με πολλούς παράγοντες. Και το έργο του Μπαλατατζή έχει ελλείψεις. (Και αναφέρω εδώ ενδεικτικά τον τομέα τον μορφωτικό, όπου, για διάφορους λόγους, δεν βοήθησε όσο θα έπρεπε, όπως θα έπρεπε και όσο θα μπορούσε, τους ανθρώπους που προσφέρονταν να κάνουν αξιόλογο τέτοιο έργο, και αυτό πλήρωσε και το πληρώνει η συνεταιριστική κίνηση όπως το κατάλαβε και ο ίδιος την τελευταία 15ετία). Όμως, τις ελλείψεις υπάρχει πάντα καιρός να τις διορθώσουν οι νεώτεροι συνεταιριστές, αν βασικά έχουν τις ικανότητες να διατηρήσουν το έργο που δημιουργήθηκε και να το επεκτείνουν. Εδώ πρέπει να επαναλάβω ότι στην τελευταία 15ετία ο Αλ. Μπαλατατζής συναισθανόταν πολύ την ανάγκη του ανθρώπινου παράγοντα, της συνεταιριστικής ενημέρωσης και συνείδησης, της ενότητας των συνεταιρισμών, της μόρφωσης στελεχών και συνεταιρισμένου κόσμου. Και επιθυμούσε να κάνει ό,τι έπρεπε για να αναπληρωθεί αυτό που δεν έγινε στον τομέα αυτό κατά το παρελθόν.

Σήμερα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα, ότι όσοι θέλουν, όχι μόνο να φανούν ότι τον τίμησαν και τον τιμούν (με ψηφίσματα, δηλώσεις, στεφάνια κλπ.), αλλά θέλουν πραγματικά να υπηρετήσουν τους οραματισμούς του για συνεταιριστική ανάπτυξη, έχουν πρώτιστο καθήκον να φροντίσουν να απαλλαγεί η συνεταιριστική μας κίνηση από οποιαδήποτε ξένη επίδραση, ώστε όλοι μαζί οι συνεταιριστές να βαδίσουν το δρόμο το συνεταιριστικό. Μόνον έτσι θα ξεπεραστούν οι ελλείψεις, τα λάθη, οι καθυστερήσεις, οι υποχωρήσεις. Μόνον έτσι η συνεταιριστική ανάπτυξη θα γίνει αντάξια των αναγκών της χώρας μας. Και μόνον έτσι δεν θα είναι δυνατό να συμπεράνει η Ιστορία για μερικούς σημερινούς και αυριανούς ότι εκάθησαν “επί Μωϋσέως καθέδρας”, όχι ως αντάξιοι και ισάξιοι διάδοχοι, αλλά (μερικές φορές) ως Γραμματείς και Φαρισαίοι.

Είναι ανάγκη για τη συνεταιριστική κίνηση, αλλά και η μόνη πραγματική απόδοση τιμής στους πρωτεργάτες όπως ο Αλ. Μπαλατζής, να διατηρηθεί και να συνεχιστεί για εξέλιξη το έργο που έγινε από τον ιδεαλισμό, τους αγώνες, τις θυσίες των πρωτεργατών. Οφείλουν οι νεώτεροι να προσπαθήσουν να το διατηρήσουν, να το βελτιώσουν σωστά, χωρίς κομματισμούς, παραγοντισμούς και άλλες κακές εκδηλώσεις.

Ευτυχώς διαφαίνεται ότι η μέχρι σήμερα πείρα από τα παθήματα, θα οδηγήσουν σύντομα σε νέο σωστό συνεταιριστικό ξεκίνημα κατά τους οραματισμούς των πρωτεργατών. Αυτή θα είναι και η μεγαλύτερη αντιπροσφορά στους μεγάλους μας. Και σε ότι αφορά ειδικά τον Αλέξανδρο Μπαλατζή, αντιπροσφορά για όσα εκείνος πλουσιοπάροχα έδωσε στο κοινωνικό σύνολο με αγροτικό, πολιτικό, συνεταιριστικό αγώνα 60 ετών. Αγώνα που ξεκίνησε από τον Συνεταιρισμό Νεοχωρίου και την Ένωση Συνεταιρισμών Ξάνθης και έφτασε στις υψηλότερες ευθύνες, στις πραγματοποιήσεις της συνεταιριστικής Ηγεσίας και τους ανεκπλήρωτους ακόμα στόχους του.

Ο Αλέξανδρος Μπαλατατζής έφυγε. Είναι τώρα πια όχι η ανθρώπινη μορφή και η δύναμη που ανοίγει δρόμους, όχι εκείνος που χτίζει συνεταιριστικά οικοδομήματα, όχι αυτός που μέρα - νύχτα οραματίζεται και πραγματοποιεί, όχι ο άνθρωπος με φίλους και αντιπάλους, όχι ο ηγέτης με επιτυχίες και λάθη. Αλλά είναι φάρος! Ένας από τους 5-6 ή λίγο περισσότερους μεγάλους Φάρους του Συνεργατισμού και του Αγροτισμού στη χώρα μας. Ένας από εκείνους που το μεγάλο θετικό έργο τους, τους ανύψωσε σε σύμβολα για να φωτίζουν και να καθοδηγούν τους σημερινούς και τους αυριανούς σε δημιουργική συνεταιριστική πορεία.

Όσοι δουλεύουμε και όσοι θα δουλέψουν αύριο στην υπηρεσία του Συνεργατισμού, οφείλουμε όλοι να φροντίζουμε, να γνωρίζουμε, να τιμούμε, να ακολουθούμε, να διευρύνουμε το δημιουργικό έργο των προκατόχων και να προβληματιζόμαστε και να αναπληρώνουμε τα σημεία όπου παρουσιάστηκαν τυχόν ελλείψεις, αφού κανείς άνθρωπος, καμία προσωπικότητα δεν είναι τέλεια και κάθε άνθρωπος διαφέρει από τον άλλο σε δυνατότητες και προτεραιότητες, ανάλογα και με τις συνθήκες κάθε εποχής.

Αλέξανδρε Μπαλατατζή: Εγινες και είσαι πια σύμβολο για τους μεταγενεστέρους. Από εκεί που βρίσκεσαι τώρα (στη πορεία του Ιασεμίδη, του Παπαναστασίου, του Μυλωνά, του Μιχόπουλου, του Μαλούχου, του Τζωρτζάκη, του Αφεντάκη και των άλλων μεγάλων και μικρότερων αγωνιστών αγροτικών - συνεταιριστών) να είσαι βέβαιος ότι το έργο σου δεν θα πάει χαμένο. Οτι θεμελίωσες θα οικοδομηθεί, ότι φύτεψες θα φουντώσει και θα δίνει καρπούς, ότι έσπειρες θα φυτρώσει, όσα οραματίστηκες θα γίνουν πραγματικότητα. Είναι ζήτημα χρόνου. Θα υπάρξουν συνεχιστές. Ο Συνεργατισμός είναι τώρα πια υπόθεση αναγνωρισμένη σε όλο τον κόσμο. Είναι η ανάγκη. Είναι το αυριο. Μόνο που (αυτό πρέπει να τονιστεί) οι συνεχιστές πρέπει να αντλούν από το καλό παράδειγμα σας και να συνδυάζουν

τον ιδεολόγο συνεταιριστή με τον εκλεκτό χειριστή των οικονομικών υποθέσεων. Να προσφέρουν πρώτα έργο και έπειτα να έχουν τη δίκαιη αναγνώριση. Να συναισθάνονται ότι το Συνεργατισμό δεν μπορούν να διατηρηθούν αξιώματα, θέσεις, τιμές, απολαυές, αν δεν υπάρχει προσφορά. Να μην επιτρέπουν εκτροπές.

Ο Αλέξανδρος Μπαλατζής πέρασε στην ιστορία. Η ζωή όμως απαιτεί τη διαδοχή. Ας ελπίσουμε ότι από τους πολλούς που κινούνται σήμερα σε ηγετικά μονοπάτια, κάποιος θα έχει τις απαιτούμενες ικανότητες και θα προσφέρει τον εαυτό του στη συνεταιριστική κίνηση ώστε να πετύχει να γίνει η νέα ηγετική μορφή. Να γίνει η νέα ηγετική μορφή μέσα από τις διαδικασίες του Συνεργατισμού. Κάθε εποχή, κάθε κίνηση, έχει ανάγκη από πιστούς και τίμιους ηγέτες. Ευχή μας οι έργου των παλαιότερων, την προσπάθεια για τη βελτίωση, τη συνεργασία και ενότητα, την προσφορά με ιδεολογική συνέπεια και διαχειριστική αγνότητα¹⁰

ΑΡΙΣΤ. Ν. ΚΛΗΜΗΣ

4.10. Επικήδεια ομιλία

στον ΑΝΔΡΟΝΙΚΟ ΣΙΒΡΟΠΟΥΛΟ

Από τον Αριστ. Ν. Κλήμη

Εχουν περάσει 60 περίπου χρόνια από το 1933 που πρωτοσυνάντησα εδώ στην Αθήνα (στη φάτνη της οδού Παπαρηγοπούλου) όπου γίνονταν η κιοφορία για την ίδρυση της Πανελληνίας Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γ. Συνεταιρισμών, τον πολύ νέο στην ηλικία Ανδρόνικο Σιβρόπουλο Δ/νη της μικρής αλλά δυναμικής Ε.Γ.Σ. Εορδαίας.

Τον Ανδρόνικο που συνδύαζε - όπως αργότερα διαπίστωνα - τον ιδεολογικό ενθουσιασμό, το πρακτικό μυαλό, την εργατικότητα, την πίστη στην ωφέλιμη αποτελεσματικότητα των πρωτοβουλιών για το καλό των φτωχών ντόπιων και

προσφύγων αγροτών στην απόμακρη εκείνη ακριτική γωνιά της Μακεδονίας, που υπέφερε τότε μέσα στη μεγάλη φτώχεια και τα προβλήματα της εποχής εκείνης.

Μιας εποχής με τη γεωργική κρίση και τα χρέη που η εξασφάλιση, με τη βοήθεια της Ενώσεως, ενός αγροτικού δανείου 200-300 δραχμών και η προμήθεια σε λογικές τιμές λαδιού, σαπουνιού και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης και η πώληση των αζήτητων γεωργικών προϊόντων ήταν οι μεγάλοι και δυσκολοπραγματοποιήσιμοι πόθοι των αγροτών.

Το 1935 η γενικότερη αναγνώριση του πετυχημένου έργου του, ανεβάζει τον Σιβρόπουλο στην αιρετή θέση του μέλους στο πρώτο θμελές Δ.Σ. της νεοϊδρυθείσης Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Γ. Συνεταιρισμών, πλάι στους μεγάλους ηγέτες Τζωρτζάκη και Μπαλτατζή.

Και από την εποχή εκείνη έως τις τελευταίες μέρες της ζωής του, επί 60 και πλέον χρόνια, ο Ανδρόνικος Σιβρόπουλος δεν έλειψε από την πρώτη γραμμή της προσπάθειας, άλλοτε στην ηγετική ομάδα και άλλοτε ως απλός στρατιώτης, δεν σταμάτησε να εργάζεται με προθυμία, πάθος, σεμνότητα, τιμιότητα, ανιδιοτέλεια για το ευρύτερο κοινωνικό καλό, πολλές φορές σε βάρος των ατομικών του και οικογενειακών υποχρεώσεων.

Όποιος φυλλομετρήσει τους τόμους της Ιστορίας των Ελληνικών Συνεταιρισμών βρίσκει κάθε τόσο τη δημιουργική του πορεία. Βάση του, επί 10ετίες, η Ένωση Γ.Σ. Εορδαίας που με κόπους και θυσίες την αναδεικνύει και ως μια από τις καλύτερες σε όλες τις συνεταιριστικές δραστηριότητες και πολλές φορές με δημιουργικές πρωτοβουλίες σε πολλούς τομείς.

Στην κατοχική περίοδο κατορθώνει να κρατά επί μακρόν την Ένωση ως οργάνωση μακριά από τις καταστρεπτικές διαμάχες της εποχής εκείνης, παρόλο που

¹⁰ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 7 σελ. 147-149.

η περιφέρεια ήταν διαμοιρασμένη, άλλο τμήμα της στο επίσημο κράτος και άλλο στην αντάρτικη επιρροή.

Την εποχή εκείνη, ο Σιβρόπουλος είναι ο άνθρωπος που πρωτοστάτησε για την καταπολέμηση του μαυραγοριτισμού στην περιφέρειά του. Με την οργάνωση επίσημων ανταλλαγών των αγροτικών προϊόντων, που εμπιστεύθηκαν στην τιμότητα του οι συνεταιρισμένοι παραγωγοί, η Ενωσή του εξασφάλιζε τα είδη που είχαν ανάγκη, σε λογικές αναλογίες και με απόδοση λεπτομερειακών λογαριασμών. Εδειξε γενικότερατο δρόμο που έπρεπε να ακολουθήσουν και άλλες Ενώσεις και το Κράτος. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση εμπορικής αντιπροσωπείας των Ενώσεων Γ.Σ. στην Αθήνα.

Παράλληλα, ανέπτυξε κοινωνικό- εθνικό έργο, τόσο ως αντιπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού, όσο και σε συνεργασία με την κοινωφελή οργάνωση Εύξεινος Πόντος της Θεσσαλονίκης. Έτσι - κοντά στα άλλα - σώθηκαν πολλές δεκάδες φτωχά πεινασμένα παιδιά της Καλαμαριάς με την τοποθέτησή τους σε αγροτικές οικογένειες της Εορδαίας.

Μετακατοχικά, το 1946/46, με την ανασυγκρότηση της Συνομοσπονδίας Γ. Συνεταιρισμών, είναι και πάλι μέλος στο Δ. Συμβούλιό της.

Αργότερα, ως πολύ γνωστός ευρύτερα για τις εμπορικές του ικανότητες, τη γνώση της αγοράς και των συναλλαγών και την τιμιότητά του, καλείται στην Αθήνα και με επίπονη εργασία δημιουργεί και ανυψώνει την τιμιότητά του, καλείται στην Αθήνα και με επίπονη εργασία δημιουργεί και ανυψώνει τη Συνεταιριστική Προμηθευτική Ένωση (ΣΠΕ) πλάϊ στην ΚΥΔΕΠ και τη ΣΕΚΕ (οργάνωση που δυστυχώς κατέστρεψαν αργότερα η δικτατορία του '67 και η μάστιγα του κομματισμού, που εξαπόλυσαν οι διαμάχες των πολιτικών κομμάτων σε βάρος των Συνεταιρισμών).

Στην περίοδο εκείνης της δικτατορίας απολυμένος άδικα από τη θέση του δεν ησυχάζει. Ιδρύει ατομικό Γραφείο και με κοπιαστικές επίμονες επαφές φέρνει σε επαφή τα σχεδόν άγνωστα εκλεκτά προϊόντα Γεωργικών Βιομηχανιών με την κατανάλωση των Αθηνών.

Παράλληλα με όλα τα παραπάνω, μετέχει ενεργά και προσφέρει υπηρεσίες ως μέλος Δ.Σ. ή φίλος σε Συνεταιριστικές Οργανώσεις οικονομικές και ιδεολογικές (ΣΕΚΕ, Καταναλωτικοί, Εταιρεία Φίλων Συνεργατισμού κ.λ.π.) και άλλες κοινωφελείς οργανώσεις.

Ο τόπος και η ώρα δεν επιτρέπει να επεκταθώ. Εκείνο που πρέπει να τονίσω είναι ότι έζησε ο Σιβρόπουλος με ιδανικά αλλά ήταν πάντα προσγειωμένος στην πράξη, δούλευε συστηματικά, σεμνά, τίμια, με αγάπη στο συνάνθρωπο, πρόσφερε αξιόλογο κοινωνικό έργο. Γνώρισε βέβαια και αυτός, όπως όλοι οι δημιουργοί, αντιδράσεις παρερισμούς, διώξεις, πικρίες. Αλλά τα αντιμετώπιζε με θάρρος και επιμονή. Και τελικά είχε τη γενική αναγνώριση τίμιου και ικανού ανθρώπου, που δεν περιορίστηκε στον εαυτό του και την οικογενειά του, αλλά πρόσφερε πολλές γενικότερες υπηρεσίες.

Και τώρα πορεύεται - ευτυχισμένος, είμαι βέβαιος - το δρόμο που όλοι μας ένας - ένας θα περπατήσουμε. Δεν είναι για κλάψιμο. Είναι για παράδειγμα. Είναι για χειροκρότητα, επειδή σε αυτή τη ζωή όχι μόνο δημιούργησε λαμπρή οικογένεια, αλλά γιατί βοήθησε, καθοδήγησε, πρόσφερε έργο ως ικανός και τίμιος κοινωνικός άνθρωπος και χριστιανός.

Του ανήκει ο της δικαιοσύνης στέφανος. Η μνήμη σου θα είναι αιωνία, αγαπητέ μας Ανδρόνικε Σιβρόπουλε¹⁵

Αριστ. Ν. Κλήμης

¹⁵ "Συνεταιριστική πορεία" τεύχος 28 σελ. 226-227.

Σ υ μ π έ ρ α σ μ α

Σύμφωνα με τα παραπάνω, καταλήγουμε στο γεγονός ότι ο συνεταιρισμός αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο εμφανίστηκε ταυτόχρονα με την εμφάνιση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και άρχισε να αναπτύσσεται μαζί με την ανάπτυξη του καπιταλισμού.

Ο συνεταιρισμός προέκυψε από την κοινωνική ανάγκαιότητα που δημιούργησε ο καπιταλισμός.

Λόγω της ανάπτυξης του καπιταλισμού, η εκμετάλλευση σε βάρος των εργατών ήταν αναμενόμενη και σιγά σιγά γίνεται πιο σκληρή και απάνθρωπη, τότε ακριβώς δημιουργείται και η ανάγκη της εθελοντικής οικονομικής οργάνωσης των εργαζομένων των πόλεων και της υπαίθρου. Βασικά στοιχεία της αποτέλεσαν η αλληλεγγύη και η αμοιβαία βοήθεια μεταξύ των εργαζομένων για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους.

Σκοπός της παραπάνω μελέτης μας ήταν να παρουσιάσουμε τα κυριότερα πρόσωπα που βοήθησαν με τη θεωρία και την πράξη τους στην ανάπτυξη και εξέλιξη του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος, όπως επίσης και τις κυριότερες πτυχές της δράσης του συνεταιριστικού κινήματος της Ελλάδας το οποίο περνώντας μέσα από ατέλειωτες δυσκολίες κατάφερε να ξεπεράσει αντιδράσεις και εμπόδια στον δρόμο της ανάπτυξης του και τελικώς να παρουσιάσει αρκετά σημαντική δράση στον τομέα της αγωνιστικής δράσης για την επαγγελματική διεκδίκηση των δικαιωμάτων της αγροτιάς, όσο και στον τομέα της οικονομικής δράσης, με τις επίμονες προσπάθειες, την αφοσίωση, και την πίστη που έδειξαν οι αγρότες και οι συνεταιριστές, στο δύσκολο, αλλά ωραίο και δημιουργικό τους έργο.

Σήμερα, μπροστά στους συνεταιριστές της Ελλάδας ορθώνονται πολλά και υπεύθυνα καθήκοντα, από την εκπλήρωση των οποίων εξαρτάται η προοδευτική πορεία του συνεταιριστικού κινήματος.

Είμαστε βέβαιοι ότι οι Συνεταιριστές της Ελλάδας που έχουν μια πλούσια ιστορία δράσης, συναισθανόμενοι τη μεγάλη ευθύνη που τους πέφτει, θα σταθούν στο πλευρό της συνεταιρισμένης αγροτιάς για το ξεπέρασμα των δυσκολιών που αντιμετωπίζει σήμερα το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα, για να μπορέσει έτσι να πληρώσει τον μεγάλο του προορισμό. Και όπως υποστηρίζει και ο Αριστείδης Κλήμης “.....και ελπίζουμε ότι θα υπάρξουν δυνάμεις ανάμεσα στους νέους συνεταιριστές, ώστε όχι μόνο να ξεπεραστεί η σημερινή κρίση, αλλά και τα παθήματα να γίνουν μαθήματα για σωστά προγραμματισμένη συνειδητή πορεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβδελίδης Π. : Το Αγροτικό Συνεταιριστικό Κίνημα στην Ελλάδα, Αθήνα 1975
- Γιαλά Ν : Το έργο και η δράση της Α.Τ.Ε. Αθήνα 1954
- Θεοφανίδης Μιχαήλ Σ. : από συνεταιριστική πορεία τευχ. 7.
- Κλήμης : Σιβρόπουλος Ανδ., Συν. Πορεία τεύχος 28.
- Κλήμης Αρ. Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα, τόμος 1ος Πιτσιλός 1985)
- Κλήμης Αρ. Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα, τόμος 2ος ΠΑΣΕΓΕΣ 1988
- Κλήμης Αρ. Τι είναι και τι δεν είναι ο Συνεργατισμός - Συνεταιρισμός, Εκδόσεις Συνεργασία 1980.
- Κλήμης Αρ. : Πικρές αλήθειες για τη συνεταιριστική ενημέρωση στην Ελλάδα από Συνετ/κή πορεία τεύχος 7.
- Κλήμης Αρ.: Αλέξανδρος Μπαλατζής (1902-1987) από συνεταιριστική πορεία τεύχος 7.
- Κολλιού Ν : Οι πρωτοπόροι της περιοχής του Αλμυρού. Εκδόσεις Οδυσσέας
- Κοσμόπουλος Δημ : Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα. Εκδόσεις ΚΟΝΣΟΜ 1991.
- Μπαλατζής Αλέξανδρος : Θεόδωρος Τζωρτζάκης, από συνεταιριστική πορεία τεύχος 7.
- Νικολάου Ανδρέας : "Ο συνεργατισμός εν τη θεωρία και τη πράξει" Αθήνα 1937
- Τζωρτζάκη Θ. " Οι συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα"- Πάτρα 1932
- Χαραλάμπους Κυριάκος : "Ελληνικό Συνεταιριστικό Κίνημα". Εκδόσεις "Γόρδιος".
- Χασαπόπουλος Π : Η νομοθεσία περί συνεταιρισμών 1955
- Η φωνή των συνεταιρισμών τ. (17) 1947
- Η φωνή των συνεταιρισμών τ. (8) 1948
- Συνεταιριστική πορεία τεύχος 49, 7, 19, 28

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

- 1.1. Η οικονομική δράση των συνεταιρισμών και των συνεταιριστικών οργανώσεων κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου.....4
- 1.2. Η επαγγελματική δράση του συνεταιριστικού κινήματος.....10
- 1.3. Η πολιτική δράση του συνεταιριστικού κινήματος.....11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ (ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ)

- 2.1. Η στάση του κράτους και οι νομοθετικές ρυθμίσεις των ετών 1930-1932 σχετικά με τους συνεταιρισμούς.....14
- 2.2. Κρίσεις και αντιδράσεις για την αντισυνεταιριστική πολιτική.....19
- 2.3. Η περίοδος της Δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά (1936-1941).....20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΔΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

- 3.1. Συνθήκες ανάδυσης του συνεταιριστικού κινήματος.....24

3.2.Πρωτοπόροι της περιοχής του Αλμυρού Μιχόπουλος- Ιασεμείδης - Γρηγοριάδης.....	26
3.3.Η πλούσια αρθρογραφία του Νικόλα Μιχόπουλου.....	30
3.4.Ανοδική πορεία στον Αλμυρό και εξέλιξη άλλων συνεταιρισμών.....	35
3.5.Αγροτική Λαϊκή Τράπεζα - Η Δήμητρα ο συνεταιρισμός Νέας Αγχιαλού.....	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΖΩΗ ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1.Ανασκόπηση και πρόγραμμα - προοπτικές από τον διανοούμενο, συνεταιριστή και πολιτικό Αλέξανδρο Παπαναστασίου.....	44
4.2.Επισκόπηση από τον καθηγητή Αλ. Σβώλο.....	47
4.3.α. Προσφώνηση του προέδρου του ΙΣΕΜ κ. ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ για τους Αριστείδη Κλήμη και Νικόλαου Κολύμβα.....	48
4.3.β. Προσφώνηση του προέδρου του Ι.Α.Γ.Ε. κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΡΟΒΑΤΑ για τους Αριστείδη Κλήμη και Νικόλαου Κολύμβα.....	50
4.3.γ. Η προσωπικότητα και το έργο του Αριστείδη Κλήμη σύμφωνα με τον Κων/νο Σιφνιώτη πρώην Αντιπρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου.....	53
4.3.δ. Ομιλία του Αρ. Κλήμη.....	61
4.3.ε. Άλλες απόψεις για τη συνεταιριστική ενημέρωση στην Ελλάδα από τον Αριστείδη Κλήμη.....	66
4.3.στ. Η προσωπικότητα και το έργο του Ν. Κολύμβα σύμφωνα με τον Διονύση Μαυρογιάννη, Καθηγητή Κοινωνιολογίας π. Πρύτανη του Δ.Π.Θ.....	70
4.4. Επισκόπηση από τον Παμπρούκα.....	75

4.5. Το έργο του Θ. Τζωρτάκη γραμμένο από τον Αλ. Μπαλατατζή.....	77
4.6. Επισκόπηση από τον Αριστείδη Σιδέρη.....	81
4.7. Μιχαήλ Θεοφανίδης.....	81
4.8. Συνεταιριστική δράση από τον Δημήτριο Στρογγύλη.....	88
4.9. Μία ηγετική μορφή του αγροτισμού και του συνεργατισμού Αλ. Μπαλατατζής...	90
4.10. Επικήδεια ομιλία στον Ανδρόνικο Σιβρόπουλο από τον Αριστείδη Κλήμη.....	96
Συμπέρασμα	100
Βιβλιογραφία.....	102